

Сидір ЗАПОРОЖЕЦЬ

**ВІДВІЧНІ
ВОРОГИ
УКРАЇНИ**

М. Второвський

Книжка
05/86

Сидір ЗАПОРОЖЕЦЬ

ВІДВІЧНІ ВОРОГИ УКРАЇНИ

diasporiana.org.ua

Торонто, Онт., Канада

Рік — 1960

Від автора

Книжку цю написав на вимогу багатьох читачів моїх попередніх книжок, особливо книжки „Соціально-побутові проблеми”.

А це тому, що в книжці „Соціально-побутові проблеми” я в дуже малій мірі порушив справу поляків, як відвічних ворогів нашого народу, а читачі вимагали висвітлити цю справу у всій її ширині. ,

Щоб більш-менш докладно її висвітлити, треба було простудіювати „Історію України”, „Історію Русів”, кільканадцять історичних книжок та велику кількість і то за багато років часописів і журналів. Отже, всі події в книжці „Відвічні вороги України” зафіксовані на підставі документальних даних з різних вірогідних джерел. .

Правда, щоб кожную подію висвітлити в широкому маштабі, треба було б написати багато і то великих книжок. Я ж брав в обсягу занадто стислому і тільки ті моменти, які в найбільшій мірі характеризують ту чи іншу подію.

Події ж меншого значення взагалі мусів проминути, бо книжка мала б дуже багато сторінок і для транспортування в різні країни світу була б не зовсім зручною.

Книжку видаю, як і попередні, власним коштом і накладом.

Автор

КНЯЖІ ЧАСИ

„Поки Рось зоветься Россю, поки Дніпро в море лється — доти серце українське з панським не зживеться”, — так писав колись один справжній патріот нашої батьківщини. До речі, слово „панським” треба розуміти „польським”, бо раніше панами звали тільки ляхів.

Як же правдиво і на сьогодні ці слова відбивають гірке співжиття нашого народу, всієї Соборної України, з ляхами, близькими сусідами і відвічними нашими ворогами.

З історії ми знаємо, що ляхи з першого дня зносин з Україною ніколи не дотримувались ні своїх зобов'язань, ні договорів — писаних чи то неписаних, ані жодних обіцянок. Не дотримувались навіть даних клятьб.

Усіх договорів та зобов'язань дотримувалися вони лише доти, доки вони корисні були для них. А в усіх інших випадках вони їх ігнорували, а то й просто всупереч договорам допомагали тим, хто нападав на нашу батьківщину, з метою, здобути і для себе якісь зиски.

Треба відзначити ще й той факт, що доки не були вони католиками, то поведження їхнє було набагато краще, ніж після прийняття католицизму — 966 р.

Зважаючи на те, що католицизм є віра християнська, отже й прийнявши науку Ісуса Христа, мусів би згідно з Його Божеською наукою провадити життя. Вийшло ж зовсім навпаки.

Коли стали ляхи католиками, то зовсім утратили образ і подобу людську. І в них замість духа Добра вселився дух Зла.

До того ж дух Зла на протязі багатьох століть втискався в їхні душі з першоджерела католицизму. Він гнав їх на щораз нову здобич, на вбивства та на всілякі найганебніші вчинки. На такі вчинки, що не лише християнинові, а й поганинові не може в голову прийти думка про них. Над ними треба було сушити голову не одній особі, а багатьом католицьким „християнам”, абож треба було мати цілу інституцію, яка спеціально над тим працювала б.

**
*

Ще в 992 році, коли провадив війну з Польщею український князь Володимир Великий, який із своїм військом пройшов був глибоко в Польщу, і коли вони помирилися, то мир було закріплено не тільки звичайними договорами, а й родинними зв'язками. Себто, син князя Володимира — Святополк одружився з дочкою польського короля Болеслава.

Але, як виявилось пізніше, з боку Болеслава це було зроблено з певною католицькою хитрістю. Це було зроблено з метою мати вплив на князя Святополка і його руками завдати найдошкульніших ударів нашій батьківщині, власне, щоб прибрати її до своїх рук.

Довго чекати на це недовелося. Святополк з намови ляхів, а з ними і капеляна доньки короля — єпископа Райнберна, незабаром почав

проти батька бунтуватися. Князь Володимир Великий мусів ув'язнити сина і також єпископа Райнберна, що брав активну участь у його інтригах.

А в 1013 році сам Болеслав пішов війною на князя Володимира Великого, але у війську його прийшло до заворушень і похід невдався.

Ось вам перша ластівка і... родинні зв'язки з ляхами.

**
*

Після смерти Володимира Великого — Святополк, якого навчили і під'юджали ляхи, щоб заволодіти, себто зайняти князівства всієї України, позбавив життя аж трьох своїх рідних братів: Бориса, Гліба і Святослава. А у війнах, коли треба було, йому допомагав тесть — лях Болеслав. За це Святополк віддячив тестеві частиною зайнятих українських земель.

Лише в 1019 році, після страшних запеклих боїв, де ріками лилася братня кров, князь Ярослав, прозваний пізніше Мудрим, вцент розбив війська Святополка. Сам же Святополк, прозваний окаяним, як найбільший злочинець світу, як Каїн, „утік” світ-заочі.

Ясна річ, від рук ляхів він не втік. Вони його знищили, як негідника, хоч самі на той шлях штовхали.

**
*

Від рук ляхів у 1123 році згинув і князь Ярослав Ярополкович, який ішов війною на українські землі з військами польськими, угорськими

та чеськими. Його підступно вбили два поляки на полі бою.

Ляхи весь час були великою загрозою для Галичини. Під час князювання в Галичині Володаря та Василька Ростиславичів (1092-1123 рр.) було декілька воєнних походів на Польщу. І ось одного разу польський воевода Петро Дунін Власт вступає на службу до перемиського князя Володаря. Працює бездоганно, набуває довір'я князя, а після, в умовленому з ляхами місці, заковує його і передає в польські руки. За викуп князя ляхи зажадали не тільки великої суми грошей, а й певних політичних поступок.

**
*

У бою з ляхами згинув 19 червня 1205 року і галицький князь Роман Мстиславич, якого поважали як в Галичині, так і в Києві.

Після того довго точилася боротьба за галицький престол, бо син Романа — Данило мав тоді лише 9 років і, ясна річ, керувати державою не міг, а щоб до його повноліття керувала його мати — бояри були проти. Один час засів було там навіть самозванець Володислав Кормильчич.

Тоді лях — Краківський князь Лешко і Угорський король Андрій, щоб прибрати Галичину до своїх рук, уклали між собою договір про державницький союз, бо кожний зокрема не мав достатніх військових сил, щоб самочинно захопити Галичину.

А що вони один до одного не мали довір'я, **то вирішили державницький союз** закріпити одруженням Лешкової дворічної доньки Сальомеї з сином, ясна річ, також ще дитиною, угорського короля Андрія — Кольоманом. Кольоман — дитина мусів бути королем Галичини, а його тесть Лешко дістав би західньогалицькі землі з Перемишлем.

Треба пам'ятати, що в цей час вони вже, вибачте на слові, були „християнами” — католиками. В 1214 році відбулося католицьке вінчання, а взимку з 1215 на 1216 рік відбулася коронація Кольомана.

Не подумайте на милість Божу, що його коронували якоюсь там старовинною короною. Чи то короною його батька, короля Андрія, чи то короною ще його діда, чи то прадіда — ні, і ще раз ні! Для нього корону прислав сам „намісник” Ісуса Христа папа Інокентій III. От штука так штука, а! Хто міг би до цього додуматись? А „християни” католики на чолі з „намісником” Христа додумались, щоб тільки вбивати людей Правдиво-Славленої Віри, людей православних.

І вони були пішли війною і дитину Кольомана посадили таки королем галицьким. Але дуже скоро довелося його батькові Андрієві йти зі своїм військом і виручати свою дитину, бо народ обложив його замок і нікуди його не випускав.

А польський князь Лешко трохи пізніше пішов був проти короля Андрія, потім знову посадили дитину на галицький престол. Ця гра тривала доти, доки тих обох дітей Кольомана й Сальомею, певно ж із їх нянькою, не забрав князь

Мстислав Удачний в „полон”. Просто, як кажуть, сміх і горе. Угорський король Андрій таки випросив у князя Мстислава своїх дітей і забрав їх додому.

Ляхи й мадари довго „вовтузилися” з тією Галичиною, аж доки підріс князь Данило, який і став в Галичині князювати.

**
*

Польський король Казімір увесь час зазіхав на українські землі і вичікував слушного моменту, щоб піти війною та хоч частину Галичини загарбати. Алеж він добре знав, що і угорський король того самого хоче. Тим більше, що, як ми знаємо з попереднього, дитина угорського короля була вже коронована на галицький престол.

Казімір звертається тоді до угорського короля Карла Роберта і пропонує йому скласти договір, що коли Казімір не буде мати синів, то польська спадщина перейде на угорського королевича Людвика — сина короля Карла і сестри Казіміра Єлисавети. За те Угорщина мусіла допомогти Казімірові приєднати до Польщі галицько-волинські землі після смерти князя Болеслава — Юрія, який також не мав нащадків. В 1339 році уклали вони про це й договір.

І ось сталося так, що князь Болеслав — Юрій, останній володар самостійної Галицько-Волинської Держави, 7 квітня 1340 року згинув від отрути.

Болеслав — Юрій, не маючи нащадків, ще за життя віддав деякі волинські землі своєму зятеві литовському князеві Любартові Гедиміновичу. Бояри також вбачали в ньому спадкоємця Болеслава - Юрія, а тому після смерти останнього й передали під його владу галицько-волинську державу.

Між іншим, Болеслав походив не від чистого українського роду. Він був сином мазовецького князя Тройдена і Марії Юр'ївної, був охрещений в католицькій вірі, а після перейшов на православ'я і прийняв ім'я свого діда по матері — Юрія. Хоч він був князем із династії польської, але поляків не любив, і більш за все в'язався з литовцями.

Казімір, довідавшись про смерть Болеслава - Юрія, відразу ж пішов війною на Галичину, щоб якнайшвидше її захопити. Українці ж під проводом боярина Дмитра Детько, не тільки відбили його наступ, а й глибоко вдерлися в Польщу.

Казімір виправдував свій наступ тим, що ків, які були на тих землях. Безперечно, йому нібито він ішов війною, щоб звільнити католиків, ніхто не вірив, алеж українці і не думали займати польських земель, і після того, як Казімір заприсягнув, що український народ збереже свою віру, обряди, права та звичаї, повернулися на свої землі.

У листі до папи з дня 29 червня 1341 року Казімір писав про свій наступ і просив звільни-

ти його від присяги, яку він дав українцям про збереження українського народу в його обрядах, правах та звичаях.

„Намісник” Ісуса Христа, не замислившись, звільнив Казіміра від присяги... Подумати тільки і то страх огортає всю істоту. „Намісник” Ісуса Христа, не маючи абсолютно ніякого права на звільнення від присяги, засліплює людям очі, щоб тільки провадили далі кровопролиття та вбивати християн віри православної. Ото „намісник” Ісуса Христа, так „намісник”!

**
*

Довго точилася боротьба ляхів з українцями за Галичину.

У 1352 році Казімір знову ішов походом на галицькі землі. Присяга залишилася для „намісника” Ісуса Христа. Далі воювали ляхи з литовцями. То одні перемагали, то другі, а потім разом ішли на Галичину. Хрестоносці та татари один раз допомагали литовцям, удруге — ляхам, потім знову литовцям і знову ляхам. Певно допомагали тому, хто більше давав грошей. Ляхам допомагав і сам „намісник” Христа — папа.

Так чи інакше, а Галичина опинилася в польських руках.

**
*

Після смерти Казіміра (1370 р.) Польща перебувала в стадії анархії. Вельможі велико-

польщі бажали одного, а вельможі малопольщі зовсім іншого.

Малопольські вельможі, бажаючи відокремитись від Угорщини, і щоб недопустити мазовецького князя на польський престол, бо, як ми вже знаємо, Казімір не мав спадкоємця, упросили угорського короля Людвика дати свою доньку Ядвигу на королеву Польщі.

А заручений в той час з Ядвигою Вільгельм, син австрійського герцога Леопольда, був їм не до вподоби, певно, був більш-менш чесною людиною, а тому вони вирішили закликати литовського князя Ягайла Ольгердовича.

Ягайло Ольгердович для ляхів дуже підходив, бож він ще молодим наказав задушити свого рідного дядька (свого опікуна) Кейстута, що сталося в 1382 році.

За ціну руки Ядвиги й за польську корону ляхи від Ягайла вимагали охрещення себе, братів, бояр і людей в своїх землях у латинському обряді. Також довічного прилучення до Польщі всіх литовських, білоруських та українських земель, що були в його посіданні.

Поки провадився торг Ягайла з ляхами, син австрійського герцога Леопольда Вільгельм, за згодою свого батька і матері Ядвиги — Королеви Єлисавети, одружився з Ядвигою і зажили собі у краківському замку.

Ляхи, дізнавшись про це, після складення з Ягайлом умови, прогнали Вільгельма із Кракова, домоглися від папи уневажнення його одруження, а Ядвигу силою примусили вийти заміж за Ягайла.

У днях 12—18 лютого 1387 року відбулося хрещення, вінчання й коронація Ягайла польською короною.

Отаке „чудне” на білому світі буває. А „намісник” Ісуса Христа на всілякі дії йде, щоб тільки вбивати людей православної віри.

**
*

Як тільки почав правити у Польщі вбивник Ягайло, як зверхник напівсуверенного литовського князівства, то відразу ж розпочав сильний наступ на православних. Він видав грамоту про доступність прав і привілеїв виключно для бояр і шляхти латинського обряду. Це виключне право було пристосоване і до міщан, бо міста передавалися під т. зв. магдебурське право, доступне тільки для католиків.

Як подає історія, без огляду на потреби, з метою пропаганди католицтва, по українських і білоруських містах почали виростати латинські єпископства, які наділялися маєтностями, нерідко відібраними від православних єпископських кафедр.

Православна українська церковна ієрархія, що до того часу була панівною, опинилася в умовах ледве терпимих, і на кожному кроці була зневажена і кривджена.

**
*

Тут треба згадати, що після тяжких і жорстоких боїв Польща і Литва склали, так би мовити, „вічний мир”. Після того була утворилася

Литовсько-Українська Держава. Правда, литовська династія була литовською лише формою, а по суті була українською, бож усі князі були хрещені в православній вірі, подружені з українськими княжнами і плекали українську культуру. Українська мова була вживана в розмові на литовських княжих дворах.

Українською мовою писали всі державні документи. Українська література й мистецтво опанували все життя корінної Литви, а згодом, коли вона увійшла в унію з Польщею, перейшла і на Польщу. Бо українська культура й мистецтво стояли набагато вище, ніж культура й мистецтво Литви та Польщі, не кажучи вже про культуру й мистецтво середньовічної Московії.

В основу Польсько-Литовської Унії ліг договір, складений в 1385 році в Креві на Литві Ягайлом і представниками малопольських панів та матері Ядвиги-Єлисавети, що сталося невдовзі після домовлености Ягайла про польську корону, яка, як ми вже знаємо, припала йому в 1387 році.

**
*

Свитригайла Ольгердовича, брата Ягайла і його постійного супротивника, що після смерти Витовта — 1430 р. став литовським великим князем, і який не тільки оточив себе українцями й білорусами, а й пороздавав поміж них всі важніші посади й гідності, хотіли усунути підступним замахом.

На його місце думали проголосити великим князем Жигмонта Кейстуовича, проти якого були всі українські та білоруські князі.

Замах їх на Свитригайла, хоч малоощо, а все ж таки невдався. Після того Ягайло й Жигмонт, якого литовські землі проголосили великим князем, провадили зі Свитригайлом жорстоку, криваву боротьбу. В 1440 році Жигмонт наклав таки своєю головою. Його вбили прихильники Свитригайла.

**

Коли ж правив син Ягайла — Казімір, що став після Свитригайла великим литовським князем, то він силою посадив намісником у Києві воєводу Мартина Гаштова, усунувши взагалі з Київщини князя Олександра — Омелька Ольгердовича та його сина — спадкоємця Семена (1454 р.), що був навіть кандидатом на великого литовського князя, коли б Казімір Ягайлович став польським королем.

Обурення українців було велике й Україна почала готуватись до чергового повстання, з метою захопити великокняжий литовський престол.

На чолі повстання стояли князь Михайло Омелькович, брат Семена, і його свояк князь Іван Гольшанський.

На превеликий жаль і нещастя нашого народу змова була викрита і особи, що брали в ній участь, повинні були ховатися або тікати за кордон.

Обидва князі, Михайло Олелькович і Іван Гольшанський, стали перед литовсько-польським судом. Їм безпідставно закинули змову на життя великого князя Казіміра і засудили на смерть.

**
*

Проти православних, особливо знатних осіб, які заслуговували на пошану як з боку шляхти, так і народу, робили різні наклепи, щоб таким чином не допустити до їх „росту” та володіння.

Жертвою таких наклепів упав князь Михайло Львович з Глинська над рікою Ворсклою в Переяславщині. Він з 1500 року був маршалом двора великого князя Олександра, а коли той помер, то заздрісники його кар’єри пустили чутки, що князя Олександра отруїв князь Глинський з тим, щоб самому стати великим литовським князем.

Наступник Олександра Жигмонт II „півірив” тим чуткам, відібрав у нього маршалство, також цілу низку земель, а далі почав відбирати землі в його родичів і знайомих та звільняти їх із посад.

Факт, що це робилося тільки тому, що вони були православні.

Це явне знуцання над православними викликало хвилю повстань, що відбувалися в 1508—1514 рр., у проводі яких стояв князь Михайло Глинський.

А раніше, 1490 року, дуже велике повстання відбулося в Галичині під проводом Мухи,

який за дуже короткий час зібрав дев'ять тисяч війська з селян.

Повстання селян таке було загрозливе, що польський король не тільки всю шляхту зі своїм військом послав у похід, а просив допомоги ще й у прусаків.

Як подає історія, повстанський рух Мухи мав багато спільного з повстанським рухом у Галичині за часів Богдана Хмельницького. Бож він охоплював не тільки релігійно-соціальні, а й політичні елементи, елементи національні.

До поразки Мухи спричинилася жінка, ніби його полюбовниця, яка видала його полякам. Поляки посадили його в тюрму, де він і „помер”.

В історії слово помер взято в лапки, бо є певним, що ляхи його замордували.

**
*

У 1569 році, в червні місяці, на сеймі польсько-литовських „станів”, у Любліні, проти сильного спротиву українсько-білоруського панства, за мовчанкою литовських вельмож, які, правда, й покидали сейм, всі українські землі, в тому числі й Київщину прилучено до Польщі.

Дня 29 червня 1569 року закінчено переговори, а день пізніше стверджено присягою умови польсько-литовської унії в Любліні. Стало на тому, що Польща і Литовське князівство, без українських земель, утворили одну нероздільну Річпосполиту. Сейми, мовляв, будуть спільні, а польський король буде і великим литовським князем.

Значить, Литовсько-Українська Держава фактично перестала існувати.

А рівноправність релігій та віровизнань надавалась повна для всіх без винятку націй

Але, як сказано ще на початку, ляхи кажуть одно, а роблять зовсім інше. Хоч у люблінській унії говорилося про повну рівноправність релігій та віровизнань, в практиці ж робилося зовсім навпаки. Православну церкву і ієрархію відсунено на задній плян. Митрополитові залишено тільки формальне висвячування єпископів, тоді як престולי владик з маєтностями роздавала світська влада, а затверджували великий князь чи король.

Подібно практикувалося і з посадами самих митрополитів. А часто призначали осіб, які до церковних справ жодного відношення не мали, що дуже негативно відбивалося на духовному стані православної церкви.

Не краще стояла справа православної церковної ієрархії і в нижчій її ступені, де зобов'язувало право „патронату”.

Землевласники дідичі вважали себе власниками церков і монастирів і вони не питали владик, а часто навіть проти їх волі призначали і звільняли священників, не турбуючись їхніми кваліфікаціями.

Про те, що творилося після Люблінської унії журнал „Віра й Культура”, який виходить у Вінніпегу, в ч. 6 (54) за квітень 1958 року, пише так, „По Люблінській унії 1569 року, коли Поль-

ща насиллям та обманом таки приєднала до себе Русь-Україну, вона всіма силами кинулась на неї, щоб знищити її національну відрубність, і всіх українців перетворити на поляків. І це стало державною польською ідеологією: конче обернути українців на католиків, тоді тільки Польща буде сильною, бо буде одновірною та однонаціональною.

Ця польська ідеологія розпочалася ще з короля Володислава Ягайла, а далі все збільшувалася та міцніла.

Єзуїти були покликані в Польщу ще року 1564-го, і зараз таки розпочали свою розкладову працю, — кинулися на Русь-Україну, щоб стерти її Православ'є, і тим перевести її на польськість. Єзуїти мали докладно розроблений у Римі плян знищення України, — і плян цей настирливо проводили в життя...

Найперше йшло про перетягнення на католицтво української інтелігенції, Плян удався якнайкраще: більшість русько-української шляхти та інтелігенції зрадила батьківську Віру, прийняла католицтво і стала поляками. Рим радів, бо все йшло за його пляном.

Але трапилась несподівана затримка: найсильніший рід, традиційний опікун України та Православної Віри, рід князів Острозьких позостався православним. Князь Костянтин І Іванович стояв при Православ'ї, як скеля, і того ж навчив і сина свого, князя Костянтина ІІ. Усе вже здалося, усі пішли в зрадники, а дім князів Острозьких стояв нерушно, — і завзято боронив і Україну, і її споконвічну Православну Віру.

Ось у цьому велике історичне значення князя Костянтина Острозького: він міцно боронив і оборонив Україну в найтяжчий час її життя, коли папа, католики й єзуїти завзялися разом знищити Україну, як окрему націю”.

КОЗАЧЧИНА

Коли заіснувала козаччина, то ляхи відразу ж вухом своє насторожили.

Ще в 1550-их рр. король Жигмонт Август II вдався до них і просив Байду Вишневецького, що здобув собі безсмертної слави і фактично засновника славної Запорізької Січі, щоб охороняв українське пограниччя від татар.

Як відомо, козаччина була, як орден безстрашних лицарів, борців за Руську, а значить православну віру і українську націю.

Здебільшого запорозькі козаки провадили війни з бусурменами — турками та татарами, що лізли на нашу землю.

Молдавські вельможі, прочувши, що відважний і сильний, як лев, Іван Підкова, який мав якісь претенсії до молдавського престолу, обраний черговим отаманом на Запоріжжі, просили його прийти в Молдавію, прогнати турецького ставленика Петрика й самому сісти на молдавському престолі.

Підкова, не гаячись, зібрав козаків, пішов на Молдавію, розбив Петрика з його турецькою допомогою і засів був на молдавському престолі.

Турецький султан страшно боявся Підкови і просив польського короля Баторія допомогти йому в боротьбі з Підковою. А що Баторій готувався до походу на Московщину і запобігав ласки турецького султана, то він вирішив виступити проти Підкови. Не маючи ж змоги дістати до своїх рук Підкову силою, він, як взагалі

робили і роблять католицькі ляхи, покористувався підступом. А саме: Коли Підкова повертався з Молдавії на Запоріжжя, то брацлавський воєвода, князь Збаражський, перестрів Підкову і „по дружньому” порадив йому, як козацькому отаманові, поїхати до польського короля і поговорити з ним про справи пограничної політики.

Підкова певний того, що за його перемогу над „невірними” турками жде його тільки похвала й добра заплата, поїхав до короля.

Алеж... вийшло те, чого ніхто й ніколи не сподівався та й не міг сподіватися.

Король наказав Підкову арештувати і стратити на львівському ринку.

„Не допомогли прохання та протести українських вельмож, не сколихнув королівської совісти й вислів самого Підкови, що „його рука, що підіймалася на ворогів Хреста Господнього, варта більшої пошани, ніж королівських кайданів”.

Підкові ляхи на львівському ринку відрубали голову, а тіло його наші люди взяли та поховали в підземеллях Успенської Церкви. Ця жаклива подія сталася в 1578 році.

Такими підступними засобами завжди користувалися ляхи та нищили без усяких причин і провин усіх сильних синів нашого народу. Як бачимо, й Підкову нізащо й ніпрощо взяли й так ганебно стратили.

Польські королі докладали максимум зусиль, щоб приборкати козаків, і видавали різні

розпорядження та впроваджували різні реформи. Частину козаків брали до реестру.

Король Баторій писав: „...Усім українським старостам наказую ловити й карати смертю Запорожців, коли почнуть тікати з Низу”.

У 1570 році, коли скарги кримських ханів на козаків не втихали, то Баторій у відповідь написав, що всі козацькі походи на Крим провадяться без його відома й проти його волі, і що козаки „люди вільні й приборкати їх йому не під силу”.

Сам же просив козаків собі на допомогу у війнах, але по закінченні воєн не дбав про них. Приклад. Як тільки закінчилася польсько-московська війна (1579-1581 рр.) реєстрові козаки, що брали в ній участь, були без плати звільнені й ніхто не поцікавився з чого їм далі жити. А тому нема нічого дивного, що вони знову злилися з рештою нереєстрованого козацтва й разом з ними жили своїм козацьким життям та кермувалися плянами своєї козацької політики.

Козаки в своїх листах і грамотах титулували себе „Військом Запорозьким” або „Лицарством Війська Запорозького”.

А розбудовували свої Січі на дніпрових островах: Хортиці, Томаківці, Базавлук над Чортимлинком та Микитин Ріг.

Багато є дечого цікавого про козаків написано, особливо цікаве писали чужинці. Між ін-

шим, французький інженер Боплян (1630-1640 рр.), що був на польській службі, пише про козаків так: „Вони Грецької Віри, що її в своїй мові звать Руською. Люблять випити, але під час війни і воєнних експедицій притримуються тверезости. В них немає нічого простацького, крім одежі. Вони дотепні, проникливі, вибагливі й щедрі, не ласі на велике багатство, а зате божевільно розкохані в свободі: без неї в них життя не життя, для неї вони підіймають повстання, для неї вони живуть і гинуть.

Козаки дуже міцні тілом, легко зносять жар і холод, голод і спрагу. На війні витривалі, відважні, сміливі, навіть очайдушні, бо не цінять свого життя. Вони дуже влучно стріляють з рушниць й до загибелі боронять своїх позицій. Сто козаків не лякається тисячі поляків чи татар. Вони здорові з природи й рідко вмирають з хвороби. Здебільшого кінчають своє життя на полі слави, вбиті на війні, позатим зі старості. В поході пильнують козаки тверезости — в кого б найшли горілку, того викидають з гурту...”

Гетьман Христофор Косинський писав: „Наприкінці XVI ст. Дніпровий Низ з своєю „столицею” на Запорозькій Січі, був уже доволі консолідованим, суспільно-політичним організмом. Козаччина, опанувавши „дикі поля” й прорубувавши собі шлях на Чорне море, залякавши татарський Крим і турецький Царгород, стала поважною загрозою для Польщі, що її шляхетський устрій почав уже запускати коріння на східно-українських землях”.

Всеволодна польська шляхта „відчула, який страшний ворог виростає в неї під боком, готовий звести боротьбу на життя й смерть, з самими основами польсько-шляхетського устрою” — писав М. Грушевський.

У книжці польського письменника Папроцького, виданій в 1599 році, знаходимо й таке: „Багато бездоганних, але небагатих молодиків з панят на Русі, Поділлі й Польщі їздить туди (до козаків), щоб привчитися до лицарського діла, бо між ними можна добре вишколитися в лицарському порядку й чуйності. Українці звуть їх „запорозькими” козаками від порогів, а інші звуть „низовими” козаками, бо низько, при кінці ріки Дніпра мешкають”...

Пишуть про них італійський письменник Гамберіні, польський літописець Старовольський і багато інших.

**
*

Страшний неймовірний натиск ляхів на українських селян, знущання над ними, переслідування православної віри, відбирання та руйнування православних церков і багато інших причин та життєвих недотягнень, що їх застосовували ляхи-католики до сільського й міського населення на українських землях, — примушували не тільки селян, а й багатьох шляхтичів кидати свої маєтності та втікати на Січ.

І козаки почали менше вже думати про бурсурменів, ніж про католицьких християн, про ляхів, які плюндрували нашу святу землю, руй-

нували православні церкви та плюгавили наш боголюбний народ гірше усяких бусурменів.

Уже в 1591-1592 рр. почалися великі козацькі походи проти мучителів нашого народу — католицьких християн-ляхів під проводом гетьмана Христофора Косинського з участю декількох шляхтичів отаманів, які навіть були дістали в 1590 році від короля маєтності.

Гаслом боротьби було: „За Віру Православну і Правду Святу!”

Під час цих походів всюди вибухали селянські повстання, які не вщухали на протязі всього часу, поки наступали козаки.

Католицькі „християни” відразу ж відчули силу козаків і добре зрозуміли ту загрозу, якою була для них Запорозька Січ, а тому шукали шляхів, щоб знесилити їх.

Недарма ж надхненник ляхів — папа — Климент VIII, що видумав зловіщу Унію, докладав і своїх зусиль, щоб відвернути увагу козаків від своїх, ним же спонукуваних до вбивств, католицьких „християн”, і надсилав козакам дарунки та закликав їх іти війною на турків.

Восени 1593 року приїхав був на Україну папський посол Комулович і привіз козакам дванадцять тисяч золотих дукатів, як завдаток за участь в протитурецькій кампанії. Але до Січі він не доїхав, побоявся, певно, бо уважав себе некращим від турків, і дукати, як подає історія, передав десь по дорозі через Наливайка, який, можливо, в той час гетьманом ще не був.

А в 1594 році приїхав уже сміливіший посол. Посол німецького цесаря Рудольфа II — Еріх Лясота, не інакше як на прохання папи. Еріх Лясота прибув уже на саму Січ з тією ж самою пропозицією, і привіз козакам вісім тисяч дукатів.

Але не вабили козаків дукати та обіцянки, бо в серцях кипіла лють за зневагу віри православної, за потоптання правди святої, за безперервне знущання над безвинним нашим народом.

Римом видумана, а ляхами силою впроваджувана Унія не давала життя нашому народові. Гетьман Косинський дуже сильно боронив православну віру і після воєнних походів, як подає „Історія Русів”, писав до короля і сенату, що „зміна в Вірі й обичаях народніх, у Бересті запроваджувана духовенством без згоди народньої, є притичина вельми небезпечна і до здійснення затяжка. Що узгіднити уми людські й совість кожного є справа не людська, а Божа. І він не надіється вдержати народ у сліпому послухові Духовенству й свавільно впроваджуванім у Церкву (новим) правилам, і просить уряд відвернути те зло або дати час народові на роздум”.

На збори берестейські писав гетьман, як провідник народу, що „зіbrane тут українське Духовенство не має від чинів нації й від народу ніякого уповноваження на введення в їх Віру й обряди змін та новин, а без того не має воно і

влади обтяжувати народ свавільними своїми правилами та вигадками.

І що це Духовенство, будши обране в їх службу від чинів та народу і утримуване їхнім же коштом, може всього того позбутися від тих же чинів і народу при їх невдоволенні.

А він, гетьман, ні за що тут не ручається, і радить зборам припинити постанови свої до загального обміркування та судження”, (ст. 49-50).

„На ті гетьманські подання уряд і збори, зробивши йому вдавану поступку, закликали його на нараду до Берестя. Та коли він туди прибув, то зараз же був заарештований і відданий під суд соборища римського й руського, які, давши йому вину апостата або відступника, засудили його на смерть, і, замурувавши в одному кляшторі в стовп кам'яний, названий кліткою, заморили голодом.

І так гетьман Косинський, за щирість свою до Благочестя (до Віри Православної) і спокою народнього, учинився першою жертвою унії...

Козаки, звідавши про його ув'язнення, зібралися в числі семи тисяч і вирушили до Берестя, щоб його визволити. Польські війська, перестрівши їх під містечком П'яткою, стялися з ними — і були розбиті щент і розігнані. Але козаки в живих уже Косинського не застали і подали гасло до загальної боротьби” (ст. 50).

Отакі католицькі християни! За те, що люди-на захищає свою і то правдиву віру — обдури-

ли, замурували в кам'яний стовп і заморили голодом. Де таке бачено?

„Замордувавши в такий варварський спосіб гетьмана Косинського, уряд польський дав наказ польському гетьманові коронному зайняти Україну військом польським, ввести до всіх її міст залоги, й суворо заборонити урядникам та козакам мати вибір гетьмана, а тому Духовенству українському, що повернулося з Собору Берестейського, подавати всіляку допомогу в поверненні церков та народу до унії” (ст. 50).

**
*

Черговий великий похід козаків проти ляхів відбувся в 1595—1596 роках під проводом славетного гетьмана Северина Наливайка.

Нічого не могла вдіяти з козаками польська шляхта. Навіть польський полководець Жолкевський, що на весні 1596 року рушив у похід проти козаків з добірним військом і доброю артилерією, нічого не міг зробити. Козаки примусили і його до відступу.

Козаки ущент розбивали польські частини та гнали їх із України, очищуючи село за селом, місто за містом. І виганяли не тільки ляхів, а й тих, хто стояв за унію.

Бачуть ляхи — велика біда, треба говорити про перемир'я. І ось, як подає „Історія Русів”: „По приїзді гетьмана Наливайка і депутатів до Варшави, першої ж ночі заарештовано їх на квартирах і завдано тоді ж таки до підземної в'язни-

ці. А по двох днях, без ніяких допитів та суду, вивели гетьмана і з ним Лободу, Мазепу та Кизиму на майдан, і, оголосивши їм вину ніби гнобителів Віри Христової, посадили живцем у мідяного бика...

І палили бика того малим вогнем кілька годин, аж поки зойк і стогін страдників було чути, а вкінці тіла замучених в тому бикові спалено на попіл...

Таке жорстоке й нелюдське варварство вигадало римське Духовенство за правилами й майстерністю їхньої священної інквізиції, а перевели його в таку ганебну дію вельможі польські, що володіли, враз із Примасом, усім королівством” (ст. 57).

Отак розправлялися католицькі „християни” з нашими людьми, які боролися за віру православу і правду святу на своїй власній землі.

„По страті Гетьмана Наливайка таким нечуваним варварством, — пишеться далі в „Історії Русів” — вийшов од сейму або од вельмож, що ним управляли, такий самий варварський вирок і на весь український народ. У ньому проголошено його одступним, зрадливим та бунтівливим, і засуджено на рабство, переслідування та всілякі гоніння.

Наслідком такого неронівського засуду було відлучення назавжди депутатів українських од національного сейму, а всього лицарства од виборів та посад урядових і судових, відібрання

староств, сіл та інших рангових маєтків од усіх начальників і урядників українських, і самих їх вигублення. Лицарство українське названо **хлопами**, а народ, що відкидав унію, схизматиками...

До всіх урядових і судових установ українських наслали поляків з численними штатами, міста позаймали польські залоги, а інші поселення, — їхні ж таки війська. Їм дано владу чинити народові українському все, що самі схочуть і придумують, і вони виконували наказ той з лихвою, і що тільки вигадати можуть свавільні, пихаті й п'яні люди, чинили те над нещасним народом українським без гризоти...

Грабунки, насильства над жінками й навіть над дітьми, биття, тортури та вбивства перевершили міру найбільш темних варварів. Вони, уважаючи народ невільниками, або ясирем (полоном) польським, усе його добро признавали своїм.

Як збиралося для звичайної господарської праці або на свято скількість людей, одразу ж биттям їх розганяли, і про розмови їхні тортурами вивідували, забороняючи назавше збиратися і розмовляти між собою" (ст. 58).

Виходить, що після війни варшавський сейм проголосив не тільки козаків, а й увесь український народ зрадниками й ворогами батьківщини, і що їх треба винищити з корінням, над ними можна знущатися кому як хочеться...

Постає запитання — якої Батьківщини?

Та вони ж за свою Батьківщину голови клали, вони боролися проти нечуваних безприкладних знущань над ними. Вони боролися хоч би за полегші для себе.

О ляхи, ляхи, які ж ви християни? Залізли в чужу хату, в хату правдивих християн і... своєю Батьківщиною її називаєте. О, безвірні ви католики!

**
*

Постанова сейму одна річ, а життя зовсім інша. Життя перекреслює все. Тим більше, що козаки брали відвагою та своїм войовничим хистом, а ляхи лише силою.

І ось, коли довелося ляхам воювати з Молдавією та за шведський престол, то вони відразу ж звернулися до козаків з проханням допомогти їм.

Козаки в цьому їм не відмовили, алеж гетьман Саміло Кішка вимагав скасувати свою ганебну постанову, і ляхи дали були запевнення, що її скасують.

Козаки допомагали ляхам не тільки у війні з Молдавією та за шведський престол в 1600 році, а й у війні з Московщиною, щоб посадити царем, після смерті Івана Лютото, Дмитрія, що з'явився був у Польщі, ніби син його. Дмитрій вимагав скинути самозванця Бориса Годунова.

У 1605 році Москва була здобута, але з того моменту почалася затяжна московська революція, яка тривала аж до 1613 року, бо вслід за

царевичем Дмитрієм виринали нові самозванці, які також бажали московського престола.

Як бачимо, коли ляхам пече, вони до козаків, коли ж гаряч минає — вони раді були б їх позбутися, як страшною для себе сили.

І ляхи над питанням козаччини сушили собі голову не один раз. А в 1614 році в Житомирі зібралася була спеціальна комісія з польсько-українських магнатів та впливових політиків, яка запропонувала козакам, щоб вони не виходили поза територію Запоріжжя і виконували там службу пограничної протитатарської охорони за ціну десять тисяч злотих і сімсот штук сукна на рік.

Козакам надавалося право мати свою самоуправу, а старшин, мовляв, буде призначати коронний гетьман.

Решта козаків, що перебували поза Запорозькою Січчю, повинні були слухати старост та землевласників, на землях чийх вони жили.

І головне, щоб і ті і другі не приймали втікачів з-під панщизняного ярма.

Козаки, хоч і не були захоплені ухвалою цієї комісії, все ж таки на неї погодилися.

Найціннішим для них було не державна плата, а право на самоуправу. А що ляхи не вив'язувалися зі своїх грошових зобов'язань, то вважали, що їм зовсім нема чого дотримуватися постанов комісії.

**
*

Мало того, що козаки допомагали ляхам, вони одночасно ходили походами і на турків і завдавали їм нищівних ударів.

У 1616 році, коли був гетьманом відомий і уславлений в піснях Петро Конашевич Сагайдачний, козаки знову пішли походом на турків, і знову завдали їм величезних утрат.

Туреччина загрозила тоді Польщі війною, якщо вона не вгамує козаків. Ляхи злякалися погрози і кинули на козаків коронного гетьмана Жолкевського. Сагайдачний, не бажаючи витрачати даремно сил, пішов на поступки. Він погодився зменшити кількість козаків та не йти походами на степових і південних сусідів Польщі. За те Польща пообіцяла вчасно виплачувати річну плату й дозволила козакам самим вибирати старшин.

Коли в 1618 році польський королевич Володислав, бажаючи здобути для себе московський престол, але подолати московського війська не міг і застряг під Москвою, то велику і головне єдину надію мав лише на козаків. І ляхи просили і молили гетьмана Сагайдачного допомогти їм.

Сагайдачний зібрав до 20,000 козаків і величавим, переможним рейдом перейшов усю Московщину. Йому піддалися Путивель і сусідні міста, і тільки польсько-московське перемир'я врятувало Москву від козацької інвазії.

Козацька допомога в той час здобула для Польщі Смоленщину й Сіверщину, а для себе козаки здобули славу й... невдячність, а то й просто знущання від тих, що їхньої допомоги так потребували.

Бож небавом, 17-го жовтня 1619 року, польський коронний гетьман Жолкевський склав умову з гетьманом Сагайдачним та козацькою старшиною про обмеження козацького реєстру до трьох тисяч осіб, про припинення козаками походів на Чорне море й обмеження свободи вибору козацької старшини.

Отак віддячили католицькі ляхи козакам за допомогу їм у війні з Московією.

**
*

Розбурхана козацькими походами на Чорне море й польським втручанням у молдавські справи, Туреччина пішла на Польщу війною.

У Молдавії недалеко Яс, на т. зв. Цецорських полях, польська армія була розбита в пух і прах. Забито тут і великого ворога України Жолкевського.

Наступ турків тривав далі. В серпні 1621 року Туреччина виставила сто п'ятдесят тисяч воєнків, а ляхи мали лише тридцять п'ять тисяч.

Бачуть ляхи — величезна біда, всі згинуть. Вони тоді знову до козаків. Забули католицькі „християни”, що обмежували їх кількість лише до трьох тисяч осіб.

Почали просити й благати допомоги їм, бо гинуть, мовляв, від бусурменів — від турків. А самі ж гірше від усяких бусурменів, гірше від турків. І тепер дали згоду, щоб козаків було двадцять тисяч з платнею по сто тисяч злотих на рік.

Козаки, як козаки, з правдивими християнськими серцями, знову погодилися їм допомогти. І прийшло їх удвоє більше, як ухвалив варшавський сейм, бо аж сорок одна тисяча п'ятсот з двадцятью двома гарматами.

Бій відбувся під Хотином. Страшний був бій. Кругом все горіло і кривавилось. Світу Божого не було видно, лише рев гармат і людський стогін було чути за сотні миль, а люди падали, як підкошена трава. І ...козаки перемогли. Не допомогли туркам і татари, що наспіли були під час вирішального бою. Козаки Польщу врятували і військо її теж урятували. Ляхи затріюмфували.

Після цієї великої перемоги, козаки вислали до польського короля депутацію з домаганнями—затвердити козацькі вольності і привілеї, виплатити зарплату, яку ухвалив варшавський сейм і особливу нагороду за хотинську перемогу. А найголовніше — дати спокій православної церкві та її вірним.

Як бачимо, в порівнянні з козацькою допомогою для Польщі в хотинській війні домагання були занадто скромні.

І що ж ви думаєте, як реагував на домагання козаків король?

Король Жигмонт сказав козацькій депутації, що своє рішення він перекаже через спеціальну комісію. А спеціальній комісії наказав звести козацтво до стану з 1619 року, обмежуючи його кількість до двох-чотирьох тисяч.

Щождо справ православної церкви, яку гетьман Сагайдачний так завзято боронив, то король заявив, що як тепер „не було українській церкві кривди, так і далі не буде”. Це, як ми знаємо, не відповідало правді.

Оце і все!

Скажіть, будь ласка, чи можна підібрати будь-який відповідний вислів про цих католицьких християн?

Я думаю, що краще буде, коли його підбере сам читач.

От вам і ляхи, от вам і католицькі християни!!!

Гетьман Петро Сагайдачний, поранений в цій хотинській війні, поїхав з побоевища до Києва і там від тих ран 10 квітня 1622 року помер. Поховали його в Братській церкві на Подолі.

**
*

Не зважаючи на всі комедійні постанови ляхів, запорожці тримали себе вільно, як суверенна республіка, укладали потрібні їм умови та відбували зносини з різними державами.

Ляхи ж робили своє. В 1623 році на варшавському сеймі ухвалено рішуче перевести демобілізацію козаків.

Після того ляхи підкупили татар і, розірвавши союз, що склали були вони з козаками, пішли на козаків війною. На чолі польського війська стояв коронний гетьман Конецпольський. Це було влітку 1625 року.

Звівши з ними цілий ряд боїв, козаки вирішили піти на компроміс, і тут же з Конецпольським була складена умова. Число реєстрових козаків було підвищено до шести тисяч осіб. Решта козаків повинні були відійти з панських маєтків або ж примиритися з панщиною.

Ясна річ, що всі козаки, неписані в реєстр, попрямували протертим шляхом на Запоріжжя, де в 1629 році було вже їх до сорока тисяч.

Після закінчення в 1629 році війни Польщі з Швецією на Україну повернулося багато козаків, що їх виписали ляхи з реєстру.

Невдоволення козаків зростало, а найбільше підливала до вогню оливи Унія, що її силою впроваджували ляхи в Україні, а ще в більшій мірі — руйнування православних церков та знуцання над духовними особами та вірними.

І козаки під проводом Тараса Трясила запалили вогонь великих козацьких повстань по всій Україні.

Спершу пішли вони на Корсунь, де стояло польське військо, і розбили його, а потім пішли далі. Частина реєстрових козаків, що була в Корсуні, приєдналася до козаків із Січі.

Конецпольський, що вирушив проти козаків зі своїм численим військом, також був розбитий, і тоді — 8 червня 1630 року — він склав з козаками перемир'я, під час якого кількість реєстрових козаків була побільшена до восьми тисяч, а решті повстанців була запевнена амнестія.

**

Смерть у квітні місяці 1632 року короля

Жигмонта й вибір королем його сина Володислава прийняли козаки, як облегшення для себе. Вони мали надію на його нібито до них симпатії, бо ж вони для нього здобували московський престол.

Але... ляхи, як ляхи. Чи то Жигмонт, чи то Володислав, чи то Жолкевський, чи то Конєцпольський — однаково душі мають нечисті, католицькі. До того ж, зверхник католицизму спонукує їх до щораз жахливіших убивств і до щораз більших злочинів, dokonуваних особливо серед людей віри православної.

У 1633 році почалася кампанія проти Москви. Козаки знову допомагають ляхам, і, за їх допомогою, в 1634 році ляхи остаточно закріпили за собою Смоленщину й Сіверщину. Потім допомагали козаки Польщі розправитись з турками та татарами, які намагалися використати тяжке становище ляхів на півночі й завдати їм смертельного удару.

Здавалося, що для козаків настала доба розвитку й доброго від поляків до них ставлення. Вийшло ж і тут навпаки.

Польща повернулася до своєї старої проти-козацької політики. В 1635 році варшавський сейм вирішив остаточно приборкати козаків і, на пропозицію коронного гетьмана Конєцпольського, уряд ухвалив постанову збудувати поблизу Дніпрових порогів фортецю, щоб затримувати дії козаків.

Тим більше, що через посилений натиск на православну віру та нищення православних цер-

ков невдоволення українців не тільки зростало, а й переходило всілякі межі терпіння, отже знову можливий був сильний вибух і загальне повстання.

А козаки, що душу й тіло віддавали за віру православну і церкву Христову, завжди були авангардом всього українського народу і непереможною силою для ляхів.

Також ляхи мали на меті загородити козакам вихід до Чорного моря.

**
*

Через рік після постанови, ляхи, вибравши догідний для себе час, коли козаки були в поході, збудували над Дніпром фортецю Кодак. Будовав її французький інженер Боплян, про якого вже згадувано.

Як тільки скінчили будівлення фортеці, ляхи відразу ж обсадили її великою польською залогою.

У цей самий час точилася польсько-шведська війна. Козаки допомагали ляхам. Козацька фльота з великим успіхом воювала на Балтицькому морі й боронила воєнного престижу ляхів.

Коли, позакінченні війни, повернулися козаки додому та побачили новозбудовану фортецю, вони ясно собі усвідомили, що це був найганебніший з боку ляхів по відношенню до них вчинок, і що фортеця являє собою загрозу для їх вольностей. Також знали добре й те, що в Україні від неймовірного знущання ляхів над народом кругом кипіло.

Не могли стерпіти козаки цього ганебного вчинку ляхів і сміливим своїм рейдом, під керівництвом уже не один раз випробуваного в боях відважного гетьмана Івана Сулими, захопили одним ударом фортецю Кодак і знищили її дощенту.

Ляхи за це були страшно обурені і коронний гетьман Конецпольський нахвалявся за образу Річпосполитої помститися на козаках кров'ю, але... боявся йти на них війною. Він удався тоді до випробуваних ляхами католицьких хитрощів. Кинув велику суму грошей, щоб підкупити козацьку старшину і щоб підступом схопити гетьмана Сулиму. І, на превеликий і сумний жаль, йому це вдалося. Він підговорив старшину реєстрових козаків і вони схопили гетьмана Сулиму і п'ятьох його вірних товаришів і видали ляхам.

У Варшаві всіх їх замордували, тіла почетвертували і розвішали по місту, хоч Конецпольський урочисто дав присягу старшинам реєстрових козаків, яких підговорив був схопити і видати гетьмана Сулиму, що й волос не спаде з його голови, бо він і сам, мовляв, шанує такого великого вояка й оборонця святого Хреста.

Так розправлялися католицькі „християни” з православними християнами, які і їм допомагали і свою свободу, свої вольності та свою віру боронили.

А присяга католицького „християнина” зависла у повітрі.

Такого страшного, жадливого, звірячого,

до того ж гидкого вчинку не було ні в якій країні світу, лише в тій католицькій Польщі, ніби в християнській, для вчинків якої „намісники” Ісуса Христа шлють свої католицькі благословення.

Не має сумніву, що кров цих замордованих, почетвертованих і по Варшаві розвішаних мучеників — християн православної віри — до цього часу кличе про Божу кару, про страшну Божу кару для мучителів католиків, що звать себе християнами.

Кликала вона, кличе і буде кликати доки існує світ. Українці! Пам'ятаймо й дітям про це передаваймо!

**
**

Після цього жахливого вчинку ляхи усталили реєстр козаків до семи тисяч. Поділені вони були на сім полків, з яких п'ять полків були розташовані на правому боці Дніпра, а два на лівому. Старшина козаків була виборна. Жили ці козаки з хлібоорбства, рибальства та мисливства. Безперечно, задоволені вони не були, але..., що можна зробити? Задовольнялися вони тим, що дають їм хоч відносний спокій та можливість „загосподарюватись”.

Зате Січ кипіла. Гетьман Павло Бут, прозваний Павлюком, намісник закатованого гетьмана Сулими, повернувшись на весні 1637 року з Кримського походу на Запоріжжя, відразу ж почав готуватись до повстання.

Та й чи могло бути інакше, коли ляхи силою залізли до чужої хати й каверзували, як хотіли.

Павлюк підняв реєстрових козаків, і на волості послав своїх людей, навіть полковників, організувати повстання. Реєстрові ж козаки і їхня старшина, що хоч і видала гетьмана Сулиму, за недодержання ж присяги, „що й волос з його голови не спаде”, мали на ляхів страшну лютю з першого дня страти гетьмана й вичікували моменту, щоб помститися на них. Момент для них був дуже відповідний і всі вони пішли з гетьманом Павлюком.

І знову земля українська сколихнулася. Знову почалася війна з ляхами на життя і смерть. Але, на превеликий жаль, трапилось нещастя. Від польських гарматних стрілен загорівся порох на козацьких возах і почав експльодувати. Зчинилося між козаками замішання. Ляхи, скориставши з того, кинули на козаків кінноту і багато козаків повбивали, а гетьмана Павлюка і декількох старшин взяли в полон.

Павлюка та старшин відвезли до Варшави і також покарали смертю.

Частина козаків відбилася від ляхів і повернулася на Запоріжжя, а та частина, що залишилася на місці, заприсягла на вірність ляхам і визнала, бо мусіла, старшин призначених ляхами.

Ще довго після того український народ переживав страшне лихоліття, бо ж ляхи немилосердно мстилися на селянах. Католицькі християни не тільки тих, хто брав участь у повстанні, а й запідозрених у симпатіях до повстанців ней-

мовірно катували. Багатьом відрубували руки та голови, садовили на палі, а майно їхнє забірали.

Такі страхіття діялися „на нашій не своїй землі”.

**
*

Усі ці страхітливі вчинки ляхів не погасили іскри повстання. Навпаки, до старого вогню вони знову доливали оливи.

Придавлена, але непотушена іскра, чекала нової бурі, яка б роздмухала її в ще більший вогонь, який випалив би католицьку навалу по всій Україні.

Довго чекати не довелося. Буря повстання піднялася вже на весні. Гетьман Яків Остряниця, що став гетьманом після Павлюка, також розіслав своїх людей по волостях і запалив пожежу.

Набрали людей досить, але, розкидані по всій Україні, вони не змогли з'єднатися. Тим більше, що ляхи про виступ запорожців дізналися вчасно і великою силою свого війська перешкоджали частинам гетьмана Остряниці добитися до головної частини його війська.

Хоч у багатьох місцях козаки й розбили ляхів, все ж таки від головних їхніх сил гетьманові Остряниці зі своєю частиною війська треба було відступати. І він зайшов аж на Московщину.

Над повстанськими масами в Україні провід перебрав кошовий Дмитро Гуня, — старий козак добрий стратег. -

Опанувавши маси і відбивши наступ ляхів, він відступив на старе Дніпрове річище і тут став новим табором. Табір Гуні зробився фортецею, якої силою ляхи ніяк не могли взяти.

Потоцький, зрозумівши це, запропонував Гуні почати переговори про перемир'я. Гуня пропозиції не відкидав, але зволікав, коли ж ляхи перестріли й відбили обоз, що віз козакам харчі, то Гуні нічого більше не залишалося робити, як тільки розпочати переговори з ляхами.

Гетьман Остряниця зі своїм штабом потайки приїхав був до Канева, певно ж, щоб знову організувати боротьбу, але, як пише „Історія Русів”: „Звідавши поляки через своїх шпигунів жидів про приїзд гетьмана Остряниці з штабом його, без значної сторожі, до Канева, тут у манастирі його оточили” (ст. 78).

„Видовище страти відкривала процесія римська з численними ксьондзами їхніми, які умовляли ведених на жертву українців, щоб вони прийняли закон їхній (унію) на визволення в чистилищі. Але ті, нічого їм не одказували, молилися Богові по своїй Вірі.

Місце страти наповнене було народом, військом та катами, з їх причандаллям.

Гетьмана Остряницю, Обозного Генерального Сурмила та полковників: Недригайла, Боюна і Риндича колесовано, і їм раз-по-раз руки й ноги ламали й тягнули по колесі жили, аж поки повмирали”... (ст. 79).

„Жінки і діти страдників тих, зобачивши перші тортури, сповнювали повітря зойками

своїми та риданням... Та скоро замовкли: жінкам тим неімовірним тогочасним звірством пообтинали груди, а самих їх посікли до одної, і грудьми їхніми били мужів, що були ще в живих, по обличчях їхніх...

А дітей, що zostалися по матерях і тулилися та повзали довкола їх трупів, попалили всіх на очах їхніх батьків на залізних ґратах, під які підкидали жар і роздмухували шапками та віниками”... (ст. 79—80).

„Головні члени людські, пообтинані у замордованих урядників українських, як от: голови, руки та ноги, розвезено по всій Україні і порозвішувано на палях по містах. Війська польські, що наповняли всю Україну, чинили над українцями все, що тільки хотіли й що придумати могли: різного роду безчинства, насильства, грабунки і тиранства, які перевищували всяке поняття та опис...

Вони, між іншим, кілька разів повторювали вчинені у Варшаві лютості над нещасними українцями, кілька разів варили в казанах і палили на розпеченому вугіллі дітей на очах батьків, віддаючи самих батьків на найлютіші тортури...

Таким чином Україна призведена була поляками до останнього зубожіння та виснаження, і все в ній уподібнювалося тоді якомусь хаосові чи помішанню, що погрожувало остаточною руйною...

Ніхто з жителів не знав і не був певний, кому належить маєток його, родина та саме життя їхнє, і чи довго воно потриває?...

Кожен з утратою маєтку свого шукав опіки то у попів римських уніятських, то у жидів, їхніх однодумців, а своїх присяжних ворогів, і не могли придумати, за що вхопитися” (ст. 80).

„Міщани новгородські (сіверські) і всі повіту тамошнього жителі від часів єпископа їх Дежайського і протопопа Пашинського, зганьблених за Благочестя (за православну віру) на соборищі Берестейському, ненависники уніятства та його творців, були знов скривджені поляками одібранням у них двох монастирів, проти замку мужеського Успінського і на Ярославлій горі дівочого Покровського, з якого перший обернено на базиліянський кляштор, а другий перероблено на кляштор домініканський”. (ст. 61—62).

„Поляки, виваживши міську браму Новгороду Сіверського (на Чернігівщині), вдерлися до міста, і, шукаючи московців, убивали всіх зустрічних. А довідавшись, що московців випущено з міста, обернули всю злість свою на міщан.

Убивство над ними учинене загальне: не зважаючи ні на стать, ні на вік, мордували всіх без пощади... Нещасні ті міщани, будши неозброєні і без ніякого спротиву, тільки що хрестилися та молилися Богу і своїм убивцям, але вони без гризоти кололи жертви свої в повному шаленстві...

Жінок і дівчат, погвалтувавши, перебили...

Немовлят, після забитих матерів, що повзали вулицями, підносили на списках, а деяких хапали за ноги і били головами об стіни...

Словом сказавши, кров людська бігла скрізь потоками, а труп валявся купами!

Деякі з молодих міщан повтікали були до замку, що його вважалося за неприступний, як на високій горі укріплений і великими природними ровами оточений.

А що він був не в оборонному стані і з слабкою залогою, то поляки, увійшовши до нього без спротиву, вибили в ньому всіх доноги, а потім, пограбувавши місто й церкви, запалили його з усіх кінців й обернули в попіл...

Після такої загальної згуби стояло те місце пустою довгі літа". ст. 63).

„Того часу поляки, пограбувавши всі українські благочестиві (православні) церкви, віддали їх в оренду жидам, а посуд церковний, як от Потири, Дискоси, Ризи, Стихарі та всі інші речі розпродали й пропили тим таки жидам.

А жиди з срібла церковного понароблювали собі посуду та убрання, а Ризи та Стихарі поперешивали на спідниці жидівкам...

Жидівки перед християнами вихвалювалися тим, показуючи нагрудники, де видно було знаки нашитих Хрестів, ними зірваних". (ст. 88):

Після згаданої вище поразки козакам ляхи що хотіли, те й продиктували.

Козаччину обмежили до шести тисяч. Відібрали право призначати старшин. Полковниками поставили ляхів. Реєстровим козакам дозволили жити тільки у черкаському, корсунському й чигиринському повітах, або, як тоді ка-

зали, староствах. Козаки, які опинилися поза реєстром, примушені були йти в підданство. Замість гетьмана на чолі козацького війська опинився королівський комісар. А козаки були призначені лише на становища осаулів та сотників. Між ними чигиринським сотником став дотеперішній козацький писар Богдан Хмельницький.

На завершення перемоги, ляхи відбудували фортецю Кодак. Відбудова провадилась під сильною охороною військ коронного гетьмана Конєцпольського, який зараз же обсадив її залогою. Певно й тіні козацької боявся.

Здавалося, що козацтво приборкане назавжди.

Та це тільки так здавалося, — це був спокій перед ще більшою бурею.

*
*
*

Ляхи у всяких справах чи то світських, чи то духовних, чи то воєнних, чи то соціально-економічних не дотримувались, як я не раз уже говорив, своїх ані постанов, ані обіцянок та запевнень, ані навіть даних присяг та клятьб.

Одно лише знали — душити український народ, якомога більше та сильніше і буквально з усіх боків.

Коли силою заводили унію та скликали в 1596 році берестейський собор, то на ньому не обговорювали справи про прийняття православними українцями унії, а просто проголосили її, як доконаний факт, бо вона зрадниками владиками була підписана ще в 1595 році.

Тут цікаво відзначити, що митрополит Михайло Рогоза, поставлений на Київський престол єзуїтами, до останнього часу клявся перед князем Костянтином Острозьким, який сильно захищав православну віру, що жодної унії він не прийме. Клявся тоді, коли унію він сам уже підписав.

Митрополит, а???

Мабудь кожному відомо, що унія не є твір релігійний, а виключно політичний, бож уніятів приймається за вірою грецькою, а значить православною, лише повинні вони підпорядкуватися зверхникові чорного інтернаціоналу, бути слухняними його рабами, воювати за нього та платити йому належну данину. Також переписати на нього й своє унійне майно.

Також певно кожному відомо, що унія має подвійну мету, а саме: Рим прагне окатоличити уніятів, себто зробити їх повними членами чорного інтернаціоналу, а ляхи — ополячити їх. Саму ж Україну, як Рим, так і ляхи — хочуть зітерти з лица землі.

„Історія Русів” говорить, що „унія збаламутила український народ, породила ворожнечу й окипіла безмірною кров’ю” (ст. 130), що „унія з’явилася в лисячій шкурі, але з вовчою горляною”, (ст. 48).

А Богдан Хмельницький каже, що „унія — причина всякого лиха в Україні”.

Прозорливий же Іван Франко говорить, що „замість унії, себто єдности, собор берестейсь-

кий посіяв великий роздор серед українського народу, роздор, який остається ще й донині, і причинив цілій Україні безконечно много лиха й нещастя...

У місячнику „Віра й Культура”, що видається у Вінніпегу, за червень 1956 року, в ч. 8 (32), про унію ми читаємо: „Реальні живі наслідки Берестейської унії 1596 року були страшні для України. Це ця унія була смертельним засобом винародовлення українців й обернення їх на поляків. Значення унії для римо-католицтва глибоко обдумали єзуїти в Римі, так само глибоко зрозумів її й уряд польський. І в тісному єднанні Рим та Польща довгі віки вели спільний смертельний наступ на Україну, Рим — щоб окатоличити її, а Польща — щоб опольщити її. А обоє — щоб убити її, як окрему націю.

Чи вдалася унія полякам так, як вони її задумали?

Безумовно вдалася, — український народ був поділений, „русин” був кинений на „русина”, і в наслідку — Україна не виборола собі волі, Україна не набула собі сили. Поділене завжди безсиле.

Страшним було й те, що через унію український народ утратив майже всю свою інтелігенцію, велику й дрібну, — вона змушена була переходити на римо-католицтво й цуратися свого українського народу, стаючи поляками. Число таких зрадників з українського панства було надзвичайно велике, — за XVI-XVII-XVIII-XIX віки кілька сот тисяч нашого панства — і великого

і дрібного — через унію перейшли в католицизм, і тим самим стали поляками з польською ідеологією на українській землі.

Звичайно, були й такі українці, які, приймаючи католицизм, своєї нації не зраджували. Але таких було — окремі одиниці, це були білі ворони. Звичайно ж католик ставав поляком.

В Україні, на всіх її землях жили у великому числі свої „поляки”, предки яких були православні. Вони мусіли прийняти перше унію, а пізніше, як правило, — римо-католицизм. Життя й національні почування цих „поляків” для нас надзвичайно цікаві, — як вони поводитися в Україні, як вони ставилися до факту зради своїх батьків, як дивилися вони на унію взагалі”?...

„Окремої монографії про наслідки Берестейської унії в живому буденному житті України ми ще не маємо. Берестейську унію ми звичайно сприймаємо як подію релігійну, а це найбільша помилка: наслідки цієї унії давно вийшли далеко поза Релігію, і широко розлилися липкою отруєю по всій Україні, відбилися глибоко на всьому її житті. Власне вони вбили Україну не тільки духово, але й фізично.

Унія викохала в Україні сотні тисяч перевертнів - „поляків”, які катували її безперестанно. Це вони обертали наш радісний край у темне пекло.

Це власне вони, перевертні й відступники від православної віри, це уніяти віки цілі ревно допомагали полякам ширити свою розкладову ідеологію: Україна польська, свята Ольга була католичка, святий Володимир прийняв католицизм, а не православ'я і т. ін. нісенітниця, які тяж-

ким молотом били і б'ють душу українця, бо зневажають його найсвятіше”...

У цьому ж місячнику ми читаємо й про професора Антоновича: „Свого часу в „Основі” 1862 року кн. І славний наш професор, учитель М. Грушевського, Володимир Антонович у своїй статті „Моя сповідь” прилюдно осудив і Берестейську унію 1596 року, і галапасне життя українських покручів „поляків” в Україні. Осудив їх, як причину всякого лиха в Україні. Осудив, і покинув їх”.

А Галина Журба, з роду Копистенських, що також через насильну унію був затягнений в римо-католицизм, в своїй книзі „Далекий світ” пише, що „сотні тисяч родовитої української шляхти, значнішої і дрібнішої, старокозацьких, боярських, княжих родів українських перейшло тоді з унії в римо-католицизм, кидаючи також свою національність” ст. 22).

„Польща під час розборів (кінець XVIII віку), сама в агонії, не переставала переслідувати Православної Церкви на українських землях, ведучи свою винародовлюючу історичну акцію проти України, — силоміць насаджуючи унію, як перехідний місток до римо-католицизму та польонізації. У час цілковитого занепаду тієї злощасної держави з кінцем XVIII сторіччя Православна Церква на Правобережжі зовсім майже була витиснена унією, знищена. Церкви та монастирі здебільшого поперевертані в римо-католицькі, польські костьоли, а православне укра-

їнське населення — в уніятів. Тоді і староукраїнський рід Копистенських поуніятився також” (ст. 20—21).

За цю ж злочасну унію Екзарха Вселенського Патріярха грека Никифора, який допомагав князеві Костянтину Острозькому розбивати унію, ляхи оголосили турецьким шпигуном і заморили голодом у Марієнбурзькій фортеці.

Як бачимо з попереднього, — скільки ж толиха наробила нашому народові ця унія, і скільки вже забрала невинних жертв. Але..., то ще не кінець. Будемо бачити, що буде далі, але й то не буде кінцем, бо вона і на сьогоднішній день продовжує сіяти своє лихо.

Унія розбила Україну на дві частини. Унія породжує роздори та ненависть між нашим народом. Унія відриває українців від Батьківщини. Не тільки раніше наша інтелігенція, щоб займати гідні посади та мати привілеї, перейшла на католицтво та ополячилась, а і тепер інтелігенція з уніятів тягне до того ж самого вічно-кривавого Риму.

**
*

В 1607 році на рішуче домагання православних польський уряд мусів видати закон, що всі духовні посади православних будуть віддаватися тільки православним. А король Жигмонт і далі роздавав православні катедри та парафії виключно уніятам. А православних владик не тіль-

ки не допускав до посад, а й загрожував їм арештом.

Це робилось і всупереч постанові уряду і його ж, Жигмонта, запевненню, яке він давав депутації козаків, яка була у нього після Хотинської перемоги, що: „як не було українській церкві кривди, так і далі не буде”.

Постає питання, — що варта така людина?

А ця „людина”, вибачте на слові, була ще й королем, — правда, у „вірі” католицькій!!!

Релігійне питання було напружене до найвищої точки кипіння. Далі не можна було терпіти.

Не було кращим і соціально-економічне питання.

Це все разом узятє примушувало українських шляхтичів порушувати питання і на варшавських сеймах. У 1620 році один із українських шляхтичів скаржився: „По великих містах Православні церкви позапечатовані, церковні маєтки поруйновані, у монастирях замість монахів поляки держать худобу. Із православних монастирів поляки поробили корчми. Придивіться ще до зневаг та до нечуваного утиску, які чиняться у Львові. Хто ісповідує Грецьку Віру і не переходить на унію, той не може проживати в місті, той не може користатися мірами ліктя й кварта, того не приймають до цеху. Не дозволяють проводити за церковним обрядом тіло померлого православного, мешканця міста”.

На сеймі, що відбувся на початку 1621 ро-

ку, Лаврентій Древинський виступив із такою промовою: „Ніколи, найясніший пане, не було таких заворушень і неладу в краю, як від часу унії. Яке велике число благородних громадян одногосно обвинувачує уніятських єпископів за кривди, яких вони допустилися.

Отож, Річпосполита з унії не має жодної користі. Уніятські єпископи обмежують її свободу, силою відбираючи від народу церкви. Найясніший пане, благаю тебе в імені всієї Литви і Русі: увільни край від цього нещастя, — прикажи, щоб уніятські єпископи уступили зо своїх престолів, а потверди тих, що висвятив Патріарх”.

„Легко собі уявити, — пише латинський єпископ Ліковський, — яке роз'ярення проти унії та її єпископів запанувало серед неуніятів в наслідок відвідин Києва Патріярхом Феофаном.

В повних розмірах показалося це на Варшавському сеймі, що був скликаний на початку 1621 року, щоб дальше обміркувати приготування до недалекої війни з Туреччиною.

Митрополит Рутський передбачував, яка небезпека загрожує унії, і він з Полоцьким архиєпископом Кунцевичем також прибув на сейм. Один і другий зазнали тут гіркої досвіду. Не тільки неуніяти явно відносилися до них з погордою, але навіть католицькі послы й сенатори, не виключаючи єпископів, відверталися від них і публічно на вулицях Варшави показували на них, як на тих, що заколочують публічний спокій. Унію злословили і жоден з католицьких

послів на сеймі не хотів боронити їхньої справи.

Одиноким другом і покровителем уніятських єпископів був папський нунцій. Він, хоч і був хворий, коли побачив небезпеку, що загрожувала унії в наслідок настрою сенаторів, часто пізно ввечері вставав з ліжка, ходив по єпископах та вказував їм на обов'язок допомагати митрополитові, і провадив наради з королем”.

Можливо, що сенатори й католицькі послы та єпископи були проти унії лише тому, щоб, готуючись до війни з Туреччиною, показати неуніятам ніби добре до них з їхнього боку ставлення.

Усе ж таки цей опис латинського єпископа беззаперечно стверджує, що унія вносила в життя українського народу страхітливі дії, бо була загрожена великою небезпекою, і що в справі впровадження унії ревно працювали зрадники, до яких вони ставилися з погордою.

А тепер послухаймо, що ж говорять про унію інші особи — також ляхи: „Історики польські, Вагнер і інші, хоч як прибільшували провини козацькі та хоч як прикривали зазіхання вельмож і духовенства римського на землю українську, пишуть, одначе, що „місія духовенства римського, яке задумувало перевести в українській релігії реформу для з'єднання зо своєю (себто унією), занадто поспішило доконати її так раптово і так брутально в народі завжди войовничому.

А чиновництво урядове, прагнучи староств

та маєтків українських, ще більше помилок допустилося” („Історія Русів”, ст. 58).

Польський історик Коховський пише, що „з українським народом поступали без деякої несправедливости, не можу заперечити. Все залежало від суворой або м'якої вдачі староств і панів тамошніх та від вдачі самого народу — покірного супроти влади чи бунтівничого.

Брали десятину зі стад кінських, податок від худоби, десятину з пасік і інші підданські повинності, які здавна відбувалися і зносилися. Але коли для збільшення прибутків винайдено ще нові податки — шкіру за право ловити звіря, небували податки від риболовлі, коли збільшено панщину, всякі вини, кари і інші такі речі, — на них селяни нарікали і скаржилися як на незносні тягари, тим більше, чим сильніше вимагали збіршики та немилосердно виконували панські накази.

А найбільше обвинувачувалась настирливість жидів, що з кривдою для людності вишукували різні доходи, або брали для себе горілчану аренду”.

Польський історик Грондський каже: „Народ український так притіснявся: синів примушували пани до всяких робіт, а від батьків звичайним способом вимагали і роботи і чиншів. У кого було більше синів, то залишали з ним одного, щоб відбував з ним звичайні повинності на пана, а з усіх інших жонатих синів брали за тиждень одну монету, звану „дудком”. Жиди податок цей збирали і виплачували панам.

Крім того, коли родилася дитина, особливо хлопець, — не дозволяли христити, доки не заплатить такої ж самої монети. Також коли дівчина виходила заміж, то не можна було побратися, доки не заплатить панові того ж самого дудка.

Це на перший погляд здавалося легким, але потім через жидівську хитрість виросло у важкий тягар.

Також зростали з дня на день і інші селянські податки, в більшій їх частині тому, що віддавалися в оренду жидам, а ті не тільки придумували різні податки з великою кривдою для селян, але й суди над ними собі присвоїли”.

Жидівський письменник Натан ГанOVER при знає також, що селяни були дуже обтяжені. Він пише: „...Решта бідного українського народу робила панщину у магнатів і шляхти, а ці обкладали його тяжкою працею дома і на полі.

Шляхта накладала на нього великі тягарі, а деякі шляхтичі страшними засобами примушували до переходу на пануючу віру.

І був він до тієї міри принижений, що всі народи, навіть і народ із усіх найбідніший — жидівський також панував над ним”.

Французький інженер Боплян, що будував фортецю Кодак, писав просто: „Шляхта живе як у раю, а селяни як у чистилищі, а як ще селянам трапиться попасти у неволю до лихого пана, — їх становище гірше від галерних невільників”.

А Олександр Брик в своїй книзі „Мої жит-

теві студії” говорить, що „були теж і такі одиниці, хоч і рідкісні, які з переконання противилися ширенню католицизма шляхом проливу християнської крові і шляхом насильства взагалі.

До таких належав і князь Сапіга — поляк і католик. Він ганьбив уніятського архієпископа Йосафата Кунцевича за його жорстокі знущання над православними” (ст. 492).

Як бачимо, то і польські історики признають, що ляхи немилосердно знущалися над нашим народом і знущалися так, як кому хотілося.

КОРОТКО ПРО ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Візьмемо й поглянемо хоч би на знуцання чигиринського підстарости над великим Богданом — Зіновієм Михайловичем Хмельницьким.

Тихо й спокійно жив Хмельницький на хуторі Суботові, близько Чигирина, що розбудував його батько, господарював собі, поліпшуючи хутір.

Правда, як ми знаємо з попереднього, Хмельницький був козацьким писарем, а під час скорочення кількості реєстрових козаків, був призначений чигиринським сотником. Також один раз, як уповноважений козаків, їздив до Варшави для переговорів з королем. Поза тим нічого не робив і проти уряду не виступав.

А Чигиринський підстароста, ясна річ, на своє власне бажання, забрав від нього воли, забрав його любимого коня, яким їздив Хмельницький у дикі поля, побив його малого сина так, що він помер. Наговорив на Богдана, що він безправно держить хутір і він, підстароста, дістав навіть від уряду право відібрати від Хмельницького його землю. Організував збройний напад на його дім і забрав збіжжя і всяке добро.

Всюди шукав Хмельницький правди, в суді, в сеймі, навіть у короля — і нічого ніде не добився.

Постає питання, що ж мусів чоловік робити далі? Добре, що існувала Запорозька Січ, — пі-

шов на Січ, разом із такими ж покривдженими, як і він.

Останніх постанов з 1638 року про знищення козаччини ляхи дотримувалися суворо. А щоб забезпечити себе від нових виступів козаків, ляхи перевели ряд гострих мілітарних заходів, а саме: Відбудували, як ми вже знаємо, фортецю Кодак, що перешкоджала повстанцям переходити на Запоріжжя. Очистили Запоріжжя від повстанських елементів. На Січі осаджено залогу з реєстрових козаків під командою польських офіцерів, а далі—для всіх реєстрових козаків запроваджено суворо дисципліну. На вільні місця до реєстру приймали лише певних і відданих ляхам осіб.

Поза тим, козацькі вольності обмежували чимраз більше. Місцеві уряди не шанували козацького присуду і намагалися підкорити козаків під свою владу. Примушували їх виконувати всякі роботи і платити данину.

Комісар запорозького війська Шемберк, що від уряду був призначений спеціально доглядати за козаками, так само пригнічував їх. Пригнічували козаків і інші польські урядовці.

Козаки ніде не могли добитися справедливості. Тим більше, що коронний гетьман Станіслав Конєцпольський здавна був лютим ворогом козаків і докладав максимум зусиль, щоб знищити їх в зародку. А син його Олександр вславився, як найбільший гнобитель козаків.

Сім років жили реєстрові козаки у такому немилосердно пригніченому ярмі.

У 1646 році король Володислав IV під впливом „намісника” Христа задумав іти великим походом на Туреччину, але... сили мав недостатні.

Він тоді, як і попередники його робили, до козаків. Викликав до себе декількох уповноважених від козаків, в числі яких був і Богдан Хмельницький, і перевів з ним розмову.

Вони були прийняті на приватній авдієнції і король втаємничив їх у справу війни з Туреччиною. Доручив їм збирати військо й пообіцяв повернути їм давні вольності.

Це козаків піднесло на душі і все ж таки дало в їхні руки і деякі права. Козаки почали хутко готуватись нібито до війни з Туреччиною, а фактично — вдарити на ляхів, які ще з більшою люттю знущалися над православним духовенством та вірними і руйнували та відбирали православні церкви й монастирі.

І хоч польський сейм відкинув проєкт війни з Туреччиною, а уряд знову почав тиск на козаків, серця ж їхні, що сім років кипіли в гарячій смолі, вдихнувши свіжого повітря, не давали їм супокою. А думки, придавлені довголітнім терпінням, вибухали тепер одна за одною і, як хвилі в розбурханому морі гонять човни, так вони гнали їх на здобуття волі та на помсту за віру православну і націю українську.

П'ятсот довірених козаків від усіх полків з Богданом Хмельницьким на чолі потайки пробралися на Запоріжжя. До них приєдналися козаки, що жили по степах, які воліли краще життя на безлюдді, ніж під п'ятою ляхів, і тут же,

не чекаючи довго, вдарив Хмельницький на Запорозьку Січ і здобув її.

Це вже мало величезне значення, бо ж Січ здавна уважалася столицею Запоріжжя. Тут стояли козацькі гармати, тут був військовий скарб, тут переховувалися військові клейноди.

Козаки на відбиту від ляхів Запорозьку Січ напливали з усіх боків. І тут же небавом Зіновія-Богдана Михайловича Хмельницького обрали гетьманом.

Хмельницький, хоч і мав війська уже досить, але хотів забезпечити себе від татар. А тому він послав до Бахчисарайського хана козака Книша і свого сина Тимоша. З татарами вони склали союз. Татари давали Хмельницькому в допомогу свою кінноту, яка дуже була потрібна Хмельницькому. Між іншим, татари заприсягли, що українців в полон брати не будуть.

ХМЕЛЬНИЧЧИНА

І так, за віру православну і націю українську, на весні 1648 року, пішли козаки на поневолювача України, пішли на католика ляха.

Польський коронний гетьман Потоцький розробив детальні пляни і хотів затримати козаків ще на Запоріжжі. Алеж і Хмельницький мав свої пляни і швидким походом вирушив із Запоріжжя і не допустив польських військ злучитися, а розбив їх дощенту.

Польські полководці попали в полон, а їх вояки — син Потоцького Степан і зненавиджений козацький комісар Шемберг згинули тут на місці. Це було 16 травня 1648 року.

Сам Потоцький з польним гетьманом Калиновським, що з численним військом ішли на допомогу своїм частинам, дізнавшись про те, що трапилось, швидким темпом почали відступати. Козаки ж обігнали їх і недалеко Корсуня, під Гороховою Дібровою, зробили засідку і коли поляки наблизились, ударили з усіх боків і розгромили і цих ущент.

Багато польських вояків було забито, а решту взяли в полон. В полон попали і обидва гетьмани: Потоцький і Калиновський. Їх обох козаки віддали татарам, які допомагали козакам.

До козаків із Запорозької Січі приєдналися і всі реєстрові козаки, до яких гетьман Богдан

Хмельницький так промовив: „Поляки, які вас узброїли супроти нас, це спільні й непримиримі вороги наші. Вони вже все забрали в нас: честь, права, власність і саму свободу слова і Віроісповідання нашого!

Зостається при нас тільки життя, але й те ненадійне і нестерпне самим нам... Та й що то за життя, коли воно сповнене горя, страхів і повсякчасної розпуки?” („Історія Русів”, ст. 88).

„І коли ви, о брати наші й друзі, коли не бачите пониження свого од поляків і не чуєте ганебних титулів, наданих вам од них, себто титулів хлопа й схизматика, то згадайте принаймні недавні жертви предків ваших і братії вашої, зраджених підступами та запродаństwом, і закатованих поляками нечуваним варварством!..

Згадайте, кажу, спалених живцем у мідяному бику гетьмана Наливайка, полковника Лободу та інших!..

Згадайте, зрештою, гетьмана Острияницю, обозного Сурмила, полковників Недригайла, Бююна, що їх колесували і живим жили витягали, а премногих з ними урядників ваших живих ще на палі вбивали та іншими найлютішими муками життя позбавляли!..

Не забувайте, братіє, і про тих безневинних немовлят ваших, яких ці поляки на ґратах смажили та в казанах варили!..

Усіх тих мучеників закатовно за Батьківщину їхню, за вольність і за Віру батьків їхніх, зневажену й оплюгавлену поляками в очах ваших...

І ті мученики, що безневинно потерпіли, воляють до вас із гробів своїх, вимагаючи за кров

свою помсти, і кличуть вас на оборону самих себе і Батьківщини своєї! (ст. 89).

„Тільки но скінчив Хмельницький промову свою, постало у війську заворушення, і счинився гамір, яко дух бурливий.

Усі почали кидати зброю й кричати: „Готові вмерти за Батьківщину й віру православну!

Проводь нами, Хмельницький, наказуй і веди нас, куди честь і користь наша вимагають!

Помстимося за мучеників наших і за зневагу Віри нашої, — або помремо зо славою!..” (ст. 89).

До українського ж народу гетьман Богдан Хмельницький видав універсал такого змісту: „І не тільки у згаданих землях та провінціях наших українських славне ім'я наше козацьке поляки скасували, але, що найгірше й найжалісніше, усіх тих, братію нашу, роксолянів, у невільниче підданське ярмо запрягши, од віри батьківської православної, душеспасенної греко-руської, одірвали і до згубної унії й римського заблудження силою, гвалтом і многими над совістю християнською муками й тиранством притягнули й приволокли...

Вони привілеї й мандати всіх перших князів та королів своїх польських, що Благочестя (Православіє) наше греко-руське зберігали й утвердили, знехтували й знищили, і зовсім — проти першої політики шляхетської й доброї совісті — їх скасували” (ст. 97).

Як і вам самим, усім українцям од поляків і жидів, їхніх орендарів і улюблених факторів, по цей час являлися кривди, тяготи, озлоблення та

руйнації, тут ми тих не виказуємо, бо ви самі про них відаєте й пам'ятаєте" (Ст. 98).

Поляки Віру нашу завше лаяли й ганьбили, священників наших благочестивих (православних) з будьякої, хоч найменшої, причини безчестили, лаяли, побивали, розкривавлювали, волосся та бороди видирали і втинали (ст. 98).

Та коли й того душошкодного, що в згубу тягне, схизматицького неситого вчинку поляків (єже Благочестя (Православіє) Святе на унію обернули і честь козацьку в нечестя та незнання перетворили) замало було для їх заздрости й гордості, то, нарешті, положилися були, мимо волі короля, пана нашого милостивого, од самих крайніх і останніх, — од Піль Диких сущих, як от: Чигирина, Трахтемирова, Переяслава, Полтави і інших многих міст і сіл, по обох сторонах ріки Дніпра застаючих, України Малоросійської власної, предковічної Батьківщини нашої, од Святого Князя Володимира Київського, що святим Хрещенням Русь просвітив, — Благочестям (Православієм) правдивим і непохитним сяючих, — найзначніших людей і козаків вигубити і викоренити.

А самим посольством альбо посполитим народом нашим заволодівши, постановили не тільки в ярмо невільниче їх запрягти, але, по своїй безбожній волі, і душешкодну, Правилам Священним і Святих Отець наших противну, прийняти унію, чого вже певні були знаки й документи, коли не тільки многих козаків та міщан, братію нашу, пси дозорці лядські поїли і коли плітками фальшиво панам своїм оскар-

жували, і на згубу голов їх приправили, і добрами та маетками їх заволоділи.

Що й мені, Хмельницькому, од нецнотливого сина й брехуна Чаплинського, дозорці Чигиринського, прийшлося було терпіти і за малим голови не позбутись (ст. 97—98).

Кому мила Віра Благочестива (Православна), поляками на унію перетворювана, кому з вас люба цілість Батьківщини нашої, України Малоросійської, і честь ваша шляхетська, поляками нищена, вельми зневажана, топтана й лаяна, той кожен не як виродок, але як зичливий і люб'язний син Батьківщини своєї, по вислуханні цього універсального ознаймування нашого, до нас у табір під Білу Церкву, на добрих конях і з справною зброєю, зволить неодкладно прибувати!" (ст. 99).

Бо як не зволите допомогти нам у цій військовій кампанії, то відайте: як поляки нас подолають, то певне й вас усіх, українців без жодного винятку й пощади, подлуг давнього злого наміру свого, не тільки вогнем і мечем зруйнують і спустошать, але і всеконечним Віри нашої Благочестивої (Православної) і Святої викоріненням та наругою рештки вас і дітей ваших у полон загорнуть і конче вберуть в одіжку довічної неволі.

Ліпше тоді й корисніше нам за Віру Святу Православну і за цілість Батьківщини на пляцу воєнному од зброї бойової полягти, ніж у домах своїх, яко невістухам, побитими бути.

А коли ж ми помремо за Благочестиву (Православну) Віру нашу, то не тільки слава й одвага наша лицарська по всіх європейських та ін-

ших краях та далеких землях славно проголо-
ситься, але й уповання наше, еже за Благочестя
вмерти, буде безсмертя сповнене і мученичими
вінцями од Бога вінчане.

Не бійтеся тоді, вашмосці, братіє наша,
шляхетно уроджена українська поляків, хоч би
й найбільші були їх війська! Але прикладом
славних і великих Русів, предків своїх, при сво-
їй правді за Благочестя Святе, за цілість Бать-
ківщини і за поламання колишніх прав і воль-
ностей своїх, станьте спільно з нами проти тих
своїх кривдителів і руїників!" (ст. 99-100).

І, як буревій, піднялася вся Україна, неймо-
вірно гноблена католицькими християнами —
ляхами, які одержували допомогу й, вибачте на
слові, „благословення” від „намісника” Христа,
а насправді — від зверхника чорного реакційно-
го інтернаціоналу.

Шляхта, така завзята у гнобленні безвинних
і безборонних православних християн, тікала як
найбоязливіші тварини в світі — зайці. Тікала,
навіть не оглядаючись, до... Польщі. Все добро,
нажите українськими руками — невільниками,
кидала.

Ляхи, замість узятих у полон їхніх вожаків,
призначили тепер аж трьох: Старого князя За-
славського, молодого Конецьпольського і вче-
ного Остророга. Хмельницький схарактеризував
їх коротко: „один перина, другий дитина, третій
латина”.

Ляхи зібрали величезну кількість війська і вдарили на козаків, але козаки не тільки що відбили їх наступ, а й здобули сильно укріплені замки Межибіж і Бар.

Ляхи, відступивши, поповнили своє військо великою кількістю людей і величезним обозом.

Один поляк, жартуючи, казав: „Вибралися панята не так із залізом, як із сріблом і золотом — з цілої Польщі понабирали посуду. Вибралися з пурпуровими ридванами, з золотими гудзами, з шатами, обшитими сріблом і клейнодами”...

Хмельницький, підпорядкувавши собі, а разом і упорядкувавши повстанські полки, складені з селян та міщан, ударив на ляхів з такою силою, що вони не знали, що далі їм робити. Зчинився серед них страшний переполох. Полководці перші почали втікати, за ними пішла кіннота і ціле військо.

Серед ночі по бездоріжжях усе втікало і втікало туди, куди несли ноги. Молодий Конецпольський по дорозі втратив коня і тоді обмінявся одягом з якимсь селянином і так перебранний втікав далі.

Величезний польський табір з усякими достатками, артилерію і всю зброю козаки захопили в свої руки.

Ця головна битва відбулася під Пилявцями — 23 вересня 1648 року.

8 жовтня 1648 року козаки були вже під Львовом, а потім пішли до Замостя й мали на-

мір іти до Варшави. Там у цей самий час відбувався вибір короля на місце померлого Володислава. Коли ж Хмельницький довідався, що королем обрано Яна Казіміра, до якого він мав симпатії, то повернувся в Україну.

У Києві, 24 грудня 1648 року, під час врочи-стого в'їзду Хмельницького вітали, як великого переможця, як вождя й великого гетьмана, Богом даного і тому Богданом названого, і славили його, як жида Мойсея, за звільнення свого поневоленого народу.

**
*

У лютому 1649 року до Переяслава прибули послі від польського короля Яна Казіміра, щоб вручити Хмельницькому булаву, — новий король визнавав його гетьманом козацького війська.

Отаке чудо ляхи уміють творити!!! Тепер король визнавав Хмельницького гетьманом. А може не визнавав би, а???

На промови послів, що заповіли приїзд комісії для остаточного замирення, Хмельницький дав належну відповідь, безперечно, як переможець.

Тут треба відзначити той факт, що до остаточного замирення не прийшло, бож Хмельницький вимагав негайного й цілковитого скасування унії. І ляхи були б згодні на це, та на дорозі до миру, як завжди, став Ватикан. Щоб загальмувати мир, він відразу ж змобілізував усі католицькі сили чорного інтернаціоналу.

Посипалися листи до короля, королеви, сенаторів, шляхтичів, до всіх єпископів, до видатніших діячів і т. д. (Док. ч. ч. 484-502 з „Історії зносин України з Ватиканом”).

У листі до короля вказується на те, що козаки вимагали від короля й сейму таких умов миру, які противні католицькій релігії, і загальному добру Польщі, і тому Ватикан наполягає, доказує і молить заради Божого закону, славного імені нації і слави самого короля не згоджуватися на умови козаків (Док. 484).

У листі до королеви папа Інокентій X пише, що не стільки в інтересі віри, скільки в інтересі слави короля ні в якому разі не можуть бути прийняті умови, що їх еретики-схизматики козаки пропонують загальному королівському сеймові. Тому королева повинна вжити всіх заходів, труду і авторитету, і не допустити, щоб були переведені в життя умови нечестивців. „Уся Церква тепер звертає на короля й на тебе, найславніша наша донько во Христі, свої залляті слізьми очі і невтомними стонами молить” (Док. 486).

У таких самих, або подібних висловах написані листи й до всіх сенаторів: Ватикан „просить, молить і упоминає” (звичайні вирази), щоб вони умови рутенців „схизматиків” відкинули, не дали віроломним ворогам святкувати перемогу над релігією, шляхтою й всією Польщею, запалилися б огнем, який би знищив усі спроби, заходи і козні (підступи) „нечестивих козаків” („Віра й Культура”, ч. 2 (26).

От такими то епітетами, щоб не допустити до святого діла — до миру, користується „най-

святіша” „столиця” і сам „намісник” Христа!

Хто може, після всього цього, взяти на себе сміливість і сказати, що вони всі разом узяті, — вірують у Господа Бога?

Думаю, що з людей, які люблять правду — ніхто!

Що ляхи погоджувалися на скасування унії, говорить і той факт, що в Переяславському трактаті, складеному зараз же після перемоги, 15 лютого 1649 року, в двох його пунктах щодо унії сказано:

„1. Ім'я, і пам'ять, і слід унії, котору на Русі широко видим, нехай не будет”.

„2. Римським Костелам до времени, а уніятський не бути зараз”.

До того ж, про варварські вчинки декого з перекінчиків, що завдяки унії стали членами чорного інтернаціоналу — т. зв. католицизму, Хмельницький писав ще до війни, наприклад: Року 1647 писав до коронного гетьмана Потоцького про ворога православія Чаплинського, що „коли той стріне де священика, то не полишить його без того, щоб не вирвати волосся або бороди, і добрим порядком не порухувати ребра кием або й обухом”.

А ще за лютішого ворога православія, князя Ярему Вишневецького, писав року 1648 до польського сейму, що „пан Ярема Вишневецький по-варварському тиранив та мучив християн, і наказував навіть священиків сажати на палю”.

Ярему, як зрадника, ніхто не любив, а особливо православне духовенство, і він з підкресленою люттю мстився на ньому.

Увірвавшись у містечко Погребище, Ярема священикам „нічтоже согрієшим, сверлом по-висвердлював очі...” („Українська Церква за Богдана Хмельницького”, ст. 47—49).

Алеж і попередження і прохання залишилися без усяких наслідків.

**
*

І так, через втручання вічнокривавого Риму, до миру не дійшло, і хоч Хмельницький і погодився на перемир'я, то все одно, католицькі „християни” влітку того ж 1649 року почали нову війну.

Всі визначні польські магнати виступили з військом і почали громити пограничні козацькі відділи. Тільки ж наспіла вістка, що йде Хмельницький, то вони всі поспішно відступили і заховалися за мурами замку в Збаражі.

Рятувати їх вийшов з численним військом сам король Ян Казімір. І що тут є цікаве, то це те, що навіть по дорозі чудакуватий Ян видав універсал, що він, мовляв, відбирає від Хмельницького права гетьмана?!

Хто міг би ще таке придумати, — скажіть, будьте ласкаві?

Сьогодні дають, а завтра відбирають, не маючи на те абсолютно ніякого права.

Сьогодні миряться, а завтра йдуть війною. Таке, на мою думку, можуть робити тіль-

ки члени чорного реакційного інтернаціоналу—
т. зв. католицькі християни.

Хмельницький частину війська кинув тоді (15 серпня 1649 року) на військо Яна Казіміра, коли воно наближалося під Зборів, і вдарив на нього з такою силою, що діватись йому не було куди, а сам Ян Казімір, перейшовши Стрипу, щоб не потрапити в полон, замкнувся в оборонному таборі, і зараз же звернувся до Хмельницького з пропозицією про перемир'я.

Отакі католицькі християни! Вчора був „сильний” і відбирав булаву, а сьогодні плазує на колінах і просить перемир'я, не маючи ані стида, ані сумління.

І що ж Ви думаєте? Хмельницький під тиском татарського хана, свого союзника, примушений був погодитися на мир.

Мир був підписаний 18 серпня 1649 року. Число козацького війська усталено на сорок тисяч. Для козаків визначено три воевідства: Київське, Брацлавське й Чернігівське. Хто б бажав перейти до козаків, може це робити, забравши все своє майно. Військо ляхів не має права там перебувати. Не мають права проживати там жиди, бо і вони занадто вже насолити українцям.

Державні уряди має право посідати шляхта лише „Грецької Віри”. (Це говорить про те, що ані ляхи, ані окатоличені українці жодного довір'я до себе не мали).

Що справа знесення примусом накиненої внії буде вирішена на найближчому сеймі, що Київський митрополит дістане місце в сенаті і

що в Києві єзуїтам не вільно закладати шкіл.

Також, що за всякі воєнні провини проголошується амнестія. Сконфісковані ж маєтності шляхті мусять бути повернені.

Щодо жидів „Історія Русів” подає таке: „Церкви незгідних на унію парафіян оддано жидам в оренду, і визначено за всяку в них Відправу грошеву оплату від одного до п'яти талярів, а за Хрещення немовлят та похорон від одного до чотирьох золотих.

Жиди, як непримиренні вороги Християнства, ті вселенські побродяги й притча во язицїх, захопчиво узялися до такого надійного для них скверноприбутництва, і, не гаючись, одібрали собі в корчми ключі церковні та мотузи до дзвонів...

При всякій Требі християнській повинен був титар іти до жида, торгуватися з ним, і, як до важливости Відправи, платити за неї і випросити ключі.

А жид при тому, насміявшись до схочу з Богослужби християнської та обляявши все, християнами шановане, звиваючи його поганським або по-їхньому гойським, наказував титареві вертати йому ключі з клятьбою, що нічого про запас не відправлено” (ст. 58-59).

„Для тих, хто держався Православія або Грецької Релігії, поляки визначили подать, подібну до данини Апокаліптичної, у дні Антихристові описуваної. І задля того перед Святом Воскресення Христового по всіх містах і торгови-

цях продавані мирянам звичайні на Великдень хліби-паски — під наглядом польських урядовців.

Уніят, що купував паску, повинен був мати на грудях клапоть з написом: „уніят”, — такий купував її вільно. А хто напису того не мав на грудях, платив данину по шинфі і по половині її від паски, залежно від розміру та від ціни тих пасок” (ст. 69).

„По більших містах і торговицях оддавано той пасковий податок також в оренду, або на відкуп жидам, які, стягаючи ту данину нещадно, визначали й число пасок, котрому господареві скільки за числом родини мати їх належить, і тому силою їх накидали...” (ст. 69).

„А в тих господарів, що самі собі пекли паски, жиди доглядали і цінували при церквах на їх посвяченні, позначаючи крейдою та вуглем всі паски, як базарні, так і в домах печені, щоб вони данини не уникнули...” ст. 70).

„І отак чинило жидівство над християнами в їхній власній землі таку тяжку наругу, а само тим часом одправляло паски свої вільно, і проклинали християн та Віру їхню в синагогах своїх, на Українській Землі безборонно побудованих. А поляки тим тішилися, усяко жидам пособляли й потурали” (ст. 70).

Про ті часи висловлювався і пророк України Тарас Григорович Шевченко. Він писав так:

„Гине слава, Батьківщина,
Немає де дітись...
Виростають нехрещені
Козацькї діти...
Кохаються невінчані,
Без попа ховають...
Запродана жидам Віра,
В Церкву не пускають”.
„(Тарасова ніч”).

**
*

Алеж ляхи незмінні. Якї вони були вчора, такі вони є сьогодні й такими ж залишаються на завтра.

Хоч мировий договір і підписали, а виконувати його не виконували.

Амнестія залишилася лише на папері. Повстанців, що залишилися під Польщею, страшно карали. Судили, убивали і всіляко над ними знущалися. Православному митрополитові не дали місця в сенаті. Православних церковних та монастирських маєтностей не повертали. Чорний реакційний інтернаціонал, як найзагрозливіша хвороба, як чорна чума, — шалів далі.

До того ж, повернувся в Польщу з полону від татар ворог козаччини Потоцький, який почав організовувати навколо себе прихильників кривавої розправи з козаками.

Хмельницький все це бачив і добре собі усвідомлював, і хоч його ляхи і ними підкуплені

й штовхали на війну з Туреччиною, та він на те не пішов. А навпаки, склав з Туреччиною союз, щоб забезпечити себе від татар, які його вже зрадили, а були вони під протекторатом Туреччини.

А щоб примусити до того і Молдавію, яка, хоч була під протекторатом Туреччини, грала ж на скрипку Польщі, і у Зборівській війні ляхам допомагала, — пішов на неї війною.

Це було у вересні 1650 року. Хмельницький несподіваним блискавичним рейдом пішов на Молдавію і примусив хитрого молдавського воєводу Василя Лупулу миритися.

Мир був складений під Ясами і Лупула пообіцяв бути союзником України і навіть віддати свою доньку, — красуню, за жінку синові Хмельницького Тимошеві.

Хмельницький не хотів війни з ляхами, бож для того, щоб завести належний державний устрій та налагодити зруйноване війною господарство, потрібний був час. Бачачи ж ту всю несправедливість, що творили ляхи, він у своїх листах до шляхти, зібраної на сеймики писав так: „Мила нам наша батьківська земля, але природжена Віра наша мусить бути ще миліша. Ми за неї завсіди радо вмирили. А тепер нам дома насильство діється! Ми нікому не хочемо чинити безправ'я, тільки своєї власності допевняємося. З їх милостей (шляхти) хто хоче і як хоче, нехай вірить. Нам до того нема нічого, ми свого, а не чужого домагаємося.

Але панове уніяти, що нам гвалтом забрали, нехай повернуть!

Не приводить нас до останнього одчаю! Не примушуйте нас, щоб ми шукали помочі деінде!" („Велика Історія України" ст. 470).

Ян же Казімір вирішив воювати, і польські полки рушили на козаків.

Ляхи несподіваним нападом почали захоплювати деякі місця України. В бою з ними 21 лютого 1651 року поляг брацлавський полковник Данило Нечай.

Під Вінницею ж затримав їх полковник Іван Богун і завдав їм таких утрат, що далі ляхи не могли посуватися. Коли ж наспіли козацькі війська з Придніпрянщини, то 20 березня 1651 року під Липівцем, як під Пилявцями, розгромили війська ляхів вщент. Їхні полки у великій паніці втікали хто куди.

Головне ж військо ляхів під проводом Яна Казіміра пішло на Волинь, і Хмельницький, який дійшов був аж до Зборова в Галичині, мусів також повертатися на Волинь. Війська зустрілися під Берестечком.

Польське військо стало на доброму місці, серед річок і боліт, які його добре захищали. Хмельницький розташувався серед горбів і лісу, які не давали можливості провадити дію на повний хід.

Усе ж таки перші бої козаків мали велику перемогу. Татари ж, що прийшли на допомогу Хмельницькому, в бій не вступали, а потім, відкривши фронт для ляхів, почали втікати.

Хмельницький і Виговський кинулися здоганяти татарського хана Іслама Герerea, але він

не тільки не повернувся, а й ув'язнив гетьмана і писаря і забрав їх із собою.

Між козаками запанувала анархія, і по трьох тижнях боїв ляхи здобули козацькі становища і забрали і артилерію і обоз з великим військовим майном.

Тут же хотіли захопити в полон і митрополита Йоасафа, який увесь час перебував на фронті між козаками. А що взяти живим його не могли, чого так дуже хотілося полякам, певно ж для катування, то один лях-католик заколов православного святителя на місці.

А ігумена Семенівського монастиря в Бересті Афанасія за сміливий виступ проти католицтва взагалі і за виступ 1643 року на польському сеймі, на якому він докладно розповів, як немилосердно поляки та їхні уніяти тиснуть та переслідують православіе, арештували й запроторили до в'язниці.

У в'язниці ігумен Афанасій промучився аж до 1648 року. Коли ж Богдан Хмельницький запалив повстання, то його почали неймовірно катувати. Не було такої муки, якої розлючені католики не завдали б йому... І нарешті, 5 вересня 1648 року, ігумена Афанасія закатували на смерть.

*
**

Як тільки гетьман Богдан Хмельницький повернувся з татарської неволі, то відразу ж з притаманною йому енергією взявся до нової організації війська.

Становище ж було дуже тяжке, тим більше, що литовські війська під проводом гетьмана Януша Радивиля напали на Київ і вчинили там страшний погром. Згоріла тоді велика частина міста з церквами та монастирями. До того ж, Радивил чекав на польське військо і хотів іти разом на козаків.

Хмельницький за центр оборони вибрав Білу Церкву, де побудував сильні укріплення і стягнув сюди свої війська.

Ляхи, що сподівались цілковитого занепаду козаччини, з дивом побачили згадані укріплення, добре впорядковану і сильно озброєну армію, й пішли на переговори.

---

28 вересня 1651 року знову був складений мировий договір.

Козацьке військо обмежено тепер до двадцяти тисяч. Для козаків залишали тільки Київське воеводство. Шляхті й жидам надавалося право вертатися до своїх маєтків. Також пролунала стара „пісня” про амнестію й дарування провин.

Як ми бачимо з цього розділу, а також з попереднього, ляхи підкупили були і татарського хана Героя і литовського гетьмана Радивиля, і тільки завдяки їм завдали козакам страшного удару та великого спустошення України.

Козаки ж вірили ляхам і думали спокійно собі господарювати.

Тепер же Хмельницький прийняв білоцерківську умову лише тому, що вже добре знав, що і вона, як і попередні, виконана ляхами не буде.

І так воно в дійсності й було, бо поляки знову готовилися до війни. А польський сейм навіть не затвердив білоцерківського договору.

З другого боку, селяни не хотіли піддаватися шляхті, і поворот „панів” за допомогою війська, викликав загальне озлоблення. Народ кинувся до самооборони.

Польний гетьман Калиновський зібрав військо в Брацлавщині і хотів кинути на козаків, але 2 червня 1652 року Хмельницький завчасно перестрів його під Батогом і розбив. Частина ляхів лягла на полі бою, а частина повтікала, і тут же згинув і Калиновський.

Це той польний гетьман Калиновський, що „вішав селян, четвертував, палив повільним огнем. Не поминав і Божих православних церков, і наказував здіймати церковні дзвони й перелівати їх на гармати, виганяв православних священників” („Українська Церква за Богдана Хмельницького” ст. 48).

**
*

Як же реагував „намісник” Христа, коли довідався про поразку козаків під Берестечком 1651 року: „Гратулюємо твою Величність, — пише папа листи, переповнені великою радістю, — зо славною перемогою над татарами і схизматиками козаками.

Тим більше, що ця видатна подія, з'єдна-
на з величезною заслугою перед Християнсь-
кою Державою, придбала твоєму імені славу,
бо ти відвернув і відігнав величезну бурю, яка
загрожувала всім зо сторони диких варварів
(це про Хмельницького і козаків).

Ми наказали відзначити цю подію урочис-
тим Богослуженням, на котрому був присутній
увесь Апостольський Сенат. Це дасть тобі мож-
ливість відкинути всі домагання схизматиків
рутенців. Продовжуй, як подобає благочести-
вому королю і побіднику, діяти так і далі,
і закінчи тим, щоб назавжди усунути з пам'-
яти потомства згадку про вчинки варварів”
(Док. з „Історії Зносин України з Ватиканом”
ч. 503).

Такі страшні, жахливі виснови не дають
спокою.

„Намісник” Ісуса Христа, радіючи невимов-
но, каже, що „це була видатна подія, з'єднана
з величезною заслугою перед Християнською
Державою”.

Що ж це за намісник Христа, коли так ті-
шиться з того, що члени його „церкви” заліз-
ли в чужу хату й повбивали багато тисяч не-
винних людей православної віри.

І далі роби так, пише „намісник” в листі до
короля, — доки не зітреш їх усіх з лиця землі!

Отут то і виявляється в усій наготі справжнє
обличчя „намісника” Христа.

І цей його вчинок яскраво й недвозначно
показує, що віри у Господа Бога, хоч і „намі-
сник”, він не має ані на малесеньку крихотку. А
просто-на-просто „людина” богохульствує. Бож

Господь Бог Ісус Христос заповів не тільки нікого не вбивати, а й не кривдити.

Алеж мало тих усіх висловів радості, „намісник” Ісуса Христа вбивства багатьох тисяч безвинних людей ще й урочистим Богослуженням відзначив. На якому, мовляв, був присутній увесь „апостольський” сенат.

Чи може таке чи щось подібне до цього віруючій у Бога людині вкластися в голову?

Думаю, що ні!

А чи прийняли ж те „моління” всього „апостольського” сенату з „намісником” Христа на чолі Небесні Сили?

Мабуть, що ні, бо нізаякі вбивства Господь Бог моління не приймає. І це, фактично, не було моління, а прояв богохульства в дії.

Це було ніщо інше, як знущання над Силами Неба, над Божими Законами і всією людською природою, і воно пішло до сил пекельних. Власне, до тих сил, які безперестанку спонукують вічнокривавий Рим до вбивств, тортур, знущань.

**
*

Недодержання ляхами умов, неймовірний визиск наших людей, постійні військові напади, страшні знущання над нашою людністю і головне примусово-терористичне впровадження унії, нищення та відбирання православних церков і монастирів та їх маєтностей, знущання над православним духовенством і вірними, що робилось під сильним натиском „намісників” Ісуса Христа й численного католицького духовенства, — все це примусило великого гетьмана України

Богдана Хмельницького звернутися до московського царя, як особи однієї з нашим народом віри, та скласти з ним в 1654 році злочасний Переяславський договір.

Не має найменшого сумніву, що вся вина цього України з Москвою союзу лежить виключно на сумлінні вічнокривавого Риму. На сумлінні т. зв. „намісників” Христа, які, докладаючи максимум зусиль до окатоличення всього українського народу, руками послушних собі ляхів вживали найжорстокіших, найнеймовірніших ніде й ніколи нечуваних метод терору, знущань та вбивств.

А це ж саме, і тільки це й штовхнуло нашу віками мучену, і то без усякої вини, многострадальну Батьківщину в обійми Москви.

Добре всі про це пам'ятаймо і ні на мить і ніколи про це не забуваймо!

Коли б не було безвірників чорного реакційного інтернаціоналу, назву якому присвоєно католицизм, то наша Батьківщина не страждала б і була б вільною й ні від кого незалежною суверенною Державою, ще від княжих часів починаючи і сьогоднішнім днем кінчаючи.

Іван Франко, що пильно стояв на сторожі Батьківщини, про криваве католицтво писав так: „Відколи пам'ятає історія, католицтво все було завзятим ворогом Слов'янщини... І хто знає, чи воно, католицтво, не принесло Слов'янам більше шкоди від усіх кривавих війн з мадярами,

німцями та татарами” (Іван Франко: Твори, т. XIX, ст. 33 та ст. 552, Київ, 1956 рік).

**
*

Кровожерливі католицькі ляхи і далі не залишили своїх зловіщих намірів. Тому вони і на весні 1654 року, і восени того ж року, і в січні 1655 року все наступали на наші землі. Ввесь час пустошили міста й села та вбивали невинних наших людей.

Це примусило Хмельницького знову виступити проти ляхів. Цим разом війну проваджено з допомогою московського війська. Всі українські землі, в тому числі й Галичина, опинилися в руках Хмельницького. Московські ж війська зайняли були майже все литовське князівство зі столицею Вільном. А міста Білорусії самі піддавалися під козацьку владу й поширювали у себе козацький устрій.

Шведський король, що певно хотів помститися на ляхах за їх „добрі вчинки”, також пішов був на Польщу війною і зайняв Варшаву і Краків. Король польський „відважний” Ян Казімір, зовсім був утік із Польщі.

І ось тепер ляхи були готові визнати Українську Державу, щоб тільки відтягнути козаків від Московщини.

До Чигирини приїхали польські послы. Королева надіслала гонцем листа і від себе просила миру. В інтересах Польщі інтервенював і римсько-австрійський цісар, що прислав був до

Хмельницького хорватського архієпископа Петра Парцевича.

Отакі то католицькі ляхи. Як лихо — вони визнають, коли ж лихо минає, вони без жодної вини б'ють.

Тепер поляки самі доходили до зрозуміння, що українцям треба зробити широкі поступки. „Що згода з козаками не сталася до тепер” — писав один польський політик, — „то таки в тім не їх вина, але наша, бо ми їх трактували не як людей. І за це покарав нас Бог, видвинувши їх невинність — і в очах наших і чужих показав Бог, що вони такі ж люди, як і другі, і покарав нашу гордість, і ми, як думаю, покутуємо більше як вони... І ми мусіли впасти, бо вони боролися за свободу, а ми за безмежне панування... Справді треба їх признати за націю, а не за партію, даймо вже їм спокій і ніяким штучним та неприродним способом не викликуймо інтриг і не розбиваймо їх. Нехай буде з ними така унія, як литовська. Нехай один народ над другим не має ніяких окремих прав, бо тільки через законно унормовані відносини держаться держави, а через вивищення одного народу над другим приходить розладдя” („Велика Історія України”, ст. 487).

Це сповідь просто таки щиросердечна і ніяких зауважень не потребує.

Тут тільки додам, що із висловів польського політика — члена чорного реакційного інтернаціоналу виходить, що людьми є лише ті істоти, які вбивають, тортурують, знущаються та роблять всілякі кривди.

От християни так християни, то е к а т о -
л и к и . . .

ПЕРІОД ДО ПОДІЛУ ПОЛЬЩІ

Гетьман Іван Виговський, що був обраний після смерти Богдана Хмельницького, бачачи кривду з боку москалів і знаючи добре, що без війни з ними не обійдеться, розпочав з ляхами переговори з тим, щоб запевнити західній кордон України.

В наслідок цих переговорів, у вересні 1658 року, була складена з Польщею т. зв. Гадяцька умова.

Тут слід відзначити, що не зважаючи на те, що Польща була сама квола, бо знищена війною, але під час переговорів вона знову робила всілякі обмеження. І, як ми знаємо з попередніх висловів самих же ляхів, що Україну треба визнати, як повноправну націю, коли ж справа дійшла до переговорів, то вони хотять бути вищими.

Це вже треба визнати їм, як хворобу, на яку хворіють німці, — манію вищости.

Згідно з Гадяцькою умовою православній вірі були привернені всі права і то не лише в Наддніпрянщині, але всюди, „як далеко мова українського народу сягає”.

Православне духовенство мусіло підлягати тільки церковному присудові, а не урядовцям або панам.

Православна віра не могла бути перешкодою для отримання урядових посад.

Щождо унії, то її, як спрчинницю найбільшої ворожнечі між Польщею й Україною, і через те, що накоїла неймовірну кількість спустошень та вбивств — мусіли цілком скасувати.

На превеликий жаль, „намісник” Христа і тут став на перешкоді. Можливо, що слова „і тут” я вживаю неправильно, бо взагалі „намісник” Христа — де тільки говориться про мир, ніколи до нього не допускає, а все гонить католиків — членів свого чорного реакційного інтернаціоналу до вбивств, грабунків та спустошень.

У зв'язку й з цією Гадяцькою умовою полетіли знову листи від папи до короля, королеви, усього католицького духовенства, senatorів, воевод, каштелянів, старост і т. д.

У листах до короля папа Олександр VI знову і знову просить, щоб на сеймі ні в якому разі не ухвалювали постанов, що можуть завдати шкоди унії й католицькій релігії, і щоб він протиставився насильству і хитрощам ворогів церкви і не забував, що ще недавно, в найтяжчі часи для держави, він мав Божу поміч (Док. 506 і 520 з „Історії зносин України з Ватиканом”).

А в листах до королеви висловлюється надія, що вона докладе всіх сил, щоб відвернути небезпеку, яка загрожує святій унії рутенців, і разом з королем і іншими досягне своєї святої мети і тим не прогнівить Бога (Док. ч. 517).

Такого ж змісту писав папа листи і до інших осіб.

Коли читаєш такі страшні листи „намісника” Христа, то просто таки в'януть вуха і не хо-

четься вірити, що він міг так робити, себто — гонить вбивати людей і згадує про Бога!!!

Страшне, неймовірно страшне! Але... католицька дійсність.

Безперечно, як і треба було сподіватися, сейм, під тиском вічнокривавого Риму, Гадацької умови не прийняв, рівноправности православним нарівні з католиками не дав і унії не скасував.

Так що зусилля гетьмана Виговського ні до чого не довели, лише насторожили козаків проти його ніби співпраці з Польщею.

У поемі „Ляхи”, присвяченій своєму другові полякові Б. Залеському, геній України Тарас Григорович Шевченко про унію, яка наробила найбільше лиха, також писав: „Ще як були ми козаками, а унії не чуть було, от там то весело жилося! Братались з вольними ляхами...”

А через католицтво ляхи, як бачимо з усього, власну волю втратили.

Гетьман Виговський не помилився. Йому таки довелося воювати з москалями. 8 липня 1659 року він розбив під Конотопом величезне московське військо, що йшло в Україну.

„Цвіт московської кінноти, — писав московський історик Соловйов, — що довершив щасливих походів 1654—1655 рр., погіб в один день.”

Москалі були страшенно злі на гетьмана Виговського і підбурювали проти нього козаків та старшин. А козаки, не знаючи намірів і політики гетьмана Виговського, були незадоволені за

складену ним з Польщею Гадяцьку умову, бо ляхи так в'їлися в печінки кожному, що ніхто не хотів про них і думати. А народ хилився то в один, то в другий бік.

А тому гетьман Виговський, не маючи змоги прихилити народ і козаків на свій бік, в жовтні 1659 року зрікся гетьманства і виїхав до Польщі. Певно боявся, щоб не знищили його москалі, а за найбільших ворогів православія — католиків-ляхів він забув і своє життя їм довірив, а це була найбільша його помилка.

Бож незабаром польський полковник Себастьян Маховський арештував Виговського, ніби за участь в повстанні проти Польщі, і без усякого суду його розстріляли.

Розстріляли його ті, які ось „учора” склали з ним Гадяцьку умову, давали рівноправність, касували унію.

Такі то католицькі християни. Ні за що й ні про що забили й цього великого Сина України — гетьмана Івана Виговського.

Тепер спокійно собі подумаймо: Чи можна ж після всього цього довіряти ляхам хоч на одну йоту? Ні, ніколи!

Як були католицькі ляхи вбивцями безвинних православних християн, такими ж залишилися вони й на сьогоднішній день.

В своєму тестаменті, що його передав, згідно з волею гетьмана Виговського, його дружині Олександр Невстрой, ловчий Стародубський особистий приятель Виговського що був одним із свідків при його писанні, він писав: „Без ніякого явного доказу, не давши

дубський, особистий приятель Виговського, мені оправдатися... Й. М. П. Маховський, полковник Його Королівської Милости, з деякими Й. М. панами дорадниками своїми, узяв мене наперед на присягу, потім на сумління своє, що не мали мені робити ніякої кривди, — наперед під сторожею кілька днів тримали, обіцяючи відіслати мене до суду Короля Пана й Річі Посполитої, знову не дали мені оправдатися, на якісь хлопські байки зробили мене винуватим і на смерть без суду і права шляхетського віддали...”

„Тіло мое по християнському порядку землі віддати, воно має лежати у Скиті Великім, у склепі мурованім, у церкві Воздвиження Чесного Хреста”.

„Я, відходячи на той світ, віддаю душу мою Господу Богу, в Тройці Святій Єдиному. Найсвятішу Матір Божу, Святих та Анголів, що мене охороняли, прошу молити Бога Милосердивого, щоб відпустили мої гріхи”...

Тестамент писав він 16 березня 1664 року, а 18 березня 1664 року, як я вже згадував, його без усякого суду розстріляли.

Як пише Микола Ємиловський, то „Маховський наказав відіслати тіло Виговського за слугами й сплендором до його жінки, до Руди під Стрий, щоб його там, як русина, поруськи поховали”. Насправді ж було інакше, бо є відомості, що по довгих заходах його дружини, Юрію Стеткевичу було дозволено викопати тіло, поховане на місці страчення, і перевезти до Руди.

Між іншим, у тестаменті гетьман Виговський згадує свого зятя Павла Тетерю, що був одружений з його сестрою, яка в жовтні 1657 року померла, як головного спричинника своєї смерти.

А проф. М. Андрусяк („Історія Козаччини”, ст. 87) пише: „Павло Тетеря, ставши гетьманом в 1663 році, щоб вислужитись перед ляхами, приймав участь в обвинуваченні гетьмана Івана Виговського ніби за участь в козацьких протипольських заворушеннях на Правобережжі в початках 1664 року”.

„Це той зненавиджений усіма Тетеря, що склав булаву і втік до Польщі, забравши з собою козацький архів і скарбницю.

Там він перейшов на католицтво і гроші нашого народу давав на різні католицькі фундації. Зокрема на варшавських єзуїтів” („Велика Історія України”, ст. 498).

**
*

Ляхи ніяк не могли заспокоїтись і провадили свої загарбницькі походи в Україну і далі, бажаючи нашого українського хліба та даремної сили. А що їм в 1663 році не вдалося здобути бажаного, то вони заарештували найвірнішого оборонця самостійности України — полковника Івана Богуну і 27 лютого 1664 року розстріляли.

Полковник Іван Богун був одним із кращих козацьких діячів, людина чиста, себто несплямована жодною чужою ласкою. Він не

любив ані москалів, ані ляхів і твердо стояв за самостійність України.

Забили ляхи й цього великого діяча України полковника Івана Богуна також без усякої з його боку вини й підстав до його вбивства.

У 1665 році забили ляхи без усякої провини й сотника Степана Опару, який після втечі до Польщі Павла Тетері, став був гетьманом Правобережжя.

Натиск нового союзника Москви та напади ляхів не давали супокою Україні, а до того ще й народ двоївся — одні хилилися до Москви, а були й такі, що хотіли б бути в спілці з ляхами.

А мир Московщини з Польщею, підписаний таємно в січні 1667 року в Андрусові, на Білій Русі, сколихнув усю Україну. Бож москалі не тільки велику частину українських земель передали ляхам, а зреклися в їх користь і столиці України Києва.

Київ, колишня столиця ще українських князів, з усіма багатючими святинями і пам'ятками давньої старинної слави та культури, знову мала перейти в руки католицьких ляхів.

Обурення українського народу було таке велике, що козаки примушені були знову виступити проти Московщини.

Ляхи ж, одержавши від москалів „права” на українські землі, почали знову нелюдське переслідування православних: „Польське панство чи шляхта поділяло погляди на унію свого уряду та своїх ксьондзів, а тому ревно взялося проводити їхню лінію в цій справі в життя. Проводи-

ли щоденно, проводили скрізь, бо мали для цього сотні реальних нагод. Український „хлоп” був панщизняним, повним підданцем пана, і той міг робити з ним, що тільки хотів. Пан дідич мав у себе довгу низку покірливих прислужників перекінчиків, і через них легко заганяв цих своїх рабів в унію, а хто зрікався, того брали на стайню, і били канчуками доти, поки не погоджувався на унію.

Для святого спокою раби вдавали, що ніби погоджуються, але завжди зітхали за „гайдамаками”, нетерпеливо чекали местників і взагалі відповідного часу, щоб покинути унію.

В Україні — на Волині, в Галичині, на Поділлі, Київщині й інших місцях — пани дідичі були в більшості з перекінчиків, з недавніх православних.

Як зрадники свого найбільшого в житті, Віри, вони мали нечисте сумління, і, заглушуючи його, катували свій народ гірше від поляків. Усі службовці в них так само були не уніяти, а вже просто католики, бо пани цього вимагали.

Вони хотіли, щоб селяни ставилися до них ліпше, ніж до поляків правдивих, але цього ніколи не було, — їхні підданці ставилися до них тільки як до юд, зрадників свого народу, хоч назовні цього не могли виявити. Народ добре знав, що зрадити Віру, то зрадити народові.

Уся українська інтелігенція, під натиском польського уряду, покинула свій народ і, прийнявши католицизм, ополячилась. І це була велика українська трагедія, бо через унію народ був осамітнений, був позбавлений усякої обо-

рони й сили. І це тяжко відбилося на всій нашій історії.

А коли було трудно справитися панові зо своїми підданцями, коли вони таки ніяк не хотіли приймати унії, тоді дідич віддавав церкву в оренду жидові, а той чавив їх, аж поки не приймали унії...

На другу половину XVIII віку все панство ясно побачило, що „руський гад” таки не хоче унії, що він тільки й чекає местників-гайдамаків, щоб разом з ними помстити за насильне введення її. І ці пани, у більшості перекінчики, дикими вовками кидалися на своїх підданців, і кров ріками текла на українських, але не своїх землях...

„Багато уніятських священників висвячувалися просто з панських дворових людей, аби не тільки трохи читати вмів. Для „руського хлопа” досить і такого попа. То тільки для пана треба священника освіченого.

Коли уніятського священника посилав пан для висвячення, то такий священник обов'язаний був дбати про інтереси свого пана ціле життя. Зрештою, пан дідич сам призначав священника до своєї церкви, сам і звільняв його. Цебто, священник був завжди в руках свого пана католика.

І не тільки в свого пана уніятський священник був підлеглим, — він був підлеглим і місцевому католицькому ксьондзові, від якого він так само залежав реально.

Багато дідичів католиків вимагали панщизняної праці навіть від українського священника,

і тільки добра воля пана звільняла його від цього.

Стан уніятського Духовенства був жалюгідний, — жодної поваги воно не мало, — пан і ксьондз політикували ним, як останнім, часто публічно зневажали.

Звичайно, стан православного священика був ще тяжчий, але він бодай уважався мучеником, що страждав від ворога, і народ йому співчував” („Віра й Культура” ч. 10—11 (34-35) за серпень—вересень 1956 року).

Архипресвітер греко-уніятського Луцького капітулу Феодосій Бродович в своїй цінній праці з 1789 року про ті неймовірно тяжкі часи пише таке: „Творилися найжахливіші події, свіжа пам'ять і криваві сліди, про які ще не забулись... Це був темний і дикий час... „Голос Віри був заглушений. Права Слуг її — понижені. Замоклю людяне чуття, і не було милосердя. Голови Слуг Вівтаря падали від меча. Або вони кінчали життя в далеких в'язницях і ставали жертвою фанатизму. Я не в стані висловити свого здивування й болю серця мого при такому тяжкому видовищі, по цих краях не баченому від початку Християнства.

Мені здається, що тут (на Волині) повернулися часи Діоклетіанів та Максиміліанів, що прагли пролиття невинної крові... Тільки ті були погани, а тут християни переслідують християн, і вірні переслідують вірних більше, як невірних, — до згуби життя...

Читачу, ти знайдеш у мене свідчення, відкриття і навіть живих свідків про події, від яких

здивуєшся. Перечитаєш тут оповідання, писані гострим залізом, скрізь побачиш насилля...

У селі Курилівці парубки, за своїм українським звичаєм, прийшли колядувати до своєї пані Прушинської, удови по волинському чашнику. Прийшли парубки трохи пізно, коли пані Прушинська вже поклатася спати. Пані чомусь налякалася і образилась, що її пізно турбують, і наказала своїм слугам батогами відганяти хлопців. Гайдуки колядників розігнали з соромом, і сильно побили.

Один з побитих парубків сказав: — Ну, не ласкава ж наша пані... Добре було б напустити на неї сина Гонти, щоб він повчив її поводитися людяно...

Про ці слова донесли пані, і вона на смерть перелякалася, бо ім'я Гонти, хоч і 20 літ тому закатованого поляками, кидало кожного з них у жах. Прушинська наказала арештувати кількадесят парубків і „хлопів”, і відіслала їх у м. Дубно, де засідала Інквізиційна Комісія, — військовий суд.

Нещасливі парубки зізнали перед судом, що вони були сильно побиті, і що від гніву та сорому дійсно говорили проти своєї пані, але жодного сина Гонти вони не знали і не знають.

„І суд засудив 13 парубків на смерть, і ось перед Світлим Святом одних умертвили мечем, одних повісили, а інших скарали батогами при стовпі ганьби й вернули в Курилівку, і там ще на місці, для страху іншим, наказано було бити їх”...

„У селі Любча посесор князя Вороницького, Франціск Вільчинський, мав зуба на багатих своїх селян, бо вони доносили князеві про його зле поступовання. І п. Вільчинський доніс на цих селян, буцім то вони „бунтують”, мають у себе зброю і похваляються на свого уніятського попа. Селянин Поручник вияснював, що держить зброю, але ловецьку.

Коли п. Вільчинський підтвердив свій донос присягою, то в Любче прибули жовніри й забили в кайдани оскаржених і відвезли їх у місто Луцьк.

По коротких питаннях, без усякого досліду діла, сина Поручника повісили, а батька, 80-літнього старця, укинули в кайданах до в'язниці, де він пробув кілька тижнів, і помер там від голоду...

А інших синів цього селянина та інших любчан били без милосердя в кожному селі від Луцька до Любчі, і ледве живих привели додому...

Другого дня після страти любчанського старика повішений був у Луцьку дяк села Жукова з-під Клевани, Семен Яроцький. Його позбавили життя за те, що він, будши п'яним, гасаючи по хаті, кричав, що буде різати жидів та ляхів... Він ні в чому не зізнався, і нічого не пам'ятав, і казав, що це він говорив сп'яна”...

Тіла їхні (повісили дяка і хлопа) висіли чотири тижні, поки почали гнити. На третій шибениці повісили двох, — один був Коваль з Квасова, а другий — селянин з Острожця. Ці також були позбавлені життя за слова, сказані по-п'яну”...

Така сама неславна смерть чекала і кріпака з Кроватки. Але за нього заступилася наша уніятська Капітула, що в нього багато дітей, і що всі вони згинуть з голоду, коли його скатують. Але за сказані слова суд наказав відрубати кріпакові праву руку. Відрубану руку прибили до стовпа ганьби, а сам він через тиждень помер”...

Це я подав лише декілька з тих багатьох сотень жажливих нелюдських подій, про які пише о. Бродович.

Такі страхіття творили ляхи, що нікому в голову не може прийти, навіть союзник ляхів — москаль, російський резидент Голембійовський, не міг витримувати і писав до польського прима-са (головного єпископа): „Забувши страх Божий, вони вбігають верхом (на конях) в Церкву, стріляють у вітвар і образи, рвуть їх, ламають Хрести. На Духовних і цивільних нападають і в церквах і на смерть їх убивають.

Викидають монахів з монастирів, а в жіночих монастирях, на посміховище, роздягають черниць до гола і так їх виганяють.

Майно забирають, церкви нищать: б’ють в них вікна, зривають дахи.

Образи Спасителя топчуть ногами, ріжуть і пробивають ножами, тягнуть по вулицях і кричать безбожно: „Схизматичний Боже! Невже ж ти не станеш за свою кривду”.

І справді, чи могли б таке страшне творити люди, що вірують у Господа Бога?

На мою скромну думку, такого страшного не посмів би творити і поганин.

А це ж усе робили з „благословення” самого „намісника” Ісуса Христа, його члени — католицькі „християни”.

Що інтелігенція, а особливо шляхетського роду, як елемент слабший від звичайного народу, бо виростав у „шовкових” пелюшках і завжди перебував у розкошах, дуже швидко піддалася тискові і масово перейшла на католицтво і відразу ж ополячилась — немає нічого дивного.

Нехай буде це так. Це можна пояснити слабкістю духа. В здорових випещених тілах був дух нікчемний, гнилий, отже ці люди, щоб не втратити розкошів та ляських для себе привілеїв, відразу ж до них і приєдналися.

Щождо того, що, прийнявши католицтво й ополячившись, багато з них немилосердно мучили наших людей, то це вже є занадто дивне. Бо щоб мучити людину і то мучити немилосердно, треба мати в собі досить негативних, тобто диявольських сил.. Мучити тварину і то занадто тяжко витримувати, а мучити людину, до того ж свого брата по крові і нації, людину правдиво віруючу у Гогпода Бога, це просто таки неможливе.

У чому ж річ? Звідкіля ж бралася у них на цей сатанинський крок енергія?

Так от! Людина, яка зрадила найголовніше в своєму життю — свою віру, до того ж віру правдиву, що від святих апостолів йде без найменших змін, зрадити свій народ — це дія, що ніколи й нічим не може бути виправдана.

Чи зрадник спить, чи йде, чи щось робить, чи навіть гуляє, а сумління його серце точить.

Нудьга гнітить його душу, думки про зраду обіймають всю його істоту і то день і ніч і він, — зрадник, — доходить до такої люті, що й рідного батька забив би.

А тут перед його очима ще й живі свідки ходять. Свідки наявної вікової Правди.

Ходять люди, що шанують свою правдиву батьківську віру. Ходять люди, що належать до своєї, що їх породила, нації.

Так би мовити, ходять цілком і повнотою здорові люди.

А це ще в більшій мірі викликає у зрадників люті і вони, щоб не було перед очима здорових людей, щоб не було свідків Правди, докладають максимум зусиль і вживають найганебніших метод, щоб їх подавити, знищити, абож домагаються того, щоб і вони стали зрадниками.

Це є незаперечний факт.

Візьмім для прикладу сам католицизм. Він придуманий виключно для підкорення світу. Він поборює всі релігії, але найбільшу ненависть і люті має до віри православної. До тієї віри, від якої відколовся. За всяку ціну він хоче змести її з лица землі.

Бож кожному зверхнику чорного інтернаціоналу — т. зв. католицизму — сумління не дає супокую, мучить його наявний свідок — правдиво-славлена віра, фундамент християнства, що завжди нагадує про зраду, про відступство.

Візьмім для прикладу також матеріалізм. Він об'явив, що Бога взагалі нема і що людина, вибачте на слові, думки просто божевільного,

прийшла на світ від тварини, себто переродила-ся із мавпи, певно, із жидівської, бо ж теорію матеріалізму придумали члени цієї нації.

Матеріалізм, як ми всі знаємо, також придуманий для підкорення світу, і члени червоного інтернаціоналу — т. зв. большевики поголовно нищать людей, що вірують у Господа Бога.

Себто нищать свідків правдивого життя і правдивого походження людини.

Мета ж як чорного так і червоного інтернаціоналів — та сама, себто підкорити собі світ.

Осідок, як ми також всі добре знаємо, перебуває: чорного інтернаціоналу у вічнокривавому Римі, а червоного — у вічнокривавій Москві.

Керівництво чорного інтернаціоналу ніяк не хочуть випустити зі своїх рук спадкоємці Нерона, а червоного — спадкоємці Івана Лютого, а може..., бож жиди, теоретики й керівники матеріалізму, до цього часу проти Москви не виступили і нічого проти неї не сказали.

Ріжниця між ними лише та, що червоний інтернаціонал, не визнаючи Бога голосно, б'є „вабанк”: або виграв, або програв. А чорний інтернаціонал також не визнає Бога, але кричить про Бога і, прикриваючись Його Ім'ям, робить нібито святе діло.

Насправді ж виконує таку страшну роботу, якої не можна охопити жодним описом.

У цій книжці наведено, можливо, лише одну мільйонову частину всіх тих жахів, убивств, тортур та знущань, які перевів чорний інтернаціонал.

А Господь Бог не тільки заборонив убивати та робити всіляке зло, а й думати про те. Навіть думати про справи негативні гріх.

А хіба зверхники т. зв. католицизму про це не знають? Знають і то дуже добре, алеж у Господа Бога вони, безперечно, не вірують і своїми до неймовірности жахливими діями, мабуть, що перевершили, в усякому разі ніяк не відстали від таких самих неймовірно жахливих дій червоного інтернаціоналу.

**
*

Новий гетьман Петро Дорошенко, вбачаючи загрозу і від москалів і від ляхів, склав союз з Туреччиною.

У 1672 році турки пішли війною на Польщу разом з козаками і добре її поторошили, алеж 16 жовтня того ж 1672 року підписали з ляхами мировий договір, беручи від них певну данину.

На полі бою турки виказалися кепськими вояками, а в Україні також почали було бешкетувати та ставити різні небажані вимоги. Так що союз з Туреччиною не дав таких, як передбачалось, позитивних наслідків.

І хоч Іван Самійлович, що став гетьманом після Петра Дорошенка, й докладав максимум зусиль, щоб не допустити ворогів України до ще ближчої згоди, все ж таки москалі та ляхи в 1686 році склали між собою т. зв. „вічний мир”.

У зв'язку з цим Польща назавжди відмовилася від Лівобережжя, відступила Київ з околицями і багато інших місцевостей і мала тепер

розв'язані руки для боротьби з Туреччиною, а москалі мусли тиснути на Крим.

Отже вороги України ділили нашу Батьківщину, як хотіли, а колишні, хоч нестійкі й ненадійні союзники, татари та турки, мали бути придушені.

Після польсько-турецького миру варшавський сейм рішив скасувати правобережну козаччину, як непотрібну, і тоді знову почалися страшні кровопролиття.

Козаки Правобережжя, під проводом Хвастівського полковника Семена Палія, виступили збройно на захист своїх прав. Вони забирали місто за містом і гнали ляхів геть із України. Вибухло й селянське повстання, що нагадувало повстання з часів гетьмана Хмельницького.

На превеликий жаль, тогочасна політична ситуація була несприятлива для підтримки й закріплення здобутків повстанців.

Тодішній гетьман Іван Мазепа був утягнений московським царем у війну з Швецією і не міг дати допомоги повстанцям, не кажучи вже про те, щоб відібрати зовсім від Польщі, яка була союзницею Московщини, Правобережжя.

Ляхи, збільшивши свої частини, почали знову загарбувати відібрані міста й немилосердно катувати повстанців.

У Ладижині вирізали залогу й населення у кількості до десяти тисяч осіб. Сімнадцятьом тисячам повстанців пообрізали вуха. Цілий ряд провідників замордували на ешафоті, а полковника Абазіна нелюдським способом замучили на палі.

Як бачимо, які страшні жахи переводили католицькі „християни” над правдивими вірними і далі. Це вже було в 1700 році.

А що гетьман Іван Мазепа виступив би на допомогу повстанцям — немає найменшого сумніву. Бож він був великим оборонцем православія і дуже добре знав, що всі нещастя впали на Україну виключно через лиходійство католицьких ляхів.

У своєму універсалі з листопада 1691 року до українського народу, він писав: „Війна гетьмана Хмельницького була почата не через які неважливі причини, але тільки за Віру Чистую та за Церкви Достойного Благочестія (Православія), бо вони до римської унії були гвалтом притягнені”.

А в конституції з дня 5 квітня 1710 року, написаній на бажання померлого гетьмана Івана Мазепи, першим пунктом було включено: „Гетьман України обов’язаний” „всі старання ложити, жеби єдина Віра Православная Восточного Ісповіданія, под послушенством Святійшого Апостольського Трону Константинопольського, вічне утверджена була. І з помноженьем Хвали Божой, Церквей Святих, а з цвіченьем в науках визвольних синов Руських розширялася, і, яко крин в тернії (як квітка в бур’янах), межі окрестними іновірними панствами процвітала. І не допускати жодного іновірія”.

***

Неймовірний натиск католицької шляхти на селян та жахлива розпаношеність провідників

католицизму, що звали себе духовними та ченцями ні на мить не давали супокою українському народові.

А тому періодично, як вибухають вулкани, так вибухали в Україні й повстання. Всі без винятку повстання й воєнні виступи відбувалися під одним і тим же гаслом: За Віру Православну і Націю Українську.

При тому, не хотіли наші люди землі ласької, а тільки хотіли у своїй власній хаті вільно дихати.

Велике повстання відбулося в 1734 році, а ще більше в 1768 році.

Повстання, що вибухло в 1768 році, також нагадувало повстання з часів гетьмана Хмельницького. Керували цим повстанням запорозький козак Максим Залізняк та Уманський сотник Іван Гонта.

Від ненависних католицьких „християн” та католицького „духовенства” повстанці очистили майже всі міста України. Виганяли разом і жидів, які, як ми вже знаємо, на протязі всього часу перебування ляхів в Україні, щиро допомагали польській шляхті визискувати українців.

Нічого не могли зробити ляхи і втікали якомога швидше. Втікали так швидко скільки вистачало духу. Потім звернулися до свого найвірнішого союзника — москалів з проханням допомогти їм.

Москалі побоялися виступити проти повстанців одверто і вжили підлих диявольських хитрощів. Виявили себе ніби друзями повстанців, потім на спільному бенкеті керівників пов-

стання заарештували, а московські солдати кинулись на табір неприготованих повстанців і, ясна річ, забрали їх в полон.

Сотника Гонту і 846 полонених повстанців видали москалі ляхам. А ляхи, як ляхи, звісно католицькі „християни”, що з нестерпною кровожадністю, гірше всяких найлютіших звірів, прагнуть крові правдивих віруючих у Господа Бога, всіх покарали смертю: четвертували, вішали, садовили на палі. Найжорстокішим способом закатували Гонту.

Повстання при допомозі москалів приборкали, алеж духу в людей не вбили.

Скажіть, будьте ласкаві, хто ж міг би витримати ці всі жахи чорного реакційного інтернаціоналу, до того ж, у своїй власній хаті?

І ось знову повертаються католицькі „християни” до „своїх” маєтків. Знову починають панувати над нашим народом, але сидять, як на вулкані. Кожний шурхіт для них страшний, найменший рух їх полохає, і вони дуже і дуже багато повбивали невинних наших людей, підозрюючи їх у готуванні повстання.

Та й чи мали б ці католицькі „християни” жаль убивати православних християн, коли сам „намісник” Христа їх до того спонукує і своєю ж рукою їх на те благословляє?

Мало того, він ще й своїх особистих членів — ніби духовників — посилає для підбурювання, а то й просто таки для активної участі у насильстві над правдиво віруючими у Господа Бога людьми.

Єзуїти та ксьондзи брали активну участь у ганебному насиллі, а то й в убивстві наших людей.

В „Історії Русів” на стор. 59 ми читаємо: „Церкви українські силою або гвалтом навертали на унію. Духовенство римське, що роз’їжджало з тріумфом по Україні для нагляду та змушування на уніятство, возили од церкви до церкви люди, запряжені в їхні довгі повози по дванадцяттеро й більше чоловіка цугом... На прислуги тому Духовенству вибирали поляки найгарніших дівчат українських”.

Поляк Сенкевич у своїй „Трилогії” на стор. 202 пише про ксьондза Камінського, як він, очолюючи відділ вояків, „воював” на українських землях: „Одного разу він вирішив на пострах повісити полонених, а тому, що близько не було дерев, а тільки на могилі Хрест з фігурою Христа, він казав стяти полоненим голови. І просив його один полонений: „Ради муки Христа, помилуй мене, пане!” А Камінський наказав: „По шиї його!” І драгун зрубав голову. Приведено другого і той: „Ради милосердя цього Христа, помилуй!” — а Камінські знову скомандував: „По шиї його!”

Було полонених чотирнадцять і всі вони просили помилувати їх Христа ради. „Було вже темно, — оповідає далі ксьондз Камінські, — як ми скінчили. Я велів покласти їх тіла довкола Хреста, бо я глупий думав, що цим „уделектую” (втішу) Єдиного Сина. А вони якийсь час ворушили то руками, то ногами, часом хтось із

них кинувся вгору, як риба вийнята з води, але згодом „вігор” (життєздатність) їх покинув і лежали вони віночком тихо.”

Єпископ же Соліковський вславився тим, що викидав православних мерців з православних церков та творив різні нелюдські бешкети львівським православним міщанам. („Віра й Культура” за квітень 1960 р., ч. 6 (78).

Так що католицьке духовенство і взагалі католики не давали супокою навіть православним мерцям.

Вони ж спалили й тіло великого гетьмана Богдана-Зіновія Михайловича Хмельницького та знищили тіло великого сина України, стовпа православія — князя Костянтина Костянтиновича Острозького.

Коли в жовтні 1648 року гетьман Хмельницький обліг Львів, то католики знущалися в місті з православних українців (тоді у Львові уніятів ще не було).. Таким знущанням особливо вславилися бернардинські монахи, що обманом вбивали українців, коли ті шукали захисту в їхньому монастирі.

„Історія о презельной брані” розповідає таке: „Бернардинські монахи спорядили в суботу обіда, і поставили два столи: на одному їжа була скоромна, а на другому пісна. Католики в суботу постять, тому монахи, припрошуючи людей до їжі, казали: „Ходіть, хто з вас русин, сідайте і їжте м'ясо, а хто поляк, тому їжа рибна з маслом”. Православні, не прочуваючи

підступу, сіли за окремий від католиків стіл. Тоді монахи викликали їх по одинці, ніби хотять щось сказати, і виводили за ворота, а там, у глухому дворі, був колодязь, званий бардиги. Біля колодязя стояв бернардин.

Монах підводив русина до колодязя й казав: „Ану поглянь туди!!!” Русин нахилив голову, а бернардин рубав його по шиї, і тіло зараз же скидав у колодязь.

От уже декілька чоловіка таким чином пішли слідом за монахом, і ніхто не знав, що сталося з тим, хто вийшов перед ним.

Нарешті русини занепокоїлися, і дехто встав і поглянув, що то роблять монахи. А довідавшись, усі русини з криком кинулись через стіни, і просто подалися в козацький табір, де викликали загальний шал.

Розгніваний Хмельницький грозився спалити все місто, але потім заспокоївся, і послав попередити всіх православних мешканців Львова, щоб вони в час штурму, яким він погрожував, заховалися по церквах”.

„Коли в Польщі появилися Єзуїти, вони перше виступали проти сектантів, але скоро побачили, що головна ворожа їм сила — в Православії, яке не визнає папи. І єзуїти кинулись всіма своїми силами на православних, поставивши собі ціллю перетягнути їх до Католицизму. У боротьбі проти Православія єзуїти помалу об'єднували все польське духовенство, а через них і всю польську шляхту. І цим об'єднанням фронтом тиснули православних, відбираючи їм усі права до спокійного життя.

А папа дуже зручно й уміло керував усією цією акцією, не даючи, щоб „схизматики” мали в католицькій Польщі якінебудь права. Польща завжди була найпокірливішою папі державою, і вірно слухалася всіх його відкритих і таємних заряджень.

Ніхто Україні не приносив і не приніс стільки кривди та ударів, як власне Римський папа.

І коли сучасні історики заховують це чи оминають, то вони не об'єктивні історики. Не забуваймо бо того, що в XVI-XVII віках Віра більше проймала всіх, як тепер.” („Українська Церква за Богдана Хмельницького”, ст. 55—56).

Геній України Тарас Григорович Шевченко також писав, що: „Старих слов'ян діти впились кров'ю, а хто винен? Ксьондзи, езуїти!”

Послухаймо ще раз голосу самих поляків, що ж вони про це все пишуть:

Посол на сейм (1768 року) і вихованець езуїтів Вибіцкі: „У цьому столітті поляки були зовсім здитинілі. Не мали своєї мови, не вміли говорити так, як їх предки. Література і мистецтво, з якими вже ціла Європа була освоєна, були для нас зовсім чужими. Наші Августини все затрапили для нас.

Езуїти в інших країнах були освічені, у нас були в грубій несвідомості й залишилися „балвохвальцями” дикого Альвару, обтяжуючи наші голови цією незрозумілою тайною латини.

Думати не вчили, не казали, а навіть забороняли. Хвалили боязливість, підлоту, здеревіння. Треба було бути конечно зимним, мовчаз-

ним, „понурим” і до підлости покірним. Якже ж могло бути інакше, коли опіка уряду не розгалася на публічну освіту.

Езуїти хотіли мати з молоді тіні й мари, з вільних людей — звірят у ярмі, а з громадян, призначених до служіння батьківщині порадою й зброєю — нечутливих і темних тварин.

Це вони кинули насіння нашої політичної згуби, яке видало плід ганьби й неволі”.

Польський філософ, педагог і публіцист Броніслав Трентовський: „Папський Рим утратив берло над світом. Чи годиться плакати над його упокоренням? Ні!

Він бо забивав народи на духу, на думці й найсвятіших почуваннях тому закону, що влиятий до грудей від Самого Бога, найжахливішою смертю: зганьбив християнство церковним матеріалізмом...

Але Польща залишилась вірна Римові. Перестала вірити в Христа, а увірила в папу. Прийняла в свій дім езуїтів, щоб викорінити в ній доценту християнську й європейську основу.

Замість наказаної Спасителем любови до ближнього, йшла за наказаною папою ненавистю до іновірців, купалася в крові власних дітей, тих, що відступили від папи, неначе б кров ця була поганська чи монгольська.

Насильством наvertsала до унії, заплуталася через це в релігійні і громадянські війни з козацтвом, стратила честь в Європі, осліпла на духу, розпилася й упала”.

Польський письменник Адольф Новачинсь-

кий: „Римське віровизнання, це віровизнання, яке в Польщі, Ірляндії й Еспанії заволоділо багатом. Силою тиранії душ. Заложило воно в них панування, завдяки якому ці народи є в стані дикім і темнім, позбавлені щастя”.

Польський письменник Станіслав Щепанівський: „Польща була католицькою й ділитиме на будуче долю католицизму, як ділила її в минулому. А доля ця від трьох століть страшна, від хвилини, коли постала Реформація і дозріла революція. Коли дивимося на те, що від того часу діється з католицькими народами, то серце стискається і страх переймає на думку, що ми до них належимо і належати мусимо.

Якщо майбутнє не мало б бути краще від минулого, то така доля не залишила б проміння надії на краще буття. Бо в цьому часі католицькі народи живуть неначе б під прокляттям Божим, позбавлені всяких набутків, поступу цивілізації, тим більше упосліджені, тим в глибшу пропасть погружені, чим більше, чим виключно є католиками”.

Найбільший польський поет і письменник Адам Міцкевич: „Народ не повинен довіряти високим церковним католицьким достойникам, які всі однаково прив'язані до культу абсолютизму без огляду на те, чи цей абсолютизм є магометанський, чи еретицький, чи навіть атеїстичний.

Радимо кожному релігійному хлопцеві не довіряти книжкам, брошурам і дозволеному видавництву через католицьке духовенство, а

кольпортерованим через релігійних католиків.

Завжди, коли треба, домагатися суспільної
направи, вони, тобто римський клер, виказува-
тимуть велике самолюбство і брак лояльності
до батьківщини”.

Польський поет Зігмунт Красінський: у ли-
сті до свого батька, генерала Вінцентія Красінсь-
кого, пише (1836 року): „Що в нас не було ре-
лігійних воєн, це лише доказ, що ніхто в ніщо
кріпко не вірив. За те, що люди вірять, вони
б'ються.

Треба було дуже слабих і безвільних людей,
щоб, будши освіченими в старині, будши озна-
йомленими з усією європейською цивілізацією,
дати себе опанувати через єзуїтів, щоб дати
вирвати з рук все через людей, яким не вірили,
бо хто ж з польських панів вірив католицизму-
ві?”

А в листі до А. Сольтана той же поет пише
(1844 р.): „Духовенство католицьке не багато
вартує: п'ячать єпископи і п'яні ламають собі но-
ги. Інші, оздоблені орденовими хрестиками, зра-
джують Христовий Хрест, багато з них боїться
утрати хліба.

В істоті політика ватиканського двора є ні-
жна, хитра, опущена через Св. Духа, не збуджує
вже віри ні надії, не вміє вже Рим сіяти в сер-
цях людей іскри любови і героїства”...

Польський поет Северин Гошинський: „Чим
католицизм був взагалі для історії, тим самим
мусів бути в житті Польщі, лише у застосуванні
до меншої міри, до міри народу.

Улаштувавши Польщу в своєму дусі, піднісши над нею духову владу, папа споглянув на неї, як на свою власність. Запрагнув змінити її на сліпе зняряддя свого безумовного самолюбства. Звідси виникло, що її притемнив єзуїтами, духом чужинеччини, звів її з чисто народньої дороги, — закривав нетолерантністю, зішпетив, розділив, послабив, а опісля упідлив, привів над пропасть згуби і в кінці прокляв”.

Думаю, що всякі коментарі до свідчення цих визначних поляків будуть зайві, бо ж вони з найвиразнішою ясністю характеризують і безбожництво поляків і матеріялістичне обличчя, а значить також безбожництво вічнокривавого Риму, як також і ганебну працю єзуїтів.

**
*

Як ми бачимо з попередніх розділів та підрозділів, ляхи за безпосередньою підтримкою козаків майже всі битви вигравали. У великій мірі загрожували й Московщині. Більше того, на московський престол хотіли самі сісти.

Коли ж козаччину придушили, то й самі сіли, або вірніше буде, коли скажу — впали на самісіньке дно. Ані „високовельможні” ляські магнати, ані „ясновельможна” шляхта, ані „намісник” Христа, що гнав цих католицьких „християн” на православних, не допомогли — Польща впала.

Московщина, Австрія та Прусія її розібрали й землі її між собою поділили частково в 1772

та 1793 роках, а остаточно, коли Польща була викреслена й з мапи Європи, в 1795 році.

Тут хочу відзначити той факт, що коли наставав відповідний час, то уніяти легко й спонтанно верталися до своєї віри, себто до віри православної, до віри своїх батьків.

По останньому ж третьому розділі Польщі року 1795-го, коли щезло католицьке насильство й божевільно-немилосердний терор, то відразу ж десь близько двох мільйонів уніятів вернулися до своєї батьківської віри. („Віра й Культура” ч. 10—11 (34 35) за серпень та вересень 1956 року).

Наведу приклад і з країни, в якій тепер живемо, — Канади.

Коли, в свій час, прибули до Канади наші брати та сестри греко-католики, то з боку Ватикану робився сильний, можна, навіть, допустити вислів — страшний тиск для цілковитого їх окатоличення. Для них зовсім не призначали й владик греко-католицьких, а підпорядковували їх під юрисдикцію владик католицьких, то бельгійців, то французів, і то була просто трагі-комедія.

Тому багато, і то дуже багато, наших братів та сестер греко-католиків, власне тих, які твердо стояли на справедливості та мали сильну волю, вдихнувши повітря канадійської свободи, покинули Рим та повернулися в лоно своєї Рідної Матері Церкви, до Церкви Православної, і самі ж тут в Канаді її організували.

Вона охопила всі міста й місцевості цілої Канади.

На сьогоднішній день Православна Церква в Канаді не тільки має церкви та катедри, а й Богословську школу та різні духовно-національні заклади. Також при всіх парафіях організовані релігійно-національні школи, і то в правдивому національному дусі.

Митрополія Православної Церкви в Канаді має вже трьох владик і 90 священників. Одинадцять з них випускники власної Богословської школи.

Також має велику кількість Богословів, професорів та висококваліфікованих учителів.

Отака то щаслива унія!

ЧАСИ РЕВОЛЮЦІЙНІ (1917—1945) РР.

Перебуваючи під зверхністю Австрії, під п'ятою якої була й Галичина, ляхи й тоді не переставали всіляко шкодити українцям. Коли ж після першої світової війни Австро-Угорщина розпалася, то знову почали сильний натиск для загарбання Галичини.

Багато коштувала крові нашому народові оборона своїх прав, але, на превеликий жаль, ніхто не виступив на його захист, а навпаки, допомагали Польщі.

Року 1923-го 14 березня Рада Амбасадорів прилучила Галичину до Польщі. Усім крутив французький католик прем'єр-міністер Клемансо.

„Коли українська делегація запитала Клемансо, пощо Галичину віддано ворогам її, полякам, Клемансо відповів: Але ж Галичина католицька, і Польща католицька... Не могли ми віддавати вас під православних” („Віра й Культура” ч. 2 (26) за грудень 1955 р.).

Ляхи, як раніше, так і тепер десятки разів уживали своїх юдиних засобів обдурення наших братів. Коли вони бачили, що справа їх під час наступу падає, то просили перемир'я, а в переговорах не погоджувалися з метою відтягти їх до часу прибуття підкріплень, а потім знову поновляли свій наступ.

Не слухали вони й голосу Комісії Антанти, і всупереч її наказу про припинення воєнних дій, провадили дальший наступ. І шість дивізій вишколених у Франції для боротьби з большевиками, також вжили для захвату українських земель.

З таким то вовчим апетитом лізли вони на нашу землю та й далі всіляко знущалися над нашим народом.

У дальшому ж періоді часу, безвірні католицькі ляхи не тільки не дотрималися складеної в 1920 році угоди з Головою Директорії, фактично президентом України — Симоном Петлюрою, а навпаки, щоб загарбати й собі частину нашої землі, допомогли уже червоним москалям—безбожникам закріпитися на наших землях.

Правда, цей їхній вчинок дорого коштував і для них, бо їхні союзники червоні москалі на спілку з німецькими нацистами в 1939 році їх розбили, Польщу поділили і багато тисяч католицьких безвірників побили. І дуже, дуже багато знищень у Варшаві нарobili. Певно на них була послана кара Бога за їхню безконечну зраду та за кров незлічених колись четвертованих та по Варшаві розвішаних безвинних братів наших.

Про злочасну „пацифікацію” українського села, про вбивство Ольги Басараб та інші їхні бандитські вчинки та знущання над нашим народом писав я в книжці „Соціально-побутові проблеми” в спеціальній частині „Жахливий

бандитизм релігійної католицької Польщі”, а частково в розділі „Церква Христова”.

Про насильства ляхів на Волині та інших місцях України та про відбирання церков дуже докладно написано в журналі „Віра й Культура”, що видається у Вінніпегу, в ч. 6 (30) за квітень 1956 року.

Про знущання ляхів над українцями в Березі Картузькій написав докладно Володимир Маркар у книзі „Береза Картузька” — спомини з 1934—1935 рр., видання Ліги Визволення України — 1956 року.

Між іншим, він пише: „А в тім дехто, кому довелося побувати в 1934—1935 роках у Березі Картузькій, а опісля в 1941-1945 роках в німецьких кацетах, в тому числі і в лихій слави Авшвіці, стверджує, що умови життя в Березі Картузькій були навіть тяжчі, як пережиття в німецькому концтаборі” (ст. 3).

Про всі ті жахи й страхіття, що впроваджувалися в концтаборах Німеччини либонь кожний добре знає, а ляхи, за ствердженням потерпілих, знущання над нашими людьми, і то зовсім безвинними, впроваджували ще жахливішим способом.

Виходить, що католицькі християни в жахах, страхіттях та у своїх звірячих учинках перевищили навіть німецьких нацистів.

Цікаво відзначити характерний дарунок хижака московського — Сталіна, яким, під час советсько-польської дружби обдарував він хижака польського — генерала Андерса, а саме: Генерал Андерс одержав від Сталіна в подарунок автома-

щину, пару рисаків і... музику жида, ніби засудженого на вісім років тюрми за дезертирство із советської армії.

Не зважаючи на такий середньовічний характер обдарування когось живою людиною, — пише газета „Свобода”, — генерал Андерс від сталінового дарунку не відмовився.

Постає питання — для кого ж саме цей музикант жид повинен був „грати”? Для ляхів, яким жиди під час визиску та знущань над нашим народом весь час допомагали, чи для советів?

Газета далі пише, що під час перебування польської армії в Палестині, цей „сталінів дарунок”, не бажаючи залишатися на становищі подарованої речі, просто втік від Андерса („Свобода” з 4 березня 1960 року, ч. 42).

ЧАСИ ПОВОЄННІ Й ТЕПЕРШНІЙ СТАН

І ось друга світова війна. Українські землі відійшли до України, а під Польщею залишився тільки невеликий шматок нашої землі.

Керувати Польщею почали комуністи, себто найбільші соціялісти, якими взагалі вони себе уявляють, а значить, які мусять дбати про добробут і вільне життя для всіх людей світу, не кажучи вже за тих, що живуть під їх кермою.

А що ж насправді діється в Польщі? Як ці соціялісти поводяться з нашим народом?

Звіряча натура ляха не змінилася. Чи лях чорного інтернаціоналу чи то червоного — однаково лях до самісінької смерті залишається незмінним. Подібно до тигрів або леопардів, лютя яких ніколи не покидає.

Вони, ці вже „соціялістичні” ляхи, в 1945—1947 рр. наш народ примусово й ганебно виселили з його рідної споконвічної землі: частину до советів, частину по різних землях Польщі, а найбільшу частину — на так звані „відзискані землі”, на землі німецькі, що „припали” їм після другої світової війни.

Чи залишаться ці землі під Польщею назавжди — це ще невідомо, це ще, як кажуть, вилами по воді писано, а тому вони, не бажаючи наражати своїх людей на непевне життя, вивозять туди українців, а українські землі хочуть заселити своїми людьми.

Та й, крім того, розкидають нашу людність по всіх закутинах Польщі з метою денаціоналізувати її, а села виселених наших людей приводять до стану цілковитої для життя непридатності.

Церкви так православні, як і греко-католицькі — руйнують абож передаютьтть ляхам католикам, які в справі нищення української ріднини та українського села ідуть рука в руку.

Про вандальське винищування старовинних українських релігійно-національних пам'яток на теренах Лемківщини та Посяння, на тих теренах, з яких уже ця нова найбільш „соціалістична” „народня” Польща силою прогнала наших людей, досить докладно написав М. Верховинець в газеті „Народне Слово”, що видається в США, в багатьох числах за 1958 рік, в статті „На руїнах і пустелях далеких”.

Цілий тягар знищень, — як пише М. Верховинець, — припадає на 1949-1956 рр., а взагалі від 1939 до 1956 року вже було знищено лише греко-католицьких святинь — 164, з яких 101 церква мали історично-мистецьку вартість.

За ствердженням з польських джерел, то і польський римо-католицький клір, а то й найвищі його зверхники єпископи — стиха „благословляли” отой безбожницький антихристиянський вандалізм.

До того ж, багато українських святинь, бо лише в п'ятнадцятох українських повітах Ряшівського воеводства аж 57 — перейшло в „милосердні”, як пише часопис, римо-католицькі руки. Значить, поляки стали в них молитися. По-

викидали, безперечно, всю візантійсько-українську обстановку з тих храмів, а поробили з них каплички та „костюлки”.

З цього ми бачимо ясно, що католики — „християни”, і комуністи, себто червоний і чорний інтернаціонали — разом на спілку працюють над знищенням греко-католицьких та православних храмів Божих.

Отакі то католицькі „християни”!

Більше того. В деяких місцевостях Польщі особи чорного реакційного інтернаціоналу — ляхи — католицькі ксьондзи своїми безпреклядними знущаннями над нашим народом навіть перевищують ляхів червоного інтернаціоналу, як наприклад: „Римо-католицький священник Іренеуш Новак у Гожові зібрав своїх прибічників і напав на православний похорон.

Це вже не перший такий подвиг цього заго-нистого ксьондза. Це ж він підбурює навколишню польську римо-католицьку фанатичну масу, щоб вона робила погроми православних українців у Гожові.

Значить радіє ксьондз, що тих „схізматик-куф-гайдамакуф” польська влада виселила з рідних земель і розсіяла між „поляками-католиками”.

Але йому цього мало, — він хотів би, щоб їх таки відразу було знищено. А коли польська комуністична влада не донищила їх, то ксьондз закликає своїх „верних католикуф” докінчити цю злочинну роботу.

Влада засудила цього ксьондза на вісім місяців в'язниці, — „менченник” („мученик”), але за що?! Польській комуністичній владі напевно не йдеться тут про оборону українців, — поляк, хоч і ксьондз, їм завжди ближчий. Але справа в тому, що напади польського католицького духовенства на українські православні похоронні процесії стали масовим явищем, і тут польська влада вже принаймні для ока ніби „обороняє” порядок. „Бо ж сучасні закони Польщі велять ховати покійників усяких релігій на спільному цвинтарі”. („Вісник”, Вінніпег, від 1-го вересня 1959 року, число 17 (1093).

„Вісник” в ч. (1090) 14, з 15-го липня 1959 року пише ще й таке: „Згадує Ярослав Гриневич, що Польща (1947 року) виселила українців з Холмщини і з Лемківщини (додаймо) і з Підляшшя). Це один з аргументів Я. Гриневича, що за це Рим не повинен би любити поляків... Але чи так? А може навпаки!

Та ж Ватикан 20 червня 1938 року продав Польщі всі українські православні церкви та їхнє майно за 2,500,000 злотих, а польський сейм затвердив цей договір куплі-продажу між Польщею й Ватиканом 8-го липня 1938 року — при сильному і розпучливому протесті українських послів. (Див. стаття „Останній акт” у львівському щоденнику „Діло” за 9. 7. 1938) — офіціозі УНДО, і стаття д-ра С. Барана „Після закінчення сесії” — „Діло” — 21. 7. 1938).

Що Католицька Акція з Ватиканом на Холмщині й Підляшші започаткували 1938 року, це було Польщею докінчене 1947 року — вже ви-

селенням українців і розсіянням їх серед поляків на заході.

Радість тут Католицькій Церкві в Польщі? Певно, що радість! А Ватиканові також!

Ватикан зараз таки по закінченні другої світової війни передав українців греко-католиків під владу польсько-латинського єпископату, — і так спричинив там заборону греко-католицького обряду й української мови в проповідях, — усе має бути латинське й польське.

Ширше писав про це на основі документів василіянин о. Дамаскин Попович з Мондери у статті „Роки в Хшанові”, у трьох числах греко-католицького тижневика „Українські Вісті”, почавши з 1-го вересня 1958 року.

А що на те українці греко-католики у вільному світі? Український Конгресовий Комітет у ЗДА звертався з проханням до папи Пія 12-го, щоб той узяв в оборону греко-католицький обряд під Польщею. Папа відповів, що листа УККА отримав, і що цей лист був „джерелом радості для нього” (Подаємо на основі новинки з „Канадійського Фармера” за 12. 7. 1957). Оце і головна суть відповіді з Ватикану...

А далі? Далі — положення греко-католиків українців під польською окупацією залишається без змін. Значить, папу просити — бо це вільно, але коли папа не вважає за корисне для політики Ватикану взяти в оборону українців, то треба мовчати — протестувати не вільно.

Та й що ж, хіба ж не Ватикан підпорядкував українців греко-католиків під Польщею польсь-

ко-латинській церковній власті під проводом кардинала Стефана Вишинськорго?

Хто такий кардинал Вишинський? Греко-католицький священник Дамаскин Попович — у своїй вищезгаданій статті „Роки в Хшанові” — дає докази на те, що кардинал Стефан Вишинський ще гірше переслідує греко-католицький обряд і українство, ніж сам польський комуністичний уряд.

Питання: А чи не знає цього папа? І нащо папа віддав українців греко-католиків під владу польсько-латинського єпископату, щоб він їх ополячував і латинізував?

А писати про ці речі? Протестувати? Борони Боже! Коли „Вісник” стверджує факт, що Ватикан тягне руку за поляками проти українців, і то навіть греко-католиків, то Католицька Акція відразу починає крик, що це, мовляв, „неправда”!

Едмонтонські „Українські Вісті” з 23 березня 1959 року за цей „клопіт з поляками” написали „Вісникові” ні більше, ні менше, а просто „манію переслідування”!

Значить, нехай там у Ватикані західньо-українські землі називають „польськими”, то все ж таки треба мовчати, бо папа „непомильний”! І його протиукраїнська робота „непомильна”!

Ярослав Гриневиц надіється, що папський шематизм, де ще й досі (1959 рік) західньо-українські землі уважаються за „польські”, а східньо-українські — за „російські”, не має впливу на стан української справи на міжнародній політичній арені...

Певно, впливів папи ми не перебільшуємо. Але все ж таки там, де важаться тонни, часом вирішує й одна унція. Правда, при цьому не слід забувати міжнародньої папської сітки — Католицької Акції, яка проникає всюди, а головню в політичні й наукові середовища, і робить вложену на неї роботу згідно з інструкціями Ватикану”.

Про мучеництво українців у Польщі, той же „Вісник” з 1 вересня 1957 року, в ч. (1045) 17, пише: „Червень, 1945 рік. Польщу зайняли большевики. Польська підпільна бойова організація „Народове сіли збройне” (НСЗ), що повстала була проти німців, що окупувала Польщу в 1939-1945 рр., тим разом мала обернути свою боротьбу проти московсько-большевицького наїздника.

Вона її обернула, але проти українського безборонного населення на Холмщині, Підляшші й Лемківщині, а не проти большевиків.

Мюнхенський „Український Самостійник” з 28 липня ц. р. у статті „Мартирологія українців у Польщі” пише: „Про страшний утиск, переслідування, знущання та вбивства, dokonувані польськими шовіністами над українцями, яким прийшлося після другої світової війни проживати в межах „людової Польщі”, ми вже кілька разів писали на сторінках нашої газети. До тої кривавої хроніки новітніх наших гекатомб цим разом додаємо — за варшавським „Нашим Словом” від 14 липня ц. р. — вістку про давніші масові вбивства українців, мешканців села Верховини на Холмщині.

Воевідська прокуратура в Любліні, — пише „Наше слово”, — разом з відділом служби безпеки воевідської міліції закінчили слідство проти Казіміра Тудреева, який, будучи заступником проводиря грізної банди „Шарого”, dokonував на терені Люблінщини масових мордів... українського населення.

Винятково мерзенного масового морду допустилася банда 6-го червня 1945 року, мордуючи майже всіх мешканців села Верховини. Тоді то п'ять об'єднаних банд НСЗ („Народове сіди збройне”) під керівництвом „Шарого” та Тудрея замордували 197 осіб української національності, в тому 65 дітей віком від двох тижнів до 11 років. Лише кільком мешканцям Верховини випадково вдалося урятуватися від смерти.

Після закінчення тієї мерзенної акції, Тудрей керував грабуванням майна помордованих...”

Люблінська газета „Штандар люду” від 4. 7. 1957 року, подає, що воевідський суд у Любліні 29 червня на виїзній сесії в Білій Підляській розглянув справу Людвіка Краля — мешканця с. Заболоття, якому закидалося вбивство Володимира Комахи, мешканця того самого села, українця. Краль забив Комаху лише тому..., що був він українцем.

„Справа ця, — пише далі ця газета, — мала ще трагічний епілог. Дружина Комахи, довідавшись про вбивство свого чоловіка, кинулась під потяг.

Слідство й суд цілком підтвердили вину Краля і засудили його на 12 років в'язниці”.

Ці два — з багатьох — зацитовані голоси стверджують мартирологію наших земляків в останньому десятиріччі в Польщі, над якими в дикий спосіб знущалися і чинили масові мордування тільки тому, що вони були українцями!

Такі методи „співжиття”, практиковані польськими набундюченими шовіністами на протязі історії копають прірву між обидвома народами та були і є на користь третього — Москви”.

Із газет: „Гомін України”, що видається в Канаді, та „Свободи”, що видається в США, ми довідуємося про таке: ..., „Тривожні вісті приніс гр. Гацко зі Щавного. В повіті дуже шириться хуліганство, а ніхто з компетентних органів цьому не протидіє.

В Команчі хулігани порізали ножем хлопця Степана Баб'яка, що приїхав із Заходу у відвідини до родини.

В Щавному працівники музею з Сянока виліпили двері до церкви та забрали деякі церковні речі...

Отже з тихого дозволу польської комуністичної влади, поляки нападають на українців, б'ють їх, ріжуть ножами...”

„Існує ще проблема (за варшавською газетою)) греко-католицької церкви. Після 1945 року не стало на терені Польщі ні одної греко-католицької дієцезії.

Переселення українського населення довело до того, що українське греко-католицьке духовенство, підпорядковане Римом не як перед

другою світовою війною безпосередньо Ватиканові, але польському єпископатові, розміщено по різних парафіях на терені цілої Польщі. Головно на західніх теренах.

Сьогодні справа евентуального поновного творення греко-католицьких парафій в місцях скупчення українців залежить виключно від польського єпископату, який рішає чи треба і де саме треба призначити священників греко-католицького обряду.”

Це подавалося у вересні 1957 року, а у листопаді 1958 року, ми вже читаємо таке: „В сучасній Польщі 16 українських католицьких, але певно ж не католицьких, а таки греко-католицьких, (підкреслення моє), священників виконують свої духовні обов'язки. Вони, від 17 жовтня ц. р. згідно постанови примаса Польщі, кардинала Стефана Вишинського, одержали повну парафіяльну юрисдикцію, незалежно в якому осередку Польщі їх парафія знаходилася б.

Відтепер українські католицькі (знову ж таки не католицькі, а греко-католицькі) священники мають право сповняти релігійні обов'язки в східньому обряді, а далі уділювати Тайну св. Хрещення, благословення подруж. служення похоронів і уділювання інших священничих послуг у місцях свого перебування.

Постанова зобов'язує один рік.”

Чуєте? Ляхи католики дозволили виконувати релігійні обов'язки в східньому обряді аж 16 греко-католицьким священникам!!!

І то дозволили хоч на один, але на цілий... рік!!!

Чи кричить про це і взагалі про поневолення Української Греко-Католицької Церкви в Польщі українська „католицька” преса, що є на волі???

Хочу сказати ще й те, що, на мою просту думку, католики, як такі, Божих Служб в Грецькому Обряді не відправляють, а відправляють греко-католики або православні, які під найганебнішим тиском підпорядкувалися Римові і то не в релігійному відношенні, а чисто політичному.

„Схвильовано розказує новоприбулий про події, які проходили по ту сторону Карпат на землях нашої Лемківщини, в роках 1945—1952. Про ці жахливі події люди знають від своїх родин, бо Пряшівщина також зачисляється до лемків. Чимало втікачів з того боку Карпат перейшло на Пряшівщину і залишилось тут жити. Вони розказували, що польська червона влада в безоглядний спосіб переводила виселення із тих теренів, не раз серед важкої зими, під конвоєм війська; чи поліції мусіли справжні господарі Лемківщини залишати свої хижі і села і виїздити в невідоме”.

„Життя української спільноти в межах сьогоднішньої комуністичної Польщі проходить в надзвичайно важких обставинах.

Українська спільнота в Польщі перебуває під постійною пресією польського дикого шовінізму, що скаженіє на одно слово „український”.

Наші люди бояться своєї тіні і не признаються до українства, щоб не стягнути на себе нагінки і різних підозрін”.

„Національні відносини між поляками і українцями на теренах заселених українцями ще й досі доволі антагоністичні, хоч треба ствердити, що найбільшу нетерпимість до українців виявляє польське католицьке духовенство та шовіністично наставлені праві кола”.

„Відношення поляків до українців нагадують джунглі шовінізму, боротьба з якими дуже затьжна і тяжка.

Про різні вибрики польської вулиці можна писати грубі томи, але обмежимось декількома фрагментами.

Колись містечко Радимно належало до Ярославського повіту, а тепер стало повітовим містом. Заселене воно переважно поляками і жидами, але навколо були українські села й українська стихія. Ця українська стихія була такою сильною, що не раз змушувала це спольщене містечко шанувати українські традиції і звичаї.

По другій світовій війні Радимно залишилось у межах комуністичної Польщі. Здавалось, що народ, який стільки перетерпів під німецькою окупацією, зрозуміє страждання і тяжкі переживання українського народу. Так здавалось, а вишло інакше.

Понад 250,000 українців опинилися в Польщі, як громадяни без жодних прав. З подвійною силою вибухла ненависть до українців і почали діятися несамовиті речі.

В селі Остирові, віддаленому два клм. від Радимна, позабирали з церкви метрикальні книги і хоругви і все це зложили на цвинтарі і спалили, вигукуючи при цьому, що вже „спалили Україну”.

Зтероризоване українське населення загнали до церкви і змушували присягати, що вони відтепер є вже поляками”.

„З Польщі наспіла вістка про нове вбивство молодого українця. Цього разу жертвою вбивників впав 23-літній Мирослав Саладяк, народжений у Сяноку, а тепер замешкалий у селі Мендзибоже, колишне Людвіково, повіт Члухів, Кошалінського воєвідства. Він був працівником повітового відділу Українського суспільно-культурного товариства і в своїй праці користувався вельосипедом, роз’їжджаючи по доколичних селах. Коли повертався із праці, стрінула його несподівана смерть. Похорони відбулися 17-го серпня 1959 року”.

Як бачимо з повищого, життя наших братів та сестер в сучасній „соціалістичній” Польщі таке страшне, що тяжко його й описати.

Над ними знущається влада, знущається „вулиця”, знущається й католицьке духовенство. Поляки б’ють українців, ріжуть ножами та всіляко над ними глумляться, а влада; замість боронити, потурає вулиці. І українці, перебуваючи в такому жажливому стані, бояться признаватися навіть до своєї національності.

А тому точного обрахунку про кількість наших людей, що перебувають під червоним

чоботом ляхів, немає. Польська державна статистика подавала на двісті тисяч осіб, а їх е щонайменше чотириста тисяч, бо лише на Холмщині та Підляшші було понад триста тисяч.

Мало того, що ляхи знущалися і знущаються над безвинним нашим народом, алеж вони робили й незліченні доноси на наших братів та сестер — москалям, як раніше робили такі самі доноси німцям.

А ті і другі, в наслідок тих ляських наклепів, також знущалися над безвинним нашим народом, не маючи абсолютно ніяких підстав.

Це вже, певно, в крові католицьких „християн” ляхів, як інфекційна хвороба, бо ж ще за часів першого їхнього союзу з Москвою вони також займалися доносами.

У „Вірі й Культурі” за січень 1959 року, в числі 3 (63) читаємо: „Найдошкульнішим було те, що впливові поляки завжди доносили російському урядові про небезпеку українського національного руху, і цим його прибивали”.

**
*

Про життя ж наших братів та сестер на західних землях, куди примусово їх заслали, пишуть таке: Українка Оленка Гриник — „мое життя таке, як того пса-волоцюги, що порпається в смітнику, щоб знайти щось поїсти”.

„В Штиннорі, Гіжицький повіт, коли поляки довідалися, що Іван Риз — українець, то його негайно звільнили з праці”. ✓

„Українцеві Радусі урядово приділили господарство в селі Мартіяни, Гіжицького повіту, але „приділили” тільки про людське око. Бо скоро після того прийшла комісія й заявила, що Радуха не має права в тих будинках мешкати, бо вони... можуть розвалитися. Отже його вигнали, а нових будинків не приділили”.

„В селі Рокітки, Вроцлавського воєводства (колишні німецькі землі), поляки постійно переслідують переселених туди українців.

„У цьому селі 1953 року „хтось” вибив вікна в хаті українця Дзямбуляка, саме під час хрестин, коли там співали українські пісні”.

„Року 1956 там таки побили українців Гаврана і Щипку. На Великдень 1957 року напали на українця Бойка, а недавно — знову напали на згаданого Дзямбуляка”.

Це взято із газети „Наше Слово”, що видається у Варшаві, а далі „Вісник” від себе додає: „Наше Слово”, звичайно, не підкреслює національно-релігійного моменту, але ж виразно видно, що напади поляків на українців тут відбулися не випадково під час Хрестин, Великодня, тощо, — отже під час релігійних моментів в українському обряді. Поляки, як ка-толики, хочуть ці обряди знищити”.

„У селі Рокітки Вроцлавського воєводства, під час забави 12-го травня 1957 р., поляки навмисне спровокували авантуру і тяжко поранили двох українців — Павла Демая і Петра Нестерака. Під час бійки поляки кричали: „Бий лемків!. Ріж українців!” Взято з тієї ж газети.

Від себе „Вісник” пише: „Отже поляки виселили українців з їх рідних земель на бувші

німецькі землі, зайняті Польщею під кінець другої світової війни, і там хочуть добити їх". („Вісник", Вінніпег, Ман., 1 вересня 1957 р., ч. (1045) 17).

Варшавське „Наше Слово" в числі 49 (121), з 7 грудня 1958 року, помістило таку статтю: „Що нового в селі Беднарах?" — У нас? Усе по-старому! — відповів Гриць Сушик, — коли я завітав 23 листопада 1958 року у село Беднарки Острудського повіту, щоб довідатись як живуть українці.

По-старому, то значить, державної позики на ремонті не дістали досі і хати валяться, дахи такі гнилі, що сажотрус боїться лізти чистити сажу. У Ніни Прип'ік цілком без даху, у Гриця Лилика навіть крокви погнили і дах от-от рухне. Не ліпші будинки в Сушика й інших.

Земля також досі не упорядкована, не приділена кожному згідно з наданими актами. В актах, наприклад, у кожного стоїть 7—9 га, а в дійсності кожен має 4—5 га. В актах написано (папір витримає!), що земля в Бендарах I—II класу, а в дійсності — V—VII класу.

І селяни вже кілька літ платять податки за землю, якої не мають, за високі класи, які стоять на папері.

П. Сніжацький за 4 га платиться 845 зл. самого лише податку. А дохід має низький... Ш. I."

„Свобода" та „Гомін України" подають ще й такі речі: „У Польщі є коло чотирьох тисяч

українських родин, виселених із Люблінського, Краківського і Ряшівського воєвідств, себто з Засяння, Лемківщини і Холмщини, які не дістали ніякого відшкодування, або дуже недостатне за свої маєтки. Польський уряд зголосив новий законопроект, який анулює всі такі дальші претенсії”...

„У Страхоціні українцеві Михайлові Соканові не то що не приділено кращої землі, яку він мав одержати згідно з квітневою постановою, але відібрано й ту, що він мав — 0.80 гектара кам'янистого ґрунту і віддано цей ґрунт полякові”...

„У Щеб'ятові коло Щеціна українці влаштували 2-го лютого 1957 року спільну польсько-українську забаву, яка закінчилася тим, що активний капраль Войська Польського кинув петарду, в наслідок чого повилітали шиби і постало замішання. Справа закінчилася тим, що військовий суд звільнив капраля, бо його вчинок був тільки „хуліганською витівкою”...

„У Лютиню, пов. Щецінек, де український драматичний гурток із Кошаліна задумав влаштувати виставу „Назар Стодоля”, поляки розліплювали летючки із закликком бойкотувати цю виставу, бо „кожний злотий, що ви дасте заробити українцям, призначений на закуп ножів, щоб різати поляків”, і з домаганням виділити всіх українців із Польщі: „Українці — на Україну, геть з Україною в Польщі!” Прикликана до інтервенції в цій справі польська мі-

ліція відмовилася інтервенювати, мовляв, „нікого не вбито”.

А вже справжній шовіністичний погром учинили поляки із Бржезя в повіті Чулховським, де українців за те, що вони посміли на Великдень заспівати в католицькому костьолі „Христос Воскрес”, побито до крові під церковним таки вівтарем. У цій же місцевості розліплено летючки із гаслом: „В нас України не збудуєте”...

У зв'язку з таким ставленням поляків до українців, автор стверджує, що не має ніяких підстав дивуватися стихійному бажанню українців зрікатися всіх привілеїв „стабілізації” на Заході і виїжджати в рідні, хоч і цілком спустошені або загарбані польськими осадниками, землі”...

Авторові репортажу кроснянські лемки заявили: „Пане, якби ми могли, то на колінах верталися б туди, додому”...

„Уже десять років, як живу на західніх землях, — пише Микола Дзядик із Сьроди Сльонської. — Наші місцеві урядовці господарюють так, щоб собі більш загарбати, а українцям нічого не дати. Наприклад, призначено мені грошову позику на збудування шопи, але моє збіжжя стоїть під голим небом, а грошей не дають. Сім'я моя велика — 6 осіб, а землі мало — 4.7 га. Звернувся я до повітової Ради, щоб призначили мені вільної землі ще один гектар. У повіті згодилися... Але знову на перешкоді стали місцеві урядовці: „Ніякої землі тобі не належиться..., а будеш скаржитися, то заберемо й ту, що

маєш”.

„У 1947 році я приїхав на Захід до села Старий Двір, в пов. Лідзбарк — пише інший селянин. — Наділено мені 7,5 га піщаної землі, але без забудовання. Мучився я довго в одній кімнаті з дітьми. Потім виїхали німки і я зайняв їх хату, землю їх забрав один поляк, а я далі орю піски... Через три роки завалилася стара хата і я оселився в шкільному будинку. Сусіди ще гірше почали до мене відноситись. Одного разу навіть напали вночі і розбили мені голову... Сам я пішов знов до старого помешкання, яке через рік завалилося. Потім завалилася стайня, згинув кінь... Не приділено мені позики на ремонт... Ще одна біда в мене є, а саме: до моєї обори з цілої вулиці вода збігає. Так мокро, що худоба топиться”.

„Багато українських родин здає свої господарства на Заході і де тільки може замешкує у рідні, знайомих, а то й на горищі у польських осадників, домагаючись своєї землі і хати”...

„Щоб загальмувати масові самовільні повороти, варшавський уряд почав стосувати репресії. Спершу поворотцям відмовляли державних безповоротних позик на відбудову знищених господарств. Та коли це не помагало, почали їх силою повертати назад. А це було страшною карою для поворотців, бо повертаючи на Схід, вони за безцінь продавали все, що придбали за десять років. І коли їх звідти завертали силоміць, то це для них було повною руйною”...

Згідно з новим польським законом „кожен

українець з Лемківщини, Устріччини, Надсяння, Люблінщини та Підляшшя мусітиме свою ж власну, политу потом і кров'ю його батьків та дідів і відібрану тому 10 років землю купувати, і до того не просто, а за згодою повітових рад, банків і партійних чинників.

Отак тяжко живеться нашим братам та сестрам на чужині — під Польщею. До того ж, мало не всі ці відомості взяті з варшавської прокомуністичної газети „Наше Слово”, яка, без найменшого сумніву, докладала максимум викрутаків, щоб затушкувати найгірші моменти життя українців у Польщі, а значить — воно є ще й набагато гірше, ніж подає газета.

На чужині ж взагалі, навіть в країнах з найкращим добробутом і з добрим до нас, як чужинців, ставленням туга завжди гнітить душу і думки линуть туди... ген-ген на Батьківщину, на свою рідну Україну.

Хочеться ще хоч раз там побувати, зійти на високу могилу та зі степом, зі своїм рідним українським степом порозмовляти. Глянути „на лани шорокополі і Дніпро і кручі” та послухати, „як реве ревучий”. Послухати соловейка та спів різних інших птахів, подивитись на село та на гарних українських молодичь...

Тугу ж наших братів та сестер, що живуть під Польщею, які не тільки від червоного, а й від чорного інтернаціоналу терплять найнеймовірніші муки, не можна не тільки описати, а й усно всього того переказати.

Дехто з них тугу свою, в тому ж варшавсь-

кому „Нашому Слові”, на папір виливає, один плаче, другий тужить, а ще інший пісні посилає, туди ж таки — в Україну милу:

Лети, моя пісне, у рідні Карпати,
До сонцем залитих моїх полонин.

Туди, де родила мене колись мати,
Де гілля гойдають вітри з верховини.
Де шепчуть смереки, овіяні сумом,
Про втрачену молодість, грізну зиму.
Де котяться рвучко потоки із шумом
Імлою сповиті, неначе в диму.

Лети, моя пісне, орлом сизокрилим,
Високо-високо під хмари злітай!
Неси мої думи, неси льотом смілим
Від мене здалека мій край привітай!

Лети моя пісне, до рідної хати,
Голубкою ти на подвір'я злети!
Про тугу глибоку почни воркувати,
Про радість, що буде у горах цвісти!
Співай, моє серденько, пісню чудесну
Про рідні Карпати, про сонячний день,
Про небо блакитне, про юність і весну
Мою пісню-душу — найкращу з пісень!

Лети, моя пісне,...

Лети, моя пісне! Ти ж вільна, як сокіл.
Тебе не скувають, ні в темниці замкнуть.
Хай дзвонять тобою простори широкі,
Хай слово про мене по світу несуть!
Лети, моя пісне, лети крізь кордони,
До рідних братів, ти моїх завітай!
Поборюєш сміло ти всі перепони —

Лети ж в Україну, далекий мій край!
Лети, моя пісне,...

Я. Гудемчук

Як погляну оком
В зелені простори,
То хочу побачить
Свої рідні гори.

Далеко, далеко
Думи мушу слати,
Щоб свою землю
Щиро привітати.

Степан Серeda

Земле рідна, українська,
Тебе спомінаю,
Із собою чернозему
Цілу грудку маю.

Як приходить гірка хвиля —
До тебе звертаюсь:
Ти єдиний мій приятель —
В цім не сумніваюсь.

Земля кличе до життя,
Горе забувати,
Треба, браття-українці,
Вітчизну кохати!

Борислав Рудковський

Сумна в садок я вийшла нині
Угорі десь ворона кряче.
Думками лину в Україну,
Бо моє серце з туги плаче.

Стою і мрію садинок,
Неначе бідна сиротина.
Чужа ця зірка синьоока
І рясний явір біля тину.

Повій, хоч вітре з мого краю!
Легше буде в світі жити.
Не забудь мене — благаю!
Тебе я буду вік любити!

Міля Лучак

І досі вістки ще нема
Нема ні фото, ні письма,
Від брата з рідного села,
Де я малою ще жила.

Дарма поштарки досі жду,
Щодня на вулицю лечу,
Болять вже очі і душа —
Одна все відповідь: „нема”...”

А так хотілося б мені
Про все в моїй Галичині
Дізнатись, може й затужить,
Чи подивитись хоч на мить.

Шепоче серденько мені,
Що ще побачу я в житті
Вкраїну, матінку мою,
Садок, хатину і рідню.

Міля Лучак.

Треба зарахувати до головного чи то най-прикришого ще й той момент, що й червоний польський уряд, як і колишній чорний постанов і обцянок своїх не дотримується.

Ухвалив був постанову про сплату відшкодування за втрачене майно, але... сплату цю гальмує, а то і зовсім не видає. Постанови про видачу позик на відбудову господарств на нових землях також не виконує. Так що для силою виселених наших братів та сестер буквально з усіх боків біда.

Не зважаючи ж на всі примуси та на всі перешкоди, що стоять на шляху життя наших братів та сестер на західних землях Польщі, вони всіма силами рвуться, щоб повернутися на свою рідну землю.

Свята земля, що їх породила, святе й благословенне підсоння, де вони зростали, ті всі поля й ліси, де жили вони, їхні батьки, діди і прадіди, не дають їм супокою. І вони докладають усіх можливих зусиль, щоб на свою рідну землю таки повернутись.

А влада найбільших ляських „соціалістів” усе чинить перешкоди. Додумалась навіть до того, що хто повернеться назад, то землю мусить купувати.

Подумати тільки, свою власну землю купувати! Оце соціалісти, так соціалісти, а! Це ляські „соціалісти”!

Певно, червоний інтернаціонал перейняв методу від чорного інтернаціоналу, який в 1938 році був продав православні церкви ляхам на Холмщині та Поліссі, а вони їх зруйнували.

О таке то робиться „на нашій не своїй землі”.

**
*

А тепер давайте хоч одним оком глянемо, що діється на тих землях, звідкіля виселили наших братів та сестер. В якому стані тепер ті місцевості.

Місцевості ж ті — це: Лемківщина, Устрічина, Надсяння, Люблінщина, Підляшшя та Холмщина.

„Сотні сіл і містечок — віковий дорібок людей — пішов з димом, тисячі невинних старців, жінок і дітей помордовано, решту населення — переважно старців, жінок та дітей запаковано силою до вагонів і вивезено одних до СРСР, інших на так зв. „зем’є одзискане”, куди навіть родовиті поляки не хотіли їхати.

Тисячі квадратних миль терену обезлюднено, прастару українську землю перетворено в пустиню”...

„Коли люди почали вертатись на прадідні землі, розпочинаючи життя на спустошеній землі від землянок, то червоний уряд схвалив закон, що поворотці повинні за землю платити, а останньо, що на Лемківщині поселяються тільки гуралі.

До того всього червона адміністрація постійно замикає очі на бандитські напади поляків на поворотців-українців”...

„Коли шофер з повіту має їхати в сторону, з якої виселено людей, то прощається з дітьми, якби вибирався на війну, хто може знати, коли

повернеться.

Коли чоловіка переводять туди службово — жінка найперше втікає, а згодом погрожує розводом...

Коли в ту сторону вибираються туристи, то пакують до наплечників харчі принаймні на чотири дні, бо не знають, коли натраплять на людську оселю”...

„Коли зустрінете на дорозі людину, то дивитесь на неї, як на з'яву. Якраз напроти нас ішов обдертий чоловік і гнав корову.

— Це мій сусіда, — пояснив Новосельський. — Живе кільканадцять кілометрів звідсіль. Українець.”

„Оподаль Сяну животіють дві родини в збитих з дощок будах. Замість даху — сіно. Можна рахувати зірки. Звірята сплять разом з людьми”...

„Новоприбулий сам переїздив теренами, звідкіля виселено людей, в році 1956-му весною при нагоді прогулянки до Закопаного і бачив цілі вимерлі села, зарослі бур'янами дороги, поруйновані господарства, здебільша тільки димарі від спалених хат.

Видовище це робить потрясаюче враження. Ніхто з поляків не хоче переходити жити на ці терени, бо не вірить, що там зможе довго господарювати.

На цих безлюдних просторах розмножились сильно вовки, які ходять цілими тічнями і забігають навіть на Пряшівщину, завдаючи людям страху і шкоди. Для поборення язви вовків ро-

блено кількакратно великі облави з допомогою поліції, а то й війська”...

„Там, де ще недавно кипіло життя і лунала українська пісня, залишилися тільки руїни і зга рища, а зелені поля обернулися в дике поле. Це все діялося в рр. 1650-1680. З деякими незначними змінами подібні умовини тривають на Посян-ні вже 12 років. Зникли люди, зникли цілі села і постало дике поле. Щоб подорожувати по цьо-му дикому полі, треба мати досить відваги.

Як повідомляє „Наше Слово”, на таку відва-гу здобувся гурток туристів, що вирушив від Пе-ремишля селами: Пикуличі, Курманичі, Яксма-ничі, через Грутову до Вутник, Макову, Ямну, Трійцю, Лімну і через Ліщаву до Бірчі.

І що ж там побачили? — На всьому шляху не видно жодної української людини. Тих укра-їнців, які залишилися були під час вивозів, на-магаються привезені з-під Закопаного гуралі пе-реконати, що вони теж поляки. Це викликає тільки сміх і біль.

Свідками, що 12 років тому тут жили укра-їнці, є старі запуснені цвинтарі та церкви при них, з написами на хрестах „950-ліття Хрещен-ня Руси-України”.

Минувши село Макову, за густим лісом Тур-ницею, туристи опинилися в зовсім безлюдних місцях. Скрізь лежать повалені або зрізані і за-лишені спорохнявілі дерева, що заросли дикими кущами. Створюється враження ніби тут відбу-лася велика битва, яка знищила не тільки людей, але й природу”.

„З високої гори Кічери видно простір, де колись пишалися гарні села: Ямна, Горішня і Долишня та Трійця. Що сталося, де ж поділися біленькі хатки? Навіть в далековиді не доглянули ми жодного кусника орного поля і жодної хати.

Густа висока трава та засіяні вітром ялиці покривають орне колись поле, що годувало правних господарів цієї землі. Навколо якась понура пустка і тиша, тільки ялиці здивовано дивляться на людей, що примандрували сюди зарослими шляхами і нарушили їх 12-літній спокій.

Навколо лежать і гинуть незбирані величезні гриби, осипаються на землю доспілі ожини. Нема кому це позбирати. Немає не тільки людей, а не чути навіть голосу пташини. Де ж вони поділися? Чи ж би полетіли за людьми на Схід і Захід?”

„Село Ямна простягалось колись між горами в долині на 9 кілометрів, а тепер там лишилася одна-однісінька розвалина хатина, в якій літом мешкають косарі. Могили, що збереглися, свідчать про те, що тут колись стояли церкви.

В селі Трійця не лишилося жодної хати, збереглася лиш старовинна церковця, яка згідно урядового розпорядження знаходиться під опікою, але як довго триматиме ця опіка — невідомо.

В Ліщаві туристи зустрілися з типовим представником нових господарів. Метою цих нових господарів є назбирати якнайбільше грошків і купити землю десь в своїх рідних сторонах біля Мельца. Покищо там буде вже гарний

дім, а тут руйнує все, що попадеться”.

„Не зважаючи на те, що від останньої війни минуло вже 13 років (це писалося в 1958 р.), погроми українців у Польщі не припиняються. Українці, не тільки ті, що вернулися на своє, але й ті, що пробують тільки відвідати рідні околиці, зазнають важких переслідувань, побоїв і знущань збоку польських боївок, і все це діється при повному невтручанні державних чинників.”

„З Сянока виїжджаємо до Устриків. Висідаємо на маленькій станції. Ніде ні живої душі”...

„Багато кілометрів треба пройти, щоб зустріти людину, або рештки забудувань. Багато сіл (Горянка, Родива, Воля Міхова, Смільник та інші) заросло травою та лісом, і тільки з карти можна відчитати, що тут жили колись люди”.

Наводжу листа того, що повернувся на свою рідну землю. „Дорогий Брате! Пишу до тебе пару слів і хочу довідатися про твоє здоров'є. Ми, Богу дякувати, здорові, але наше становище страшне. І страх подумати і комусь розказати. Пишу тобі брате, що ми приїхали в свої сторони, на свою землю, але що з того: приїхали ми, але на своїм не живемо. Поляки нас не пустили.

Вистаралися ми через уряд, через Варшаву. Варшава дозволила і воевідство і повіт. Все добре, а приїхали до села, то поляки вийшли наперед. Пишу тобі брате, такого дива ніхто не бачив: поляки те, що мали, хапали в руки: сокири, мотики, вила і так кричали: „Бійце, бо ук-

раїнці ядом!”

Три дні, на всіх рогах села стояли поляки і не пустили нас. Порізали нам мішки із збіжжям, покрали, що лише могли і подерли. Три місяці так ми жили по людях. Польські хлопці нападали на нас і били.

Тепер ми живемо в К... Живемо, як ті вівці, що їх вовк порозганяв. Не думай, що то лише так з нами робили, так з усіми роблять і не хочуть пустити на своє.

До села Кальникова, за Хотинцем, то вже вернулося 350 родин.

Кажуть, що як розбирали Церкву у М'якіші, то линви прив'язали до бані і тракторами роздирали—ламали і кричали: „Юж пшепадла Україна, юж українцув не бендзе”.

Але вони гупі — українці були, є і будуть. Таке то життя дають українцям в Польщі”.

„Від села Барвінок аж по Дальову — пустиня. Нема хат, лиш де-не-де обшарпана пустка. Всюди перелогі і зарослі лісом та корчами поля. Розібрано також і церкви.

Село Ясіль цілком знищене. Лише каміння трохи залишилося. Село Дальова має біля 80 проц. хат, в тому 70 проц. заселені польським населенням — осадниками.

Село Вислік Великий збереглося на 10 проц., решту розібрано та знищено. Нема і Рудавки, Тарнавки, Завоїв, Мощанця, Чистогорба і інших”...

„В кінці березня я побував на землях Сяніччини, якої я не бачив біля 11 років. За той час я

відвідав більше як сорок сіл. Половина сіл, які я бачив, спалені.

В селах, які врятувались, знаходиться від 15 до 100 хат. Це Вільховець, Поляни, Нижня Воля, Команча, Чистогорб та інші.

Українців тут дуже мало. В деяких селах по 2—3 родини, в інших зовсім немає.

Село Команча — це хіба єдине село повіту, де діти вчать в школі рідної мови і де люди одержують „Наше Слово”...

„Рух за поворот на Лемківщину й інші українські землі, викликав останніми тижнями низку брутальних випадів збоку таких польських часописів, як „Штандарт Люду” і „Новіни Ржешовське”.

Особливо непогамованим виступом може похвалитися варшавський орган Строніцтва Людового „Дзеннік Людови”, який в числі з дня 18 квітня 1957 року признає легальне право на лемківські й інші українські землі тільки польським поселенцям, що їм віддано українські господарства десять років тому, і відмовляє цього права українцям, які жили на своїх землях довгими сторіччями”.

„У „Нашому Слові” від 10. 8. 1958 року читаємо, що українці на Підляшші „зовсім не проявляють ознак життя. Наприклад, у Білопідляському повіті живе п'ять тисяч українців, але більшість з них досі не признається до своєї національності”. Вони бояться передплачувати українську газету. Все це діється із страху, що, як

тільки скінчиться репатріяція поляків із ССРСР, то всіх українців вивезуть із Польщі”.

„Наше Слово” подавало, що наші селяни бояться посилати своїх дітей до українських шкіл і що в українській школі в Перемишлі польські шовіністи вибили шиби.

Ця ж газета, що друкується в українській мові, віраджувала нашим селянам вертатися на рідні землі, бо, мовляв, держава не може повернути їм загарбаного майна, але заохочувала вступати до колгоспів і брати активну участь у відбудові Польщі”...

„Польська газета „Дзєннік Шікаговскі” подала в числі за 15 лютого 1958 року цікавий репортаж одного з варшавських тижневиків про Сяніччину і відступлені большевиками Польщі українські області Ліська й Устрік Горішніх та Долішніх.

Як виходить з репортажу, згадані околиці сьогодні здебільша обезлюднені і деякі села і містечка цілком опустілі і мертві.

В Лютовиськах (містечко в Ліському повіті), що нараховували колись 2,150 мешканців і де на ярмарках продавалось 2,000 волів річно, живе всього 33 родини.

Церкву обернено на костьол, а в школі деякі кляси складаються всього з... однієї дитини.

У селі Ступосянах автор репортажу, на питання про кількість населення, одержав відповідь, що живе там всього 20 душ із худобою. „Єдиним господарем на цих областях — стверджує далі — є природа. По полях можна ходи-

ти і збирати овечу вовну, що її розкидають вовки, роздираючи овець”...

„В 1947 році всіх українців виселели і тоді все тут змінилося. Поля спустошили, ліс затих, здається, що навіть пташки не так співають, як колись.

Не чути тепер жодної пісні, ні в полі, ні в лісі, — все затихло, все завмерло, тільки чути, як десь під лісом вовки виють.

Зникли не тільки люди, але зникли й старі пам'ятки з поверхні землі. Дзвін забрали поляки до костьола, а церковця наша розвалена і нищиться. Вовки і люди донищують те, що ще не знищено”...

Ці всі відомості подали „Гомін України” та „Свобода”, а взяли вони їх частину з польських газет, як бачимо ми з повищого, а решту з варшавської газети „Наше Слово”, що видається українською мовою.

А п. М. Верховинець, про якого вже згадувано, пише, що „нечислені щасливці, лемківські поворотці із західніх земель Польщі, — повертаючись на свої зруйновані гнізда, цілують кожний камінь на своїй зруйнованій, голій землі.

Збирають і зберігають, як рідну реліквію-святість — кожну дощинку, кожний цвяшок із своїх колишніх Храмів Божих”...

Як бачимо з вищенаведеного, то всі українські місцевості, що перебувають під „соціалістичною” Польщею, приведені до цілковитої не-

придатности. І нашим братам та сестрам, які повернуться на свої рідні землі, треба буде розпочинати своє життя від самого початку. Бо немає ані хат, ані дворів, немає абсолютно нічого, і земля позаростала.

Але найвразливіше, мабуть те, що за ці „соціалістичні джунглі” треба ще й гроші платити. Свою власну землю треба купувати.

**
*

Про те, що червоний і чорний інтернаціоналі ідуть рука в руку свідчать ще й такі факти: „Українці, які дістали дозвіл повернутися на рідні землі, звернулися до повітової влади в Радимні про приділення їм господарств. Приділ діставали тільки ті, які заявляли себе поляками.

Українцям радили чим скорше перейти на римо-католицький обряд і щойно тоді можуть дістати землю. Така процедура є не тільки в Радимні, але і в Перемишлі, Сяноці, Любачеві, Ярославі та в інших українських містах, містечках і селах на північних українських землях”... („Гомін України” з 17 травня 1958 року, ч. 21 (470).

„Ольштин, Польща. — Спільна комісія польського єпископату й уряду вирішила створити в більших скупченнях українського населення у північних воевідствах Польщі греко-католицькі душпастирства. Мають бути створені такі душпастирства покищо у Вармії у місцевостях Дзержгонь, Баня Мазурська, Гурово і Острембардо. Підлягатимуть вони єпископам латинсь-

кого обряду” („Свобода” з 7 червня 1958 року, ч. 108).

„Було дозволено виконувати душпастирську працю 16 греко-католицьким священикам, але створювати окрему самостійну греко-католицьку адміністрацію не дозволено. Не віддано українцям і skonфіскованих церков, а відомий український собор у Перемишлі ще й досі посідають польські камерліти” („Свобода” з 15-го січня 1960 року, ч. 9).

Як подає варшавське „Наше Слово”; доповідач у сеймі Г. Скок заявив, „що Церкви українців — Православна й Греко-католицька опинилися в „ножицях Католицького Єпископату та державних установ”. „Це значить, що українців за їхнє православ'є, а інших — за греко-католицький обряд, що ще з часів насильної Унії 1596 року остався українським, переслідують разом з двох сторін.

З одного боку їх переслідує Католицький Єпископат Польщі на чолі з Кардиналом Вишинським — розуміється, за тихою згодою Ватикану, який передав Греко-католицьку Церкву під Польщею під владу цього Єпископату, щоб греко-католиків перевести на латинство.

А з другого боку, всіх українців, обох віроісповідань переслідує польський народ і його шовіністичний уряд, перемальований тим разом на червоно.

Католицька Акція в Польщі намагається православних українців під Польщею піддати

папі, а греко-католиків має намір златинщити. Польський народ із своїм урядом хоче українців ополячити.

І тут Католицька Церква в Польщі та її Католицька Акція, і комуністичний уряд знайшли спільну ціль і спільний інтерес разом провадити наступ на українців обох віроісповідань.

Польський уряд спирається на большевицьку Москву, якої він є сателітом, а Католицька ж Церква, під проводом Кардинала Вишинського, і її Католицька Акція в Польщі спирається на польський комуністичний уряд, з яким вона устами свого Єпископату з Кардиналом Вишинським офіційно проголосила політичну співпрацю — розуміється, за тихою згодою Ватикану.

І так, польський уряд і Католицька Церква в Польщі та її Католицька Акція повели нищівний наступ на українців, яким демагогічно причеплено страшну в тих умовах марку „українських буржуазних націоналістів”, отже під такою притокою їх безкарно можуть переслідувати й сили Католицької Акції в Польщі, щоб православних піддати папі, а греко-католиків златинщити, і сили польського шовінізму — щоб їх ополячити” („Вісник”, Вінніпег, з 15 вересня 1957 року, ч. (1046/18).

„У Варшаві цензура сконфіскувала число журналу „Аргументи” (орган польських атеїстів) з напастливою статтею проти Католицької Церкви. У цій статті говорилось про політичну кампанію, що її ніби веде Католицька Церква в світі, а в Польщі зокрема.

Гомулка зберігає добрі взаємини з Церк-

вою, вважаючи їх за наявний доказ бажання „співіснувати” з Заходом” („Свобода” з 5 квітня 1958 р.).

„Папа Іван XXIII поруч з різними призначеннями та персональними пересуненнями в ерархії католицької Церкви в різних країнах, призначив чотирьох нових єпископів у Польщі...

Загально думають, що комуністичний уряд Гомулки дав згори свою тиху згоду на побільшення числа єпископів наче в заміну за те, щоб Ватикан не визнавав більше польського уряду на еміграції.

До кінця життя папи Пія XII амбасадором польського еміграційного уряду при Ватикані був старий польський дипломат Казімір Папее”. („Свобода” з 31 січня 1959 р., ч. 21).

Про тісну співпрацю чорного інтернаціоналу з червоним занадто промовисто говорить і факт наявності в Польщі військових капелянів.

Щодо політики Ватикану супроти найслухнянішого свого раба — Польщі, то самі ж польські політики окреслюють її так: а) Польський політик Тадеуш Голувко: „Польща для Риму — це минушина, майбутнє — це Росія. Залежність Польщі від Риму була й є одним з найбільших нещасть нашого народу.

Цей самий папа, що не міг змогтися на слово протесту супроти Москви сприводу розстріляння о. Будкевича, знайшов слова співчуття для совітського уряду сприводу вбивства Воронського.

І якщо колись засяде на Кремлі новий Іван Грозний і прирече визнати владу Риму за ціну кинення йому до стіп Польщі, кожний папа без хвилини намислу пічне в тому напрямку працювати.

Упокореною для польської держави річчю є, що її уряд мусить робити договори з польськими єпископами, які виступають супроти власного уряду, як рівнорядні контрагенти і уповноважені чужої влади, Ватикану”.

б) Знаний польський політик Роман Дмовський: „Порушую предмет дуже дразливий для католицької країни, але одночасно дуже важливий, що вимагає поважного трактування.

Розрізняю Церкву і політику апостольської столиці. Церква для католиків є владою, якій в справах релігійних є вони зобов'язані до безумовного послуху.

Ватиканська політика є людською річчю, як кожна річ не вільна є від блудів і стає в рівному ряді з політикою усіх держав. Найбільш католицька держава має обов'язок з нею числитися, оскільки не стоїть вона в суперечності з добром держави і народу.

Мені здається, що ватиканська політика під час війни поповнила великі помилки, а зокрема відносно Польщі. Становище її в справі Польщі найкраще окреслює розмова, яку я мав 1916 року з високим ватиканським духовним, а якої частину наводжу дослівно, бо вона має велике значення.

Спитав він мене: Чому ви йдете з Росією? — Бо мені треба, щоб німці були побиті. — Пощо

ж вам програ Німеччини? — Бо без неї не буде об'єднаної Польщі. — То ви думаете, що об'єднана Польща буде щасливою під берлом російського монарха? — Думаю, що Польща може позоставати під чужими правліннями, як довго є поділена. Коли буде об'єднана, буде незалежною.

На це, — каже Дмовський, — почув я вибух сміху і відповідь: — Незалежна Польща? Але ж це мрії, це нездійсниме”...

ЛЯХИ ЗА КОРДОНОМ

Чи змінили ж своє ставлення щодо наших земель ляхи, які перебувають за кордоном? Себто, ті ляхи, які також потерпіли від большевицького наступу і живуть в одинакових з нами умовах, — далеко від своєї батьківщини. Ті ляхи, що повинні були б іти нога в ногу з нашим народом для визволення батьківщини від большевицької навали.

На превеликий і дуже сумний жаль, треба ствердити, що свого ставлення щодо наших земель вони до цього часу не змінили.

Не лише окремі особи, групи та різні організації, а й сам польський уряд в екзилі линуть думками до наших земель, як божевільні мріють про наш Львів, мріють про Вільно, про Менськ.

Про це пишуть майже всі польські часописи, а організації на своїх зібраннях ухвалюють про це й постанови.

Щодо цього ніяк не можна говорити, що удають, мовляв, із себе християн, а роблять всупереч Божим законам. Ні, їхні такі думки, вислови та постанови треба зарахувати лише до марива божевільних. Будучи в неволі, мріють поневолювати інших. Шкода, що не висловлюють відверто, тихо безперечно думку мають про поневолення всієї нашої батьківщини, всієї України. Себто, здійснити старі свої мрії — мати територію „від можа до можа”.

Але... напишу про це пізніше, а тепер, щоб не казали про мою голосовність, послухаймо що ж вони пишуть: „У польському часописі „Гвізда Полярна” з 13 грудня 1958 року була редакційна стаття п. з. „Чи поляки вручон до Львова”. Редакція цього часопису запевнює читачів, що Польща таки забере Галичину і Львів, бо поляки володіли цією землею 600 років. Редакція, між іншим, послуговується ї таким „доказом”, що Польща традиційно є „пшедмужем хшесціянства” (заборолом Християнства) на сході Європи, отже їй належить там більше земель, щоб вона мала більше сили „обороняти” Християнство на Сході.

Звичайно, під Християнством Польща розуміє лише католицтво, бо в дійсності Польща Християнство сама руйнує. Між обома світовими війнами Польща, так само як і большевики, масово руйнувала українські православні церкви на Холмщині, Підляшші, Волині, Поліссі.

А Католицька Церква в Польщі тепер нищить або забирає українські православні церкви (між ними і славний Собор у Холмі).

Рим далі признає Польщі Галичину і всю західню Україну. У т. зв. „шематизмі” в Римі всі бувші католицькі дієцезії на території західньої України записані, що вони знаходяться... у Польщі („Вісник” з 15 лютого 1959 року, ч. (1080) 4).

„Польський екзильний уряд (у Лондоні, Англія) під проводом свого президента графа Августа Залеського недавно ухвалив т. зв. „засадничі тези” своєї закордонної політики, і вони були затвержені Радою Міністрів польського

екзильного уряду 6-го березня 1959 року.

У тих „засадничих тезах” говориться, що на Сході польська держава має затримати границю „з серпня 1939 року, означену Ризьким договором, — включно зо Львовом і Вільном”.

Такі самі заяви недавно були проголошені також і польською Радою Національної Єдності та американською „Польонією”.

Звичайно, ці офіційні заяви польських урядових чинників подані до відомих урядам великодержав вільного світу.” („Вісник” з 15 червня 1959 року).

Торонтонська газета „Глос Польскі”: „Надійде час, коли Львів зреалізує пророцтво: Бо „доля світу важиться в твоїх руках”. Не буде миру в світі, коли не буде вільної і незалежної Польщі. Річ Посполита повернеться, а з нею повернеться і її завжди найвірніше місто Львів”.

Той же „Глос Польскі” з дня 4-го грудня 1958 року: „Звертаємось до загалу польської еміграції в цілому світі в справі безнастанної акції для відзискання загарбаних східних земель Польщі.

Цього не може робити край, будучи під російською окупацією. Мусимо бути сумлінням вільного світу, звертаючи увагу на трагічні наслідки умови в Ялті і переконувати, що існування суверенної і необкровоної Польщі, як чинника стабілізації і оборони перед агресією російського червоного імперіялізму, лежить в його власному інтересі...

„Земе одзискане” — це рекомпенсата, що належиться нам з історичної точки погляду за участь Польщі у війні, а не як виміна за терени живого організму Польщі. Без Львова і Вільна немає вільного Щеціна і Вроцлава!”...

„Хрущов пропонує для Берліну статус вільного міста. Для запевнення тих його мирних намірів США повинні зажадати, щоб Хрущов найперше звільнив Польщу.

Сильна незалежна Польща з передвоєнними кордонами на сході і кордоном на Одрі і Нісці на заході, була б найуспішнішим bastіоном проти дальшої агресії в майбутньому німців і москалів”. („Глос Польскі” з 4 травня 1959 року).

„Американська Польонія відбула недавно свій річний Конгрес. Нововибрана управа на засіданні 17 березня 1959 року ухвалила велику програмову декларацію. У вступі підкреслюється, що від розв’язання берлінської кризи залежить доля не тільки Німеччини, але й цілої Середньої та Східньої Європи. У зв’язку з цим висунено три домагання:

1. Відтягнення советських військ з цілої Середньої та Східньої Європи до передвоєнних кордонів, тобто привернення Польщі її східніх земель.
2. Переведення в цих країнах, під міжнародньою контролею, вільних і незалежних виборів, і
3. Визнання теперішнього західнього кордону Польщі на Одрі та Нісці”...

„З приводу польського національного свята — роковини конституції 3 травня 1791 року Комітет Зем Всходніх в Чікаго видав таку відозву:

„У день національного свята шлемо гарячі поздоровлення сестрам і братам із-за Буга, що є в комуністичній неволі. Просимо сотворителя за ласку для них витривати у вірї та у звичаях наших батьків.

Від століть Східні Землі з Вільном, Львовом і Луцьком творили нерозривну(?) частину польської держави та, обороняючи Європу перед монгольсько-російським заливом, — несли на Схід світло західньої і християнської культури.

Ніколи польський народ і американці польського походження не визнають грабунку тих земель, що його у 1939 році довершив Советський Союз, і не забудуть жакливої екстермінації та депортації кресового населення.

Польська Річпосполита, як незалежна й ціла держава, тільки в кордонах з 1939 року на Сході і з Одрою — Ніссою на Заході — зможе протиставитися советському та німецькому імперіялізмам, та запевнити Європі лад і безпеку.

Східні Землі — мусять повернутися до матері!

Комітет Зем Всходніх Р. П.”

І таку, як бачимо, нісенітницю ляхи уміють писати — „обороняли Європу від монгольсько-російської навали”!!! А може обороняли Європу від монгольсько-російської навали наші князі, а після козаки, а?

Або, — якщо загарбають наші землі, то зможуть протиставитись російському і німець-

кому імперіялізмам і навіть запевнять Європі лад і безпеку!!!

Чи ж то правда?

А чому ж раніше, маючи у своєму посіданні і загарбані наші землі, а тікали від російського та німецького імперіялістів як зайці?

Дуже добре було б, щоб ляхи для себе зробили лад та порядок і не зазіхали та не лізли до чужої хати.

Польські імперіялістичні кола на еміграції та деякі інші групи, головню ті, що зв'язані з радіовисильнею „Вільна Європа”, відновили посилену кампанію проти так званої лінії Керзона, як східнього кордону Польщі з Україною й Білоруссю.

Вони намагаються здобути для себе опінію вільного світу, зокрема З'єдинених Держав Америки, пробуючи переконати їх, що східні кордони Польщі, визначені умовою в Ялті в 1945 році по приблизній лінії Керзона, є нібито явною кривдою для Польщі і що треба повернути Польщі її східні кордони бодай по лінії кордону з 1939 року, себто знову віддати Польщі всі західньо-українські землі, які вона силою загарбала була від України в 1919 році”...

Ці всі відомості взяті із газет „Гомін України” та „Свобода”.

Думаю, що буде на місці, коли я наведу тут дві „хімерні” статті торонтонської газети „Глос Польські”, яка, як бачимо з попереднього, не тільки сама з найбільшою жадобою прагне кро-

ви нашого народу, а й закликає до того всю польську еміграцію, а саме:

1) „У зв'язку з подіями в Тибеті — мордування червоними китайцями тибетанців, Міжнародна Комісія Правників покликала спеціальний комітет визначних правників з восьми держав. З Англії входить до комітету бувший міністер справедливості лорд Шавкрос.

Комітет ствердив, що комуністи виконали злочин народобивства в Тибеті”.

Подаючи цю вістку, „Глос Польскі” з 3 вересня 1959 року додає:

....„Дуже добре, що Комітет ствердив цей факт, але чи це відновить незалежність Тибету і поверне життя тисячам помордованих?

Що зробила голосна Організація Об'єднаних Націй? Пощо ця інституція ще існує, якщо поза говоренням і прийняттями не бачить дальших, постійних і щораз нових злочинів комуністів?

За рік знову якийсь комітет проголосить дані про народобивство в Ляосі, відтак в Індії і т. д.

Чи наш світ прямує до неминучої катастрофи? З одного боку народобивці і гангстери, з другого — самі Гамлети, що незгідні до жодного мужнього чину і тільки приглядаються спокійно, як московський молох пожирає країну за країною, як гинуть мільйони людей”...

Чи то після всіх тих жадобних прагнень щодо здобуття наших територій, а значить і до дальшого нечуваного кровопролиття, можна вірити, що „Глос Польскі” має ще людську душу

і так піклується та уболює за вбитими в Тибеті та інших місцях?!!

Факт безперечний, уболювати треба за кожною окремою людиною, бо нікому не дано права її убивати, чи то мордувати або ж над нею знущатись, алеж треба подумати й про свій вчинок!

Коли ж за одиниці ніби уболювати, а мільйони самому вбивати, то така писанина провадиться лише для засліплення очей. Подивіться, мовляв, який же я добрий!!!

2) — ще цікавіша. „Глос Польскі” з 3 вересня 1959 року в статті під заголовком „Чого не зауважив прем'єр Неру” подав цікаві уривки з статті „Фрідом гауз, Нью-Йорк” у зв'язку з приїздом Хрущова до США.

„...Хрущов не їде до США з концесіями, чи щоб забути свою до нас ворожість. Він їде, щоб здобути перемогу своєї пропаганди і дістати концесії від нас. Нам не вільно в цьому йому помагати...

Мусимо холодно розцінювати ситуацію і бути дисциплінованими. Хрущов повинен зустріти в нас „мужеський спокій”. Пам'ятаймо:

1. Хрущов хоче приспати нас фальшивкою миру.

2. Хочє усунути нас з Берліну.

3. Прагне створити розкол поміж західніми союзниками.

4. Хочє „паперової умови” про припинення продукції атомної зброї, але без належної контролю.

Яка ж біографія Хрущова?

Скільки людей знає його „криваву історію” панування в Україні в 1930 роках?

Українці вітали німців в часі війни, як визволителів. В 1944 році його знову післано в Україну на розправу з українцями. Полилася кров, мільйони людей замордовано.

В 1956 році Хрущов обвинувачував Сталіна в злочинах, але зігнував факт, що він сам був правою рукою Сталіна в його кривавій роботі і боронив Сталіна за життя від його найбільших злочинів.

Був при боці Сталіна, коли той загарбував Австрію, Чехо-Словаччину, Польщу, Естонію, Латвію, Литву, Мадярщину, Румунію, Болгарію і Альбанію, понадто сам влаштував криваву різню на Мадярщині, підмовив своїх комуністичних поплентачів до агресії в Тибеті, а останньо в Ляосі...

...Припускаємо і навіть маємо глибоке переконання, що американці не будуть наївними в розмовах з „катор Україна”, який останньо вдає теж приятеля Польщі”...

Ви ж тільки подивіться, навіть, за українцями „плаче”. Оце „Глос Польські” так „Глос Польські”!

Просто стає якось аж моторошно, що чужі морди він бачить, а своїх ні.

Тих великих мільйонів наших людей, що не-людським способом і також без жодної з їх боку вини замордували ляхи, того всього грабунку та звірств, що перевели вони в Україні, він не тільки не бачить, а й закликає до дальшого кровопролиття.

Чому ж так?

Безперечно, то дуже добре, що він бачить, як терпить безвинний український народ від москалів, в обійми яких самі ж ляхи його й кинули, як його катують різні Хрущови, алеж, бачачи цю всю несправедливість, треба й собі схаменутись, треба ж, кінець-кінцем, усвідомити, що кровопролиття до доброго ніколи не привело й не приведе. І треба усвідомити ще й те, що не лише український народ, а й польський будуть жити в постійному страху та злиднях, бо де відбуваються безперервно війни, там, як закон, виникають постійні й спустошення.

Про найновіші ухвали ляхів „Гомін України” в числі 43 (597) з дня 22. X. 1960 р. в ст. „Польонія на позиціях колоніялізму й імперіялізму” подає таке: „У той час, коли в Об’єданих Націях винесено справу московсько-більшевицького колоніялізму та волі й державної незалежності для уярмлених Москвою народів Конгреси Американської і Канадійської Польонії схвалили резолюції, які свідчать, що поляки нічого не навчилися з останньої історичної лекції — окупації Польщі большевицькою Москвою.

Вони далі побрязкують шабелькою Заглоби й у шовіністичному запамороченні продовжують імперіялістичну політику щодо України, Білорусії і Литви.

Конгрес Американської Польонії, що відбувся в днях 30 вересня — 2 жовтня в Чикаго, заявляє у своїй резолюції, що він „не припинить своїх зусиль, щоб Польщі була повернена на сході границя з 1939 року і щоб bastiони польсько-

сти — Вільно та Львів могли знову вернутися на материнське лоно”.

З'їзд Конгресу Канадської Польонії, що відбувся в днях 8—10 жовтня в Торонті, схвалив дослівно таку саму щодо змісту резолюцію, лише в зауважованій формі. Вийшовши з заложення, що лише „справді незалежна і сильна Польща причиниться до стабілізації миру в Європі, а тим самим і в цілому світі”. Конгрес Канадської Польонії звертається з апелем до федерального уряду Канади, щоб він: „піддержував змагання поневоленних народів, а тим самим польського народу, в боротьбі за незалежність, як рівно ж ствердив, що Канада не визнає окупацій, довершених СССР від початку другої світової війни”.

Останнє речення в єхидно прихованій формі недвозначно говорить про те, що тут приціл польського шовінізму й імперіялізму спрямований не проти московського колоніялізму, але проти України, Білорусії і Литви, як це відкрито сказав Конгрес Американської Польонії: „щоб Польщі була привернена на сході границя з 1939 року.”

Рівночасно оба Конгреси Польонії вимагають визнання за Польщею здобутих у другій світовій війні границь на заході — Одрі й Ніссі. Це знаменна ментальність непоправних польських шовіністів!

Замість включитися в єдиний справедливий фронт боротьби поневоленних Москвою народів з вимогою волі і державної незалежності для всіх народів, що знайшлися під обухом московсько-большевицького колоніялізму, поляки в Канаді і США вибрали сепаратний шлях розбива-

ців, чим властиво поставили себе по боці колонізаторів і імперіялістів під проводом Хрущова.”

**
*

Так от, про повище „але...” Треба ствердити, що і між ляхами є й добрі люди. Вони добре знають, а головне усвідомлюють всю несправедливість та всі кривди, що їх заподіяли ляхи українцям.

Вони думками здорової людини трактують справу поневолення однією нацією другої, як явище негативне.

Вони розуміють дуже добре, що не українці лізли на польську територію і робили там спустошення та знущалися над польським населенням, а навпаки, — ляхи лізли на нашу територію й каверзували як хотіли.

Знають вони й про те, що, не зважаючи на багаторазові кривди, що їх заподіяли ляхам москалі так білі, як і червоні, вони все ж таки ставку ставлять на Московщину, щоб тільки вбивати наших людей та руйнувати нашу Батьківщину.

На превеликий жаль, таких людей є небагато і до голосу їх ляські керманічі прислухатись не хочуть, а знову, як голодні хижакі, прагнуть крові нашого народу, себто крові християн православної віри.

Про хиби поляків і про політичні взаємовідносини та умови добросусідського життя дехто з поляків писав уже і в пресі, як, наприклад, Станіслав Лопіцький: „Однією з найтяжчих про-

блем, що стоїть перед сьогоднішнім режимом у Польщі, є справа виселених лемків. Протягом останніх двох років про це в краю можна говорити й писати. Щобільше, пробують там навіть направити зло.

Але ні правляча кліка в Польщі, ні польське суспільство не усвідомлюють собі в усій повноті шкоди, що її спричинили ті огидні масові переселення. Виселено людність, що сторіччями жила спокійно разом з поляками під Карпатами...

На думку автора, відповідальність за цю наскрізь шкідливу акцію падає на комуністичний режим...

З'ясувавши крайності польсько-українського антагонізму, автор приходить до висновку, що продовжування конфліктів і взаємних обвинувачень, хоч вони й зрозумілі та людські, не дасть ніякої користі, і тому вимагає від поляків, які, мовляв, є „старшим народом, з більшим досвідом і політичним виробленням”, ініціятиви в направленні заподіяного зла...

„Якщо не зуміємо знормалізувати взаємин з тією решткою українців в обкраяній „людовій Польщі”, то чи ж можемо сподіватися на зріст польонофільських настроїв у східних воевідствах?” — запитує він, стверджуючи далі, що поляки й українці були і будуть сусідами, і то на великих просторах, — „не зважаючи на те, як уформується мапа Європи і чи кордон Польщі проходитьиме Збручем, чи ні”... („Свобода” з 8 серпня 1958 року, ч. 151).

А „Вісник” в числі (1026) 22, з 15 листопада 1956 року подає, що „Польський католиць-

кий часопис „Глос Конфедерації”, ч. 19/1956, помістив статтю п. н. „О реалізм хшесьціянскі”, в якій каже, що польські католики повинні нарешті дивитися на політичні справи з точки погляду християнського реалізму, і признати, що де є більшість українців чи білорусів, там є Україна чи Білорусь, а не Польща. „Будьмо католиками не тільки з імені” — пише часопис.

„Мало того, ми мусимо перепросити за те, що ми права, вимаганого для себе самих на Заході, до цього часу не визнавали у відношенні до братніх народів” (українців і білорусів).

Від себе „Вісник” додає: „Так пише тепер один з польських католицьких органів, коли Польща знову опинилася в московській неволі. Цей часопис пише про сумну правду. Коли перед першою світовою війною Польща була в неволі, то українці чули від них такі самі гарні слова: „За вашон і нашон вольносьць”. А коли здобули незалежність, то все забули, і топили Україну в крові”.

Найголовнішим тут є те, що цей католицький орган сам визнає, що вони не є жодні християни, що вони християн лише з себе удають, так би мовити, хрестом прикриваються, бо каже: „Будьмо католиками не тільки з імені”.

РЕАСУМУВАННЯ

Як усім відомо, кожний народ має повне й незаперечне право на свою власну землю. І, як ми бачимо, тепер найменші народи одержують самостійність і в етнічних межах своєї території уклад життя організують так, як їм бажається.

Так само і наш народ має повне право в етнографічних межах своєї Батьківщини робити те, що йому до вподоби. Наш народ в чужу хату не полізе, алеж все своє відбере, і то не тільки від ляхів, а й від інших держав, якщо наша територія до них будь-ким була прилучена або ж самочинно була загарбана.

І це без усякого сумніву буде зроблене. Соборна Україна складатиметься з усіх без винятку українських територій.

Абсолютно зайве буде комусь доводити або говорити про недійсність Ризького договору з 18 березня 1921 року, чи ухвали Найвищої Ради держав Антанти з 25 червня 1919 року, чи то ухвали Конференції Амбасадорів з 15 березня 1923 року.

Бо ніхто не має права відбирати будь-чию територію, абож накидати іншому народові той чи інший уклад життя у його країні, власне у його хаті.

Щождо ляхів, як я не один раз уже підкреслював, то вони жодного договору, обіцянки, чи

то постанови, або навіть присяги не дотримались і ні на одну йоту не виконали, а тому просто таки шкода найменше часу витратити на будь-яку з ними розмову.

Тим більше, що ляхи виявили себе не тільки народом не культурним, а прямо таки диким і то диким з усіх поглядів.

Скажіть, будьте ласкаві, якби будь-хто заліз до чужої хати, побив господаря і забрав його майно, — чи його назвали б культурним?

Скажіть, будьте добрі, якби будь-хто заліз до чужого двору й вигнав із нього господаря, — чи його назвали б культурним?

Скажіть, будь ласка, якби будь-хто заліз до чужого дому і за спротив господаря забив його, не кажучи вже четвертував, а тіло розвішав по кутках його дому, — чи назвали б його культурним?

Певно, що ні!

А яку ж назву дали б тій особі?

Безперечно, хижака — бандита і суворо його покарали б. Якби в Америці, то він згинув би на електричному кріслі чи в газовій камері, в іншій країні його розстріляли б, а ще в іншій — повісили б.

Куди ж більше зла і всіляких кривд зробили ляхи нашому народові, залізни самочинно в нашу хату.

Багато мільйонів наших людей вони закатували, і то нелюдським способом над ними знушаючись.

Вони їх били, різали ножами, голови знімали, у жінок груди відрізали та били ними живих ще їхніх чоловіків, саджали на палі, живих у мі-

дяних биках палили, голодом морили, четвертували, а тіла четвертованих по Варшаві розвішували, свердлом очі висвердлювали і багато, багато ще інших хижацьких знущань робили. А малих дітей і немовлят варили в казанах, на ґратах та на розпеченому вугіллі палили на очах їхніх живих ще батьків, підносили на списках, а деяких хапали за ноги та головами об стіну били.

Скажіть, скажіть мені, будьте ласкаві, де, в якій країні ще таке робилось?

Алеж це ще не все. Вони і людське майно позабирали, довгий час примушували на себе робити. Більше того, — святині поруйнували. Багато сот церков так православних, як і греко-католицьких змели з лиця землі, а багато і то дуже багато церков, монастирів і навіть катедр чи то соборів взяли для себе, щоб переробити на католицькі костьоли.

Ще раз і ще раз прошу ласкаво сказати мені, — чи міг би таке страшно робити, не кажучи вже за культурний народ, а взагалі народ, що має людське обличчя?

Ні, такого страшного, просто неймовірного, жахливого до того ж гидкого вчинку робити ніхто не зміг би і не посмів би.

Такого ви не знайдете ні в азійських країнах, ні в бусурменських країнах, ані в жодній країні світу.

Це ж робили, і то дуже і дуже довгий час, ляхи — католицькі „християни”, члени чорного реакційного інтернаціоналу з благословення „найсвятішого”. Тепер же таку ж саму юдину роботу щодо нашого народу роблять далі ляхи червоного інтернаціоналу за безпосередньою і

то активною підтримкою і участю членів чорного інтернаціоналу.

**
*

Як ми бачили з попередніх розділів і то при далеко неповних даних і поминаючи загальні вбивства багатьох мільйонів наших людей, ляхи, неймовірно знущаючись, закатували таких визначних синів нашого народу:

Підступом убили князя Ярослава Ярополковича.

Отруїли останнього володаря самостійної Галицько-Волинської Держави Болеслава-Юрія.

Убили князя Михайла Олельковича.

Убили князя Івана Гольшанського.

Убили керівника повстанського руху Муху.

Ганебним способом забили отамана Запорізької Січі — Івана Підкову.

Гетьмана Христофора Косинського заморували в кам'яній стовп і заморили голодом.

Гетьмана Северина Наливайка, полковника Лободу, полковника Мазепу, полковника Кизиму і з ними ще й інших посадили живих у мідного бика і палили того бика доти, доки вони не померли.

Гетьмана Івана Сулиму та п'ятьох вірних його товаришів замордували у Варшаві, а тіла їхні почетвертували і розвішали по Варшаві.

Забили також у Варшаві гетьмана Павла Бута прозваного Павлюком.

Забили декількох його старшин.

Гетьмана Остряницю, обозного генерально-го Сурмила, полковника Недригайла, полковни-

ка Боюна і полковника Риндича — колесували. Їм раз у раз руки й ноги ламали та у живих ще жили витягали.

Екзарха Вселенського патріярха грека — Никифора заморили голодом у Марієнбурзькій фортеці.

Закололи Митрополита Йоасафа.

Закутували Ігумена Семенівського монастиря в Бересті Афанасія.

Розстріляли гетьмана Івана Виговського.

Забили вірного оборонця самостійности України — полковника Івана Богуна.

Забили Степана Опару, який, після втечі Павла Тетері до Польщі, став був гетьманом Правобережжя.

В Ладижині вирізали залогу й населення у кількості до десяти тисяч осіб.

Сімнадцятьом тисячам повстанців пообріза-ли вуха.

Багатьох їхніх провідників замордували на ешафоті.

Полковника Абазина нелюдським способом замучили на палі.

846 полонених, яких видали їхні найближчі друзі — москалі, також замучили нелюдським способом: четвертували, вішали, садовили на палі.

Уманського сотника Івана Гонтю закутували найжорстокішим способом.

Дуже багато наших людей вони знищили і в часи, так би мовити, революційні, в часи між двома війнами, себто між роками 1917 та 1945. І також без найменшої з їхнього боку провини.

Бож до них, щоб загарбати їхню територію чи то будь-яке майно, ніхто не ліз, а вони самочинно заїздили на нашу землю і ввесь час плюгавили безвинних наших людей. Навіть дітей, а то і немовлят.

Щоб мати хоч приблизне уявлення про їхні в ці часи знущання над нашим народом, послухаймо, що ляхи робили на самій Холмщині в роках 1937-1939 та в 1942-му.

„Віра й Культура” в числі 9 (81) за липень 1960 року з деяким виясненням за попередні роки подає таке: „Вздовж західнього берега річки Бугу простягнулась на 200 км. невеличка полоса землі, яка називається Холмщиною, а народ, що заселяв цю територію, називався холмщачами.

Дивна й цікава його історія! Душа цього народу була полем експериментів різного роду пропагандистів унії, яка довела до денационалізації й окатоличення 3/4 холмщаків, а 1/4 змусила залишити свої рідні землі й шукати собі захисту на східньому березі річки Бугу, що населяють тепер землі Радянської України.

Після Берестейського Собору (1596 р.) Холмщина, по довгій боротьбі, насильно була повернена на унію. Залишився православним тільки Св. Онуфрійський Яблочинський монастир, який став резиденцією Холмських Єпископів.

У кінці 19 століття на Холмщині ще були живі старі православні традиції, і тому скасування унії на Холмщині у 1875 році частиною населення її було зустрінуте з великим задоволен-

ням.

Але не спали католицькі місіонери. Вони вміло використали контрасти поміж місцевими звичаями і тими нововведеннями, які запроваджували російські православні місіонери.

Завдяки цьому, починаючи з року 1905-го, Холмщина стала полем широкої акції римо-католиків, які перетягнули 3/4 її населення до римо-католицизму, денационалізували його і прилучили до польської спільноти... Виповнилося завдання унії!

Тільки невелика частина холмщаків, що населяла західній берег Бугу, завдяки впливам православної Волині, залишилась православною. Але й ця горстка українського населення зазнала великих випробувань з боку польської католицької акції у 1937-1939 роках.

Бажаючи навернути й цю рештку холмського населення на католицизм, у згаданих роках була проведена на Холмщині широка паціфікаційна акція, і 157 православних церков було в ганебний спосіб зруйновано, багато сіл спалено, а людей без усякого сорому католицькі активісти заганяли нагаєм до костьолів і насильно приєднували до римо-католицької Віри. Багатьох, що противилися цій акції, піддано жорстокому переслідуванню, багато покалічено і навіть закатовано... Холмська Земля обіллялась кров'ю своїх мучеників.

Був дуже тяжкий час і в 1942 році, коли Холмщина стікала кров'ю. Німецькі окупанти, за намовою їх польських прислужників обвинуватили холмське українське населення в підтримці радянських військовополонених, що дало нім-

цям привід розпочати проти холмщан масову пацифікаційну акцію.

З наказу німців появилася якась невідома польська банда Басого, яка нищила і палила українські села, убивала православне духовенство, палила живцем людей і навіть розпинала малолітніх дітей...

З 132 священників Холмської єпархії 16 було забито німцями і поляками. Стільки ж було вбито дяків, і замордовано біля двох тисяч звичайних віруючих, спалено десятки сіл і тисячі домів”...

Про знущання над холмщачаками в 1924 році, в журналі „Віра й Культура” за серпень — вересень 1960 р., в числі 10—11 (82-83), між іншим ми читаємо й таке: „В 1924 році польський уряд здобув Автокефалію для Православної Церкви у кордонах Польщі, але з другої сторони під впливом польської католицької акції міністр освіти й релігійних справ Міклашевський видав декрета, силою якого для Православної Церкви й її віруючих впровадив календаря за новим стилем. Митрополит Діонісій змушений був цього декрета впроваджувати в життя.

Православне населення цього декрета збоjkотувало, але священники, щоб не впасти у халепу, відправляли Служби Божі за новим календарем, хоч при порожних церквах. У свята за старим стилем священники відправляли Служби Божі ніби як назамовлення, але вже при переповнених народом церквах.

Горе було православній людині, яка у католицьке свято відважувалась на своєму полі чи

обийсті зайнятись якоюсь працею! Негайно з'являлась поліція, яка була за це до каліцтва, а зняряддя праці нищила! Цей декрет по кількох роках сам собою затерся й українське населення вже мало змогу святкувати тільки у свої свята, не подвійно."

„У тому ж 1924 році повітові старости на Холмщині видали зарядження, щоб селяни й колоністи обов'язково зголошували на поліційних станицях про день і місце весілля і іншої забави, бо на польських весіллях чи забавах практикувались ножові розправи між учасниками їх. Такі зарядження зобов'язували й українських селян. І ось на весілля в українського селянина з'являвся поліцай в асисті своїх цивільних агентів, засідав разом з ними до весільного столу, випивав та з'їдав приготовані для запрошених гостей напитки та їжу, а весільні гості мали тільки змогу приглядатися такій несамовитій події... Ці експерименти закінчились після травня 1926 року, коли Пилсудський вчинив переворот”...

„Польська поліція категорично забороняла збиратися молоді у неділю чи інший святочний день та співати відповідно до свята чи пори року, за старим прадідівським звичаєм, пристойних пісень чи виконувати інші гри.

На перший раз поліція обмежувалась тільки розгоном сходин молоді при допомозі гумових палок, якими бито не тільки хлопців, але й дівчат.

Вдруге поліція вже арештовувала учасників сходин, а хто з молоді встиг втікти й сховатись, то замість нього чи неї поліція задержувала батька або матір, чи опікуна, маючи від аген-

такими й залишилися.

Ось послухаймо наявного свідка — холм-шака, що робили католицькі „християни” майже в половині цього двадцятого сторіччя: „Одного разу, 28 жовтня 1943 р. в морозну ніч усі доми православного населення в м. Грабовці, Грубешівського повіту, були оточені озброєними людьми Басого. Кілька хат палало в огні. Розлягався стогін покалічених та побитих людей, плач і розпачливий крик жінок і дітей...

Але найбільше озброєних людей було біля помешкання православного священика о. прот. Павла Швайки. Сюди були приведені з скрученими руками деякі з православного братства, тут був і сам проводир Басий. О. Павла і його дружину поляки змусили роздягтись і пожитись до ліжка. Один з бандитів приставив до голови священика револьвера і попередив, що маленький рух чи стогін — і він буде забитий...

У той час інші поклали перед очима о. Павла цілком нагою його дружину й почали гострою бритвою робити у різних місцях нарізи на її тілі... Кілька глибоких ран було зроблено на животі, потім бандити переломили їй у сугаві руку й ногу...

На очах скованого жахом чоловіка у страшних муках дружина його померла...

Залишивши трупа жінки, бандити почали тортувати о. Павла. Один з них пострідом в голову закінчив його муки...

Інше православне населення в Грабовці було частинно покалічене, кількох бандити застрілили, а всю решту стероризували... Це було зро-

блено на підставі рішення за всяку ціну знищити Православ'є в Грабовцях". („Віра й Культура" за жовтень 1960 р., ч. 12 (84).

Про ніде у світі нечувані звірства, жахи та інші варварства, доконані ляхами над нашим народом у цьому періоді часу, також багато сказано в додатковому матеріалі, вміщеному в кінці книжки, як заповіт для молоді, відомого ученого й поета д-ра Остапа Грицяя.

Спричинниками смерти ляхи стали й таких визначних синів нашого народу:

Князя Святополка (сина Володимира Великого), зятя польського короля Болеслава, невідомо куди діли. Він же з їхньої намови убив аж трьох своїх рідних братів: Гліба, Бориса й Святослава.

У бою з ляхами згинув Галицький князь Роман Мстиславич.

У війні ляхів з турками, в якій козаки їм допомагали, був ранений гетьман Сагайдачний, після чого й помер.

У бою з ляхами поляг Брацлавський полковник Данило Нечай.

Отак багато і то, як я вже говорив, при далеко неповних даних, ляхи накоїли лиха нашому народові.

Чи можна ж це все ляхам простити?

Чи можна ж на все це дивитись спокійно?

Чи можна ж після всього цього з ними ще й розмовляти?

Ні і ні, тисячу разів ні! Бож кров замордованих та закатованих, кров четвертованих та живцем спалених братів наших, сестер, дітей та немовлят кликала, кличе і буде кликати до кари, до страшної Божої кари.

Про це кожний українець і кожна українка повинні знати і ні на мить не забувати. Тим більше, що ляхи й далі прагнуть крові нашого народу, прагнуть нашої землі та нашого майна.

Але нехай знають, що в жилах нашого народу тече ще кров хоробрих запорожців та славетних гетьманів і люди наші, як безстрашні воїни землі української, як лицарі війська запорозького зуміють і тепер дати належну відсіч

Пам'ятаймо і то твердо пам'ятаймо, що жодних убивців та гнобителів, жодних душоубів та насильників кара Божа не минала і не мине. У великій мірі це підтверджується життям минулого часу, так би мовити, життям практичним. Невідомо лише в який час вона впаде, але впасти обов'язково впаде, і впаде або на весь народ, коли він винен, або ж на окремих осіб, які провинились.

Гляньмо на кари Божі з часів перебування Ісуса Христа на землі.

„Усі владарі, усі рабовласники, усі зверхники відразу почули в Христі смертельну небезпеку, — і зненавиділи Його, як ворога своєї влади, своєї сили, свого насильства.

Усі, що стояли на насиллі та жорстокості, зненавиділи Христа та Його Науку, і ненавидять аж до сьогодні. Бо Христос осуджує насильство та обман!

І Христа скатували, — Творця Нового Заповіту розп'яли... Але всім чесотним аж надто ясно було, що розп'яли Його невинно, безправно...

Навіть жорстокий Пилат, і той так ніби не повірив у вину Ісуса, — вийшов до народу, умив свої руки й сказав: „Я невинний у крові Його... Самі ви побачите”... А весь народ (намовлений та підкуплений) закричав: „На нас Його Кров і на наших дітей!” (Матв 27, 24-25).

Судді Невинного заслужили найтяжчої кари — вони всі погинули. Бо всі кричали: „Кров Його на нас і на наших дітей!”

Першим згинув Юда з Каріоту, що продав свого Учителя за 30 срібняків (по-нашому за 15 доларів), — тоді це була ціна звичайного раба... Та Юда не витримав кари сумління свого — „І пішовши, повісився” (Матв. 27, 5)... „А впавши сторчма, він тріснув надвое, і все нутро його вилилось” (Дії I, 18)...

Понтій Пилат міг легко звільнити Ісуса, як прокуратор (губернатор) Палестини. Він жорстоко тиснув Палестину десять років, від 26 по 36 роки. Але року 36-го, третього року по розп'ятті Ісуса, був скинений з прокураторства, засуджений і виселений в дику Галлію, в швайцарські гори... І тут утопився...

Року 68 по Христі прийшла кара і на дітей богоборців: Повстала Палестина проти римлян, і зчинилася й горожанська війна: повстали зилоти на садукєїв і вимордували весь рід Анни та Каяфи... Товпа тягла Анана, сина Анни, по вулицях Єрусалиму, а вкінці вкинули його до геєни

горючої (біля Єрусалиму)...

І з того часу перестали бути в юдеїв Первосвященики, — їх відмінено на завжди...

Ісус передбачив загибель і Єрусалиму і плакав по ньому, і казав: „По правді кажу вам: не зостанеться тут навіть камінь на камені, який не зруйнується!” (Матв. 24, 1—2)...

І все це сповнилось 70-го року по Христі, — син Веспасіяна, римського імператора, Тит доценту зруйнував його і спалив 7 вересня... І плугом пройшовся по тому місці, де був Єрусалим...

І Храм Єрусалимський, як віковий центр об'єднання всього Ізраїля, був спалений до основ, і вже ніколи не відновився...

За час юдейсько-римської війни перебито було мільйони юдеїв... „Кров Його на нас і на дітей наших!”... Та й Пилат сказав: „Самі ви побачите!...”

А трохи пізніше згинули й горді римляни, що захопили були цілий світ, — уся їхня імперія розсипалась, уся їхня богоборча влада погинула... Прийшли погани германці і всю римську культуру понищили...” („Віра й Культура” за травень 1960 року, ч. 7 (79).

Так трапилось і з античною Грецією, а в пізніших часах і з Францією. Колись Франція славилась на весь світ, а мову французьку вивчали всі знатні особи, і то майже всіх країн світу. А тепер...

Візьмім Московщину. В свій час московські царі та їх сатрапи знущались над народом, як тільки хотіли, і то не тільки над якимсь народом поневоленим, а й над своїм. А після... навіть в

живих ніхто не залишився. Немає й їхніх нащадків.

Візьмім за останні часи — Німеччину. Яка була сильна. Ввесь світ думала завоювати. Правда, спочатку ніби хотіла звільнити людство від большевиків і гнала їх, як зайців, дарма що їх було сила-силенна, а ступила на шлях пролиття крові безвинних людей, — сама впала. А ті, що гнали та заохочували народ до вбивств та пролиття крові невинних, — зовсім згинули.

І так буде з усіма, хто проливає чи то прагне пролити кров невинних людей.

Час же і міру кари знає лише один Господь Бог.

Усі неймовірні звірства ляхів, що вже dokonані, також ті, що тривають далі і їхні теперішні прагнення до нових звірств над нашим народом примушують закінчити книжку словами, що ними я й починав її:

Поки Рось зоветься Россю,
Поки Дніпро в море лється —
Доти серце українське
З польським не живеється!

**
*

Хочу відмітити ще й той факт, що зарозуміла Польща має забруднені руки також і до вибуху другої світової війни.

У „Вірі й Культурі”, що видається у Вінніпегу, Канада, за листопад 1960 р., в числі 1 (85), читаємо такі рядки: „Збройний польський виступ у 1938 р. на чеське Заользя, щоб за клаптик уроєної польської землі допомогти Гітлерові окупувати цілу Чехо-Словаччину. Хоч Гітлер і не потребував польської помочі, але запросив Польщу до цієї брудної роботи, щоб витворити у світі враження, що не тільки Німеччина має порахунки з Чехо-Словаччиною, але має їх і Польща.

Польський уряд таке запрошення радо прийняв, і таким чином знечев'я всадив ножа у спину сусіднього слов'янського братнього народу, якому Польща заздрила, бо загал польського народу все терпів велику матеріяльну нужду, а Чехо-Словаччина мала найбільший життєвий рівень в Європі”.

„У тому ж 1938 році, коли Гітлер загарбав литовський порт Мемель, польський уряд обсадив п'ятьма дивізіями свою прикордонну з Литвою територію, і зарядив переведення по всіх містах і містечках маніфестації з гаслом: „Марш на Литву, вождю веди нас!” На кожній маніфестації відбувались реєстрації аматорів на виїзд у Литву в характері урядовців.

Такий настрій та маніфестації продовжувались

майже три місяці, і раптом перервались, бо видко зажадала цього котрась сусідня велика держава, яка перешкодила полякам першим розпочати Світову Війну”.

„На провесні 1939 р. польський уряд допоміг Угорщині знищити державну незалежність Українського Закарпаття, і цим заманіфестував польсько-угорським бенкетом на ніби спільному їх кордоні.”

Виходить, що недарма була послана кара Божя щодо розподілу в 1939 році Польщі, бож вона сама розпочала з „вогнем гратися” та безвинних людей убивати.

Це та Польща, яка тепер і за тибетцями і за всіма людьми, як ми знаємо з попередніх розділів, „уболіває”.

Певно, якби в 1939 році Польщу не поділили, то вона перед усім світом хвалилася б, що без неї ані Німеччина, ані Московщина нічого не могли зробити, лише вона одна все для них зробила.

Так було в 1920 роках, коли Польщу від большевицької навали врятували українці. Вона тоді не тільки що не проявила ані крихітки вдячності для нашого народу, а навпаки почала загарбувати наші землі, допомагаючи большевикам, і хвалилася, що вона велика і сильна і є навіть передмур'ям християнства.

Про це у „Вірі й Культурі” подано таке: „Великий переполох поміж поляками постав у 1920 р. при панічному бігстві їх армій з виправи Пілсудського на Київ, коли большевицька армія Ту-

хачевського вдерлась була аж під Львів у Галичині та під Замостя й Холм на Холмщині.

Тоді разом з польською армією відступали деякі з'єднання й української армії. Ці українські з'єднання на відтинку Замостя—Рейовець — Холм у серпні 1920 р. наголову розбили корпус кавалерії Буденного, що потягло за собою панічний відступ усієї армії Тухачевського по цілому фронті й дало добру нагоду польським і українським з'єднанням гнати дезорганізованих, голодних, обдертих й без зброї большевиків далеко за польські та українські кордони...

Розгром українськими військами корпусу Буденного поляки проголосили „чудом над Віслою”, де позицію займали польські війська й куди большевицька навала перед розгромом її українськими військами ще не встигла дістатись.

Штаб Пілсудського свідомо обдунив сам себе, польське суспільство, цілий світ й свого союзника У. Н. Р.

У цей, дуже скрутний для большевиків час, Москва запропонувала для Польщі мир з відступленням їй Вільна, Гродна, Білостоку й Волині по Збруч. Польща цю пропозицію прийняла, а українські військові частини, які врятували її від катастрофи, по-зрадницькому інтернувала у таборах при своїх західніх кордонах на загибель, бо, як середник відживлення, видавала їм зіпсуту їжу, хоч сама діставала велику матеріальну допомогу від Франції і Америки.

Таким чином Польща свої східні кордони одержала далеко поза лінією Керзона, і це її підбадьорило до того, щоб назвати себе Великою Державою й передмур'ям Християнства, — оче-

видно, тільки для внутрішньої хвальби та щоб затьмити свій зрадницький вчинок у відношенні до України.”

Отакі то католицькі „християни”. На протя-зі тисячоліття руйнували церкви та монастирі правдиво-славленої віри, вбивали священників та вірних, навіть у церквах, грабували церковне та монастирське майно, знущалися над святинями та образами, вбігаючи верхи в церкви і монастирі й стріляючи у вівтар і образи, рвали їх, лама-ли хрести.

Викидали монахів із монастирів, а в жіночих монастирях, на посміховисько, роздягали чер-ниць до гола і так їх виганяли.

Образи Господа Бога Ісуса Христа топтали ногами, різали та пробивали ножами, тягли по вулицях і кричали: „Схизматичний Боже! Невже ж ти не станеш за свою кривду!”

Таке нечуване й ніде небачене звірство, як я вже сказав, довгими віками робили ляхи, като-лицькі „християни” в Україні, які, безперечно, як члени чорного реакційного інтернаціоналу, не соромлячись називають себе „передмур’ям хри-стіянства”!!!

Постає питання: Хто ж кого переганяє в без-божницьких діях? Себто, чорний реакційний ін-тернаціонал, чи червоний?

ДОДАТОК

Вміщую для ознайомлення читачів, як додатковий матеріал, заповіт для молоді відомого ученого й поета д-ра Остапа Грицяя, який був надрукований у збірці документів, що видана була в 1920 році під назвою „Трагедія Галицької України”.

Заповіт був поміщений під заголовком „Ляхо-татари”.

„Український молодче!

Розкрий найглибші глибини душі твоєї і серцем усім і душею твоєю до слів вістки моєї припади, — але як же тобі її, як її вістити? Яким голосом, якими словами сказати тобі, що нині вороги творять на матерній землі батьків твоїх?

Оце вороги, страшні ненаситністю і жадливістю своєю вороги, впали на землю твою, український молодче, напали на престольний Галич твого короля Данила і нищать вогнем і пожежами її простори і лютою смертю убивають братів і сестер твоїх.

Про Східню Галичину говорю оце до тебе, молодий сину України, щоб сказати тобі про це, що на її просторах нині чинять вони — ці твої століттями запеклі вороги, ці вороги твого життя, твоєї долі, твого щастя. Ці найбільші неприримі, найбільш люті вороги твоєї свободи, твоєї народньої волі, що їх страшне ім'я — ляхи.

Світ називає їх поляками. Але ти, український молодче, ти оцього ймення їм не давай. Ані ляхами не називай їх, — а називай їх тепер і на майбутнє, перед рідними твоїми і перед чужими, протягом життя твого і при смерті твоїй, — одним тільки іменем називай їх — іменем: **ляхо-татари**”.

І якщо чужинці стануть говорити тобі про польський народ і про поляків, про це, що вони твої сусіди, і жили з тобою, то ти скажи, що не знаєш їх, що не знаєш поляків, а знаєш тільки тих, що їм на ім'я **ляхо-татари**.

А якщо чужинці стануть дивуватися тобі і казатимуть, що темною стала душа твоя та що зір її потопає у сумерках давніх, давніх століть, і не всилі відрізнити лютих варварів з-перед тисячі літ від тих, що нині тобі сусідами, то ти, український молодче, скажи тим чужинцям, що ясний є зір твоєї душі, як ніколи, і що бачить він сьогодні точно цих татар, що тому тисяча літ різали жінок і дітей в Десятинній церкві, — але саме тому нині точно, як ще ніколи, бачить цих, що їх називає іменем: — **ляхо-татари**.

Так відкажи і об'яви чужинцям, український молодче, і скажи і звісти, голоси і розповідай їм про люті жорстокості і тривоги, вбивства і грабїжі, про смерть і руїну, що їх на землі твоїй ці **ляхо-татари** творять.

Оце бо вони — скажу тобі перш за все — як і ті погани та азійські варвари з-перед тисячі років не жахаються підносити рук на посвячені голови священників твоїх, — і вони, ці польські **ляхо-татари**, убивають їх з лютого гніву із-за того, що священники твої, український молод-

че, називають себе українцями і є провідниками народу свого.

Українських священників убивають в Галичині ляхо-татари.

Убивають їх люто мордуючи, як он тих двох у лісі біля села Комарівці та цього священника в Стрию, та он того в Лашпині, або вбивають їх довгою мукою, замикаючи їх сотнями по задушливих казармах та тюрмах, як у Львові, Домб'ю чи Бересті, — або проганяючи їх сотнями в чужі їм далечі на заслання, як монахів з Жовкви і Крехова та інших 800 твоїх священників.

А в престольному українському Перемишлі поставили одного перед свій суд, а коли він став говорити до них мовою народу свого, вони, ці ляхо-татари, били його за це, і били його так, що цього українського священника цілого скривавили.

Слухай і знай, і не забудь того ніколи, українській молодче. Вбивали і мучили священників твоїх ненаситні українською кров'ю ляхо-татари, грабили чесні церкви твої і святотатствочинили в них, коней своїх сюди вводячи, як в Пукаловичах та Домажирі, і насміхалися з прадідних святих молитов народу твого, знущаючись при тім над священником, як ось над тим сімдесятлітнім стариком з Потилича і над молодцем з Угнова.

Бо немає для тих поляків, для тих кровожадних ляхо-татар нічого Божого, нічого святого, нічого людським обожанням освяченого.

Дійсно — люта, непримирима є ненависть ляхо-татар до твого священника, український молодче, і вони проливають нині його кров і жаж-

дуть його погібелі, бо від віків це твоє духовенство жило своїм життям, іншим від цього, що його вели та ведуть жреці ляхо-татар.

Подругом для дружини живе від віків твій священник, батьком для дітей, люблячим і любленим головою для своєї родини, для своєї сім'ї.

Не аспект він тому, тайн і величі живого життя невідаючий, не відчужений від народу і братів своїх самотних, мертві книги тільки та мрії душі своєї поглиблюючий, не бездушний невільник присяги своєї, неблаганному Панові на небесах зложеної і неблаганним заступником того Пана в Римі стереженої, — ні, це не твій священник, український молодче.

Не сліпий це, не зрабщений слуга Риму, цього царсько-папського Риму, що в ім'я Господа нашого Христа після Неронів та Діоклеціанів друге гонення християн творив, для святих ієновідників вільного людського духа костри по цілій Європі розпалювати велів, нелюдськими судами своєї Інквізиції Божу достойність Церкви на землі на віки вічні осоромив.

Ні, його слуга — український священник, хоч тому кілька століть і веліло йому лядсько-татарське крварство з папою Союзу (унії) шукати. Подругом він остався дружині своїй, і батьком дітям, і братом братам своїм, — яко живого, плодородного життя Господній апостол.

Тягнуєш, ти розумієш мене, український молодче?

Судженців твоїх убивають тобі ці польські ляхо-татари, бо вони з глибини того духа, що ним їх надихує і веде від соток літ римський аскет та інквізитор, якого ляхо-татари звикли ви-

ховуватися, — ненавидять в твоєму священникові народолюбство його, і з священником твоїм і народ твій знищити бажали б, щоб пустіла земля українська і отворила свої притвори для римських аскетів та інквізиторів, для ляхо-татарських ханів та їхніх катів.

О, їхні кати йдуть з ними й за ними всіми їхніми шляхами — всіми дорогами нещасної Галицької Землі, а що вони там вчинять та чого допустяться, — все це тільки одним іменем велить їх на тепер і навіки ознаменувати, — цим страшним іменем: — ляхо-татари.

Слухай і знай, і не забудь цього ніколи, молодий сину страждущої України!

Оце вони в Черчі село навкруги збройно обступили, товпами своїми замкнули та, з усіх сторін підпаливши, на народ, що втікав, стріляли, а втікаючих дітей, невинних, немічних дітей у вогонь кидали. Дітей українських тут ляхо-татари у вогонь кидали. а в Нагуевичах їх в одну громаду зігнали, в дзвіниці замкнули та й під їхніми ніжками солону запалили, допитом питаючи — де зброя?

Ах — ти лицарю Гайдамаччини, Гонто сердечний! Яким же великодушним батьком ти був тоді в тій хвилі, коли ти власною рукою губив дітей своїх, — який старо-римський егоїзм був тоді у вчинку твоїм! Ввижалося тоді, батьку сизий, що ти задалегідь губиш двох смертельних ворогів свого народу — Іннокентіїв та Торквемад (Великий Інквізитор Риму), констанцьких пурпур та преподобних Домініканів, — цих лютих собак римського Пана, — прочував ти, лицарю Богом незабутий, що нащадки цих твоїх

лядських синів могли б колись знайти в Черчі і могли б і собі кидати невинних дітей у вогонь, або запалювати під діточими ногами солому — ось так, як у Нагуевичах.

Страшно тобі було, замучений, подумати, що з дітей твоїх могли б стати колись два ляхо-татари, яким не страх буде палити та вбивати священників, живцем палити людських дітей, — і ти повбивав їх.

Але хто вигубить тих нинішніх, тих ляхо-татар?

Хто спинить їхні грабежі і їхні вбивства, їхні злочини та їхні нечувані жорстокості там — на просторах нашої Матері — Землі Галицької?

У Волі Кобилянській на подобу злочину в Черчі село підпалили і тринадцять чоловіка на смерть забили. В Єзуполі, близько Галича, шістнадцять українських хліборобів застрілили, у Водниках, близько Вібрки, багнетами Яськові Боднаріві очі викололи та ще й донага ограбили.

А дедалі — то що крок, то вбивство або громадне вбивання, або мученича смерть, як ось муки Андрія Біласа в Трускавці, коло Дрогобича, якому розрізали п'яти, опісля, катуючи, били в живі рани, а накінець вбили туди гострі цвяхи. Гострі цвяхи вбили йому в скривавлені п'яти, — що ж ви на це, ви азійські татари з XI-го віку?

Невже ж не сором вам із-за того, що ваші лядські правнуки з XX віку так чудово перевищили вас у вашій жорстокості проти безпомічних жертв, знаючи завдати їм мук, про які і вам не снилося?

Але це, бачите, вищість їхньої культури, вищість їх перед богом „вибраного” римо-католицького духа, справленого заздалегідь на „правдиву” путь життя Іннокентіями (ім'я папи), Торквемадами, констанцькими пурпурами (в Констанці Католицька Церква спалила Івана Гуса — чеського патріота, вченого і праведника) та преподобними Домініканами, — і тому вони це народ про себе, варвари, яких не рівняти з ніким, погани, що подібних не знає мабуть найтемніший закуток Сходу, — тому ж то вони ці страшні, оці: — ляхо-татари.

А в Бересті Литовському полонені ними українські вояки і громадяни, замкнені як звірі в клітках-казармах, на двісті кроків довжиною, а сто п'ятдесят шириною, — та й тримають їх вкупі здорових і недужих, і смертельно хворих, і божевільних, і конаючих трупів. І все це міститься в цій клітці, в тій казармі, отже здоровий лежить тут на трупі, а конаючий на здоровому, а божевільний шаліє близько всіх.

А в тому Бересті голод між полоненими такий, що держані тут ляхо-татарами українці об'їли все листя, всю траву близько своєї казарми, — а такий голод, і таке божевілля в муках, і така суміш здорових з недужими і конаючими е скрізь по казармах, таборах та тюрмах, де ляхо-татари держать полонених ними українців, що проти них боронять свого стягу Вільної України.

А насилування тих сотень і тисячів самотних, що про них тільки згадує вістка!

Ось ці дівчата, Анна Макун і Анна Цигів, що їх ляхо-татари в Раві Руській знасилували (ба-

гато посіпак по черзі).

Ця українська дідичка Крискова, що її проваджено проміж ляхо-татарських жовнірів, яка з тривоги перед знасилуванням кинулася з першого поверха вниз і скалічила себе важко!

Цих вісім хліборобів, що як в Поручині, на панщині в ясновельможної Ванди Білінської, на глум і на кривавий сміх примушено стати за худобу та тягнути плуги, та ці чотири жінки, що їх тут таки запряжено в борони і ними як худобою повертано!

А хто їх зчислить тих усіх українських воєнків та офіцерів, що їх сотнями так скритовбивчо ляхо-татари повбивали, як полковника Ляєрта, або четаря Чушака, або Кремашка, і тих, що з ними одною дорогою лишили цей світ!

А хто в силі розказати про всі грози в цих казармах, де вагітні жінки всуміш з дітьми та з смертельно недужими на тиф і дезинтерію очікують злогів, а в які жодна людська поміч не прийде, бо висланцям чужонародніх місій кажуть ляхо-татари, що в цих казармах самі большевики!

Мало не 130 тисяч українського населення карається так у тому східньо-галицькому пеклі, створеному ляхо-татарами!

Слухай і знай, і не забудь того ніколи, український молодче!

Не забудь, не знай прощення, так як ці, що за часів Габсбурзьких цісарів забули про ляхо-татарські товпли Єремій Вишневецьких (шляхом католицтва князь Ярема Вишневецький перейшов до ляхів і за Хмельниччини страшно й масово мордував безборонних українських селян)

та Потоцьких, та Каліновських, і забули про Жовті Води і Межигорського Спаса, і забули, що вони кість з крові козацького лицарства і ті, хоч українці, виглядали ласкавого усміху в польських панів, які кривавицею українського хлібороба годували своїх химерних дітей.

Ні, український молодче, ти не знай того позолоченого панським усміхом рабства, яке гне спину і кланяється, і продається скрізь в ім'я брехливої згоди і брехливого гнилого прощення, — ти не забудь ніколи сяєва тих білих стін панських палаців у Галичині, які так ясніли кривавим потом чорних українських чол і рук, — не забудь цих пишних панів-вельможів, які по тих білих палацах кували страшні кайдани твоєї вічної неволі, — і не забудь того зміїного усміху, яким лядський ясновельможний так довго обдурював твоїх забудькуватих представників, — щасливий їх згідливістю.

Ляхо-татарами нехай тобі цей народ буде навіки.

Ні друга, ні дружини нехай тобі між ними на майбутнє не буде, — ні спільного шляху, ні спільної радості, ні спільної мови.

Про священників пам'ятай, що вони їх тоді вбивали, — про ці тисячі там, що товпилися божеволіючи з голоду, недуги й розпуки рядами в лядських казармах і тюрмах, — очі свої до неба піднесши, і Судьбу за свідка поклич і скажи за себе і за своїх дітей:

„Прокляті будьте народом моїм навіки!“

Треба ствердити, що заповіт для молоді написав правдивий націоналіст, себто націоналіст,

який не тяг до одного з найбільших ворогів нашого народу, до вічнокривавого Риму, а уболював за своєю Батьківщиною, за своєю рідною Україною, а тому й остерігає молодь від найнебезпечнішої для нашого народу нації.

ЗАКЛИК

Вельмишановний і Дорогий Читачу!

I

Наше видавництво випускає це вже четверту книжку. Перші три мають дуже і дуже високу оцінку. Їх читачі назвали:

1-шу „Кожний повинен знати!” — книжкою правди, — золотою криницею, вічною й невмирущою книгою всесвітнього значення.

2-гу „Соціально-побутові проблеми” — національною евангелією, яка, за висловом читачів, повинна бути у кожного українця і кожному переглядуваною.

3-тю „Сни—чуда—брати” — неоціненим скарбом, як наука і осторога перед діяльністю злого духа.

Ми одержали тисячі прихильних листів, алеж були й такі особи, що з тих чи інших причин книжки повернули.

Велика ж кількість осіб ані книжок не повернула, ані грошей не надіслала.

Можливо, що вони своє поступування виправдують тим, що книжки надіслані без замовлення, так би мовити, накинені силою.

Це ж далеко не так, бож книжки розсилається тому, що їх бракує по книгарнях, отже, коли їх не надіслати, то читач не матиме змоги познайомитись зі змістом їх.

До того ж, коли читач не бажає собі книжку набути, то він, прочитавши її, відразу повертає на адресу нашого кольпортера і не витрачає на те жодної копійки. Має лише труду: написати на коверті, що книжку повертається, і вкинути її в поштову скриньку. Оце і все.

Думаємо, що витрата такого мінімального часу не повинна б бентежити добрих людей, бо, фактично, нічого злого не зроблено, хібащо читач не погоджується з правдою, що її висвітлюється в тій або іншій книжці.

Від правди ж ми не ухиляємося і її не затушковуємо хоч кого б вона стосувалася і покажемо в такому вигляді, в якому вона є, себто чи то в доброму, чи злому.

А тому читач, що підходить до справ об'єктивно, ніколи не може бути не задоволеним, бо написано хоч і гірку, але правду. А правду хочеш чи не хочеш, а любити треба, бо то є закон Господа Бога, а тому і немає жодних підстав до нарікання на автора.

II

Про книжку „Кожний повинен знати!” ми одержали дуже багато листів з пропозиціями та побажаннями, щоб видати її в англійській, французькій та німецькій мовах. Ці пропозиції та побажання наше видавництво прийняло з великим зацікавленням та ширим задоволенням і було б їх виконало. На превеликий жаль, брак коштів не дав змоги цього зробити.

Якби всі без винятку читачі та надіслали були свою за книжки належність, то ми мали б дея-

кий доляр і змогли б дещо в цьому напрямку зробити, а так ми заледве покрили видатки на її видання.

III

На нашу думку, цю книжку, себто книжку „Відвічні вороги України”, обов'язково треба видати в різних мовах і видатним особам багатьох країн, а особливо великих країн, надіслати навіть безкоштовно.

Тим більше, що ляхи з усіх сил інформують керівників країн світу в напрямку поновного загарбання наших земель, нібито їм належних. А тут якраз і виявилось б правдиве їхнє обличчя.

І взагалі світ би узнав про справжні дії католицьких християн — ляхів, як найбільших хижаків та головорізів, які своїми неймовірними, ніде й ніколи нечуваними знущаннями та звірствами над нашим народом, набагато перевищили навіть безбожницьких посіпак.

VI

Щоб здійснити сказане, ми вирішили створити, так би мовити, „інформаційний фонд” і цим порядком звертаємось до всіх читачів, а особливо до читачів доброї волі — з ласкавим проханням надсилати в цей фонд, на ім'я нашого кольпортера, свої щедрі внески — пожертви.

Повідомляємо, що для сум „інформаційного фонду” буде встановлений суворий облік і як тільки набереться певна сума грошей, то спершу буде видана книжка в англійській мові, далі

в німецькій, а ще далі у французькій.

Дані про винесені суми без усякого застереження будемо періодично публікувати в часописах.

За внесені суми наперед складаємо свою щиросердечну подяку.

З правдивою до всіх читачів пошаною
та щирим українським привітом В-во.

З М І С Т

	Стор.
1. Від автора	5
2. Княжі часи	7
3. Козаччина	24
4. Коротко про Хмельницького	64
5. Хмельниччина	68
6. Період до поділу Польщі	94
7. Часи революційні (1917-1945 рр)	125
8. Часи повоєнні й теперішній стан	129
9. Ляхи за кордоном	168
10. Реасумування	182
11. Додаток, — заповіт для молоді	203
12. Заклик видавництва	213

**ПРОСИМО ЛАСКАВО ВИПРАВИТИ ТАКІ
НАМИ ПОМІЧЕНІ ПОМИЛКИ:**

Ст.	Рядок	Надруковано:	Має бути:
13	8-9	знизу Переставлені рядки.	Нівпаки.
26	3	” Чортомлинком	Чортомликом.
41	4-5	” він склав з козаками перемир'я	він склав з козаками договір про перемир'я.
47	1-2	” стратег старий козак добрий	старий козак і добрий стратег.
59	8	зверху обмежують її свободу.	обмежують свободу Православної Церкви,
65	3	” надрукований підряд, не позначивши, що він є початком розділу.	Зверху третього рядка: **
66	8	” з нимп.	з ними
	9	знизу терпіння.	терпінням
91	4	зверху не залишили.	не залишали
98	1	” помилково надрукований.	викреслити
118	11	знизу мистецтво	мистецтво
143	8	зверху воєвідства	воєвідства
148	6	” чинників.	чинників”.
187	8	знизу Залишався	Залишався
191	від 12-го до 20-го включно	перевернуті рядки.	
216	2	зверху винесені.	винесені

155 - 165 18

